

ПОРІВНЯЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ЦИФРОВІЗАЦІЇ НОТАРІАТУ

Листопад, 2024

Це дослідження здійснене ГО "Офіс ефективного регулювання" за підтримки американського народу, наданої через Агентство США з міжнародного розвитку (USAID) в межах Програми "Справедливість для всіх". Погляди авторів, викладені у цьому дослідженні, не обов'язково відображають погляди Агентства США з міжнародного розвитку або уряду Сполучених Штатів Америки.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РЕЗЮМЕ (EXECUTIVE SUMMARY)	4
РОЗДІЛ 1. Цифрове нотаріальне посвідчення в Україні	6
1.1. Поточне правове регулювання особистого та електронного нотаріального посвідчення та електронного цифрового підпису в Україні	7
1.2. Ключові ініціативи щодо дистанційного нотаріального посвідчення в Україні: переваги та критика	14
РОЗДІЛ 2. Консервативний та ліберальний погляд на цифрове нотаріальне посвідчення у світлі підходів систем загального та континентального права.	19
РЕКОМЕНДАЦІЯ I. Необхідно продовжити запровадження електронної системи для забезпечення цифрового діловодства нотаріуса та надання віддалених електронних послуг	25
РЕКОМЕНДАЦІЯ II. Запровадити віддалене вчинення нотаріальних дій, безпека яких забезпечуватиметься додатковими технічними валідаторами.	31
РЕКОМЕНДАЦІЯ III. Обґрунтування необхідності запровадження посвідчення через веб-камеру, на противагу автоматизованим нотаріальним послугам	39
РЕКОМЕНДАЦІЯ IV. Запровадити можливість віддаленого надання широкого кола нотаріальних дій.	46
Додаток №1. Аналітична довідка щодо типів дозволених віддалених послуг	49
Додаток №2. Дослідження, представлене у формі компіляції даних, світового досвіду та основних тенденцій цифровізації нотаріату	53
Додаток № 3. Аналітична довідка щодо автоматизації нотаріальних послуг у Франції, Німеччині, Молдові, Литві, Латвії, Естонії	69
Додаток № 4. Аналітична довідка щодо особливостей функціонування електронної системи нотаріату в Німеччині, Молдові, Естонії, Литві, Латвії	79
Додаток №5. Компіляція законодавства про нотаріат (в тому числі - електронний нотаріат) Франції, Німеччини та Литви	96
Додаток №6. Публічні послуги в Україні, які передбачають віддалену верифікацію фізичної особи	107
Додаток № 7. Видача довіреностей без нотаріального посвідчення з використанням інформаційних технологій	111
Додаток № 8. Додаткова практика країн (Сінгапур, Італія, Бельгія)	116
Додаток № 9. Відповіді на коментарі	118

ВСТУП

Війна в Україні спричинила появу нових викликів у всіх сферах, і нотаріат не став винятком. Масова міграція населення ускладнила доступ до базових публічних послуг, зокрема багатьох нотаріальних дій¹, адже досі діє абсолютна вимога про обов'язковість особистої присутності особи, яка звернулася за вчиненням нотаріальної дії. За оцінками ООН, кількість українців за кордоном становить близько 7 мільйонів,² що значно перевищує можливості посольств і консульських установ посвідчувати правочини, заповіти, довіреності, копії та інші документи, які за українським законодавством потребують нотаріального посвідчення.³ Зокрема, перебуваючи за кордоном, громадяни мають обмежену можливість на звернення за вчиненням таких нотаріальних дій, як купівля-продаж нерухомості,⁴ отримання позики,⁵ складення та посвідчення заповіту⁶ або навіть видача довіреності.⁷ Здійснення цих дій ускладнене також на території України через ризики воєнного стану, зокрема ризики обстрілів чи нестабільного електропостачання. Іншим викликом є загроза фізичного знищення або втрати паперових документів у зв'язку з бойовими діями та обстрілами на всій території України, що ускладнює вчинення нотаріальних дій у майбутньому через втрату архівних документів.⁸ На тимчасово окупованих територіях ризик витоку персональних даних та їх нецільового використання створює істотні безпекові виклики як стосовно фінансового

¹ В залежності від контексту в даному дослідженні такі терміни як “нотаріальні дії”, “нотаріальні послуги», “віддалені послуги”, “посвідчення”, “сертифікація”, “валідація”, “автентифікація» можуть вживатись та використовуватись не тільки в значенні, визначеному законодавством України, але в значеннях релевантних для права іншої країни, чи в значенні економічних категорій (наприклад, “послуги”). Система цитування, використана в цьому документі, адаптована до зручності його розуміння українською та англійською, на базі Блюбук, видання 22. “Supra”, “Ibid”, “Id.” використовується для посилань на попередньо згадані джерела.

² Ситуація з біженцями в Україні, Портал оперативних даних, <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine>.

³ Про нотаріат, Закон України, від 2 вересня 1993 року № 93, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3425-12%23n352> (далі - Про нотаріат), частина 6 статті 1 (“[В]чинення нотаріальних дій за кордоном покладається на консульські установи . . .”).

⁴ Цивільний кодекс України, Закон України, від 16 березня 2003 року, № 40-44, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15%23Text> (далі – ЦК України), стаття 657.

⁵ ЦК України, статті 1247, 1249.

⁶ ЦК України, статті 1247, 1249.

⁷ ЦК України, стаття 245.

⁸ Див., наприклад, Теплицький районний суд Вінницької області, Рішення від 19 квітня 2012, справа № 222/577/12, <https://reyestr.court.gov.ua/Review/23600570>.

шахрайства чи погроз, так і стосовно фізичної безпеки членів родин осіб, залучених до захисту України від збройної агресії.

Негативний вплив даних викликів можна зменшити в істотній мірі шляхом впровадження широкого спектру цифрових інструментів, в тому числі віддаленого вчинення нотаріальних дій. Цифровізація та імплементація віддалених публічних послуг в країні є одним з ключових індикаторів рівня їх якості та розвитку.⁹ Не зважаючи на те, що сфера нотаріату є однією з найбільш консервативних як у Європі, так і Україні¹⁰, ми вважаємо, що їх термінова цифровізація є нагальним та необхідним кроком, який покращить їх якість та спростить доступ до них.

РЕЗЮМЕ (EXECUTIVE SUMMARY)

Ми можемо надати наступні рекомендації щодо визначення правової політики з цифровізації нотаріату:¹¹

1. Запровадження комплексної цифрової системи, яка забезпечуватиме як вчинення нотаріальних дій віддалено, так і нотаріальне діловодство, включно зі створенням та збереженням нотаріальних документів, відповідає найкращим світовим практиками, а також найкращим практикам країн Європи, що мають систему нотаріату, найбільш наближену до української.

2. За умови застосування додаткових технічних валідаторів до процедури надання віддалених нотаріальних послуг із засвідченням підпису особи після її автентифікації через веб-камеру, ризики шахрайства та примусу не мають значно перевищувати ризики нотаріального посвідчення за особистої явки до офісу нотаріуса.

3. Можливість запровадження автоматизованих віддалених нотаріальних послуг, тобто послуг без участі нотаріуса, повинна бути відкладена до моменту

⁹ Б'єрде, А., Цифровізація та дані можуть значно покращити надання державних послуг громадянам, Блог світового банку, від 30 березня 2021, <https://blogs.worldbank.org/europeandcentralasia/digitalization-and-data-can-vastly-improve-public-service-delivery-citizens>.

¹⁰ Див. детальніше стосовно консервативного та ліберального погляду на цифрове нотаріальне посвідчення у Розділі 2.

¹¹ Для забезпечення всесторонності даного дослідження ми торкаємось не тільки питань регулювання нотаріальної діяльності, але й можливих альтернативних та додаткових механізмів валідації дії (послуги, тразнакції).

накопичення досвіду у впровадженні схожих практик.¹² Вона може бути розглянута після запровадження віддалених нотаріальних послуг із засвідченням підпису особи після її автентифікації через веб-камеру та відповідного накопичення досвіду застосування системи електронного нотаріату, та інших віддалених послуг.

4. Найкращі практики та досвід країн Європи вказують на необхідність запровадження можливості надання широкого кола віддалених нотаріальних послуг. Водночас, найбільш ризикові віддалені послуги потребуватимуть додаткових валідаторів.

¹² Так, у Естонії, Молдові, Франції, США, Іспанії та низці інших країн вже існує практика автоматизації вчинення нотаріальних дій. Зокрема, див. Закон про електронну ідентифікацію та Закон про електронний підпис (Республіка Естонія), Закон штату Вірджинія про дистанційні нотаріальні послуги (Remote Notarization Act), Закон Франції про електронні підписи та Закон про нотаріат, а також європейський регламент eIDAS, що регулює електронну ідентифікацію та довірчі послуги.

РОЗДІЛ 1. Цифрове нотаріальне посвідчення в Україні

Україна займає досить високі позиції у сфері цифровізації надання публічних послуг та публічного управління загалом.¹³ Так, згідно з дослідженням ООН щодо електронного уряду 2022, Україна перейшла з високої до дуже високої групи EGDІ (Індекс розвитку електронного уряду), навіть маючи один із найнижчих показників доходу на душу населення,¹⁴ і аналогічне дослідження за 2024 рік підтвердило позитивний тренд.¹⁵ Зокрема запровадження державної безкоштовної системи накладення цифрового підпису "Дія Підпис" робить користування електронним підписом в Україні набагато простішим та зручнішим, оскільки "традиційний" процес оформлення електронного підпису вимагає окремої стадії сертифікації. Також процес є безпечнішим, оскільки "Дія Підпис" також проводить додаткову біометричну ідентифікацію шляхом розпізнавання обличчя та виконання додаткових, кожного разу різних мімічних дій, та у цілому є популярним державним сервісом.¹⁶ Водночас, саме сфера нотаріальних послуг має простір для покращення у порівнянні з іншими європейськими країнами, що буде продемонстровано далі. Поточна ситуація спричинена взаємодією багатьох факторів, від занепокоєння розквітом цифрового шахрайства до консервативної позиції стейкхолдерів. В даному дослідженні ми намагатимемося прямо адресувати дані фактори.

¹³ Пауер, С., адміністратор USAID, виступ на [форумі] Diia у DC, 23 травня 2023 року, <https://www.usaid.gov/news-information/speeches/may-23-2023-administrator-samantha-power-dii-dc> ("... [С]аманта Пауер надала позитивну оцінку українській Дії govtech, посиляючись на відсутність подібних програм у США"); Марк Гжегорчик, У розпал війни Україна експортує свої ноу-хау в govtech, журнал Emerging Europe, 20 січня 2023 року, <https://emerging-europe.com/news/in-the-midst-of-war-ukraine-is-exporting-its-know-how-in-govtech/> ("...[Д]ія", український додаток для смартфонів, що надає державні послуги, був настільки успішним, що інші країни хочуть використовувати технологію, що стоїть за ним.").

¹⁴ Огляд ООН щодо електронного уряду 2022, повний звіт із додатками, База знань ООН про електронний уряд, <https://desapublications.un.org/sites/default/files/publications/2022-09/Web%252520version%252520E-Government%2525202022.pdf>.

¹⁵ Огляд ООН щодо електронного уряду 2024, повний звіт із додатками, База знань ООН про електронний уряд, <https://desapublications.un.org/sites/default/files/publications/2024-09/%28Web%20version%29%20E-Government%20Survey%202024%201392024.pdf>.

¹⁶ Академія електронного врядування. Мобільний додаток "Дія". Оціночний звіт, 2021, <https://eu4digitalua.eu/wp-content/uploads/2021/12/diia-evaluation-report.pdf> ("[С]таном на листопад 2021 року завдяки простоті користування цією послугою було створено 6 мільйонів підписів і 327 000 транзакцій із показником успішності 97%").

Перед тим, як розглянути практику зарубіжних країн в сфері цифровізації нотаріату та пропозицій щодо його вдосконалення в Україні, необхідно з'ясувати поточний стан правового регулювання та виокремити ключові ініціативи й тенденції. З цією метою, в Розділі 1 ми розглянемо наступні аспекти:

- (1) Поточне правове регулювання особистого та електронного нотаріального посвідчення та електронного цифрового підпису в Україні; та
- (2) Ключові ініціативи та тенденції щодо дистанційного автоматизованого нотаріального посвідчення в Україні.

1.1. Поточне правове регулювання особистого та електронного нотаріального посвідчення та електронного цифрового підпису в Україні ¹⁷

Українське законодавство передбачає необхідність нотаріального посвідчення договорів та інших правочинів з цінним майном. Так, відповідно до частини 1 статті 209 Цивільного кодексу України письмовий правочин підлягає нотаріальному посвідченню у випадках, встановлених законом або домовленістю сторін. Також, частина 1 статті 657 Цивільного кодексу України встановлює, що договір купівлі-продажу земельної ділянки або іншого нерухомого майна укладається у письмовій формі і підлягає нотаріальному посвідченню. Крім того, згідно частини 1 статті 245, форма довіреності повинна відповідати формі, в якій згідно із законом має бути вчинений правочин. Як і у випадку нерухомого майна, правочини з частками учасника ТОВ, транспортними засобами (за деякими винятками), договори оренди, що перевищують три роки, заповіти, різні згоди та інші правочини є дійсними за умови їх нотаріального засвідчення. Довіреності використовуються не лише для вчинення правочинів та укладання угод, але й для підтвердження повноважень на представництво в органах державної влади, наприклад, судах та державних реєстраторах.¹⁸

¹⁷ В цьому підрозділі ми викладаємо базові положення українського законодавства з метою ознайомлення з ними іноземних читачів. Визначення переліку змін до нормативно-правових актів України та потенційних регуляторних викликів не відносяться до обсягу даного дослідження.

¹⁸ ЦК України, частина 2 статті 62; Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень, Закон України, від 1 липня 2004 року № 51, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1952-15%23Text>, частина 7 статті 18; Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань, Закон України, від 15 травня 2003 року № 31-32, <https://zakon.rada.gov.ua/go/755-15>, частина 7 статті 6.

З 2003 до 2017 року діяв Закон України “Про електронний цифровий підпис”,¹⁹ частина 4 статті 4 якого передбачала, що “[н]отаріальні дії із засвідчення справжності електронного цифрового підпису на електронних документах вчиняються відповідно до порядку, встановленого законом”.²⁰ Як видно з наведеного тексту, ця норма лише надала посилання на окремий закон та самодостатньо не врегульовувала процедуру і не передбачала розробку підзаконних актів у цій сфері.

Врешті, 5 жовтня 2017 року в Україні було прийнято Закон України “Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги”,²¹ який створив нову, більш якісну правову основу для використання електронного цифрового підпису та цифрових послуг, у тому числі дистанційного нотаріального посвідчення. Так, частина 4 статті 17 Закону передбачає, що “[н]отаріальні дії з використанням кваліфікованого електронного підпису чи печатки або інших засобів електронної ідентифікації вчиняються в порядку, визначеному центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері нотаріату [Міністерство юстиції України]”.

Однак, як вбачається з наведеної вище частини 4 статті 17, Закон встановлює лише загальну рамку щодо цифрового нотаріального посвідчення правочинів із посиланням на інші нормативно-правові акти.²² Зокрема, у частині 6 статті 17 зазначено, що “[п]равочини, що підлягають нотаріальному посвідченню та/або державній реєстрації у випадках, встановлених законом, вчиняються в електронній формі виключно із застосуванням кваліфікованих електронних довірчих послуг”. Ця норма приймалася задля гармонізації українського законодавства в сфері електронних довірчих послуг із вимогами статті 24 Регламенту (ЄС) № 910/2014. Так, у пояснювальній записці до відповідного законопроекту зазначалося,²³ що впровадження механізмів віддаленої ідентифікації особи та підтвердження даних про неї, в тому числі для отримання

¹⁹ Про електронний цифровий підпис, Закон України, від 22 травня 2003 року № 36, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/852-15>.

²⁰ Supra.

²¹ Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги, Закон України, від 5 жовтня 2017 року № 45, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19%23Text>.

²² Більш детально відповідні підзаконні нормативно-правові акти проаналізовано у Підрозділі 2.

²³ Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення укладення угоди між Україною та Європейським Союзом про взаємне визнання кваліфікованих електронних довірчих послуг та імплементації законодавства Європейського Союзу у сфері електронної ідентифікації, Пояснювальна записка, <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/28015>.

електронних довірчих послуг, набувають особливої актуальності зважаючи на статтю 24 Регламенту (ЄС) № 910/2014,²⁴ яка встановлює загальні вимоги до кваліфікованих надавачів електронних довірчих послуг під час здійснення такої ідентифікації. При цьому, у пункті 21 Преамбули до Регламенту зазначається, що він "... [н]е повинен охоплювати аспекти, пов'язані з укладенням та чинністю договорів або інших юридичних обов'язків, де є вимоги щодо форми, встановленої національним правом або правом Союзу."²⁵

Більш детальне регулювання процедурних питань вчинення нотаріальних дій встановлене Порядком вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, затверджений Міністерством (далі – Порядок).²⁶ З його положень, зокрема, слідує обов'язковість особистої присутності підписувача перед нотаріусом при нотаріальному посвідченні підпису. Так, пункт 4 глави 9 Порядку передбачає, що "[п]ри вчиненні нотаріальних дій, що потребують прикладення власноручного підпису осіб, нотаріус перевіряє справжність підпису цих осіб шляхом здійснення ними підпису у його присутності". При цьому, згідно з пунктом 7 глави 7 Порядку, "[н]отаріус засвідчує справжність кваліфікованого електронного підпису, враховуючи положення порядку вчинення нотаріальних дій з використанням кваліфікованого електронного підпису чи печатки". Однак, даної норми також недостатньо для запровадження практики електронного нотаріального посвідчення, адже вона аналогічно до наведених вище законів відсилає до неіснуючого регулювання.²⁷ Відсутність підзаконних нормативно-правових актів, прийняття яких передбачено нормою закону, може вказувати на прогалину у нормативно -правовому регулюванні, оскільки закон встановлює лише рамку правового регулювання, а підзаконні акти, які деталізують та конкретизують механізми їх реалізації – відсутні. Також, існують пропозиції щодо внесення змін у Закон України "Про нотаріат", якій є

²⁴ Про електронну ідентифікацію та довірчі послуги для електронних транзакцій на внутрішньому ринку та про скасування Директиви 1999/93/ЄС, Регламент Європейського Парламенту і Ради (ЄС), від 23 липня 2014 року № 910/2014, https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_016-14%23n328.

²⁵ Ibid, пункт 19.

²⁶ Про затвердження Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, Наказ Міністерства юстиції України, від 22 лютого 2012 року № 296/5, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12%23Text>.

²⁷ Відповідь заступника міністра юстиції Євгенія Горовця на журналістський запит ("... [Н]аразі зазначені нормативно-правові акти не передбачають можливості вчинення нотаріальних дій з використанням кваліфікованого електронного підпису, печатки чи іншого засобу електронної ідентифікації"), https://dostup.pravda.com.ua/request/90238/response/336799/attach/1/.pdf?cookie_passthrough=1.

спеціальним нормативно-правовим актом у сфері нотаріату. Такі зміни стануть поштовхом у розробці правового підґрунтя для вчинення нотаріальних дій, зокрема, шляхом створення електронного документа з використанням КЕП та віддаленого вчинення нотаріальних дій. Однак, станом на даний момент, подібна відсутність належної нормативної бази може бути підставою для сумнівів про можливі порушення такого важливого міжнародного стандарту юстиції як принцип правової визначеності.²⁸

Не зважаючи на те, що на даний момент підзаконний акт про можливість посвідчення нотаріальних дій за допомоги КЕП та початок застосування відповідних державних електронних систем ще не прийнятий,²⁹ Уряд України продовжує роботу з розробки та прийняття необхідного законодавства. Так, 29 грудня 2023 р. Кабінет Міністрів України прийняв Постанову “Про деякі питання функціонування Єдиної державної електронної системи е-нотаріату” № 1406, останні зміни в яку було внесено 4 червня 2024 року. Пункт 6 Постанови № 1406 передбачає таку структуру Системи е-нотаріату: електронне робоче місце користувача; електронний нотаріальний архів; електронний реєстр нотаріальних дій; єдиний реєстр довіреностей; єдиний реєстр нотаріусів; єдиний реєстр спеціальних бланків нотаріальних документів; спадковий реєстр. Така Система е-нотаріату має забезпечити електронну інформаційну взаємодію між системою е-нотаріату та єдиними та державними реєстрами та інформаційно-комунікаційними системами, держателем яких є Мін’юст, тощо; доступ до складових Системи е-нотаріату; ведення довідників; формування, передачу/прийняття та оброблення інформації, необхідної для вчинення нотаріальної дії; проведення аудіо- та відеоконференцій тощо.³⁰

²⁸ Кац проти України, Європейський суд з прав людини (далі – ЄСПЛ), від 6 травня 2009 року № 29971/04, https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_485%23Text (Європейський суд з прав людини, посилаючись на принцип правової визначеності, вказав на необхідність прийняття підзаконних актів для забезпечення ефективного правового регулювання, наголошуючи, що їхня відсутність може призводити до порушення прав людини).

²⁹ Деякі питання функціонування Єдиної державної електронної системи е-нотаріату, Постанова Кабінету міністрів України, від 29 грудня 2023 року № 1406, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1406-2023-%2525D0%2525BF%23Text> (далі – Постанова № 1406), пункт 2, якою передбачено, що “... [д]ень початку функціонування Електронного реєстру нотаріальних дій, Електронного нотаріального архіву як складових Єдиної державної електронної системи е-нотаріату визначається рішенням Міністерства юстиції, що публікується в Офіційному віснику України” (далі – Система е-нотаріату).

³⁰ Постанова № 1406, пункт 9.

На протывагу нотаріату, у низці сфер вже запроваджена віддалена верифікація фізичних осіб. Зокрема, законодавство України дозволяє ідентифікувати фізичну особу віддалено для таких важливих та чутливих цілей як участь в судовому засіданні, розпорядження банківським рахунком, доступ до медичних та пенсійних даних.³¹ Відсутність масових випадків електронного шахрайства в частині віддаленого підтвердження фізичної особи у вищевказаних ситуаціях вказує на можливість запровадження широкого кола віддалених нотаріальних послуг.³²

Таблиця 1. Застосовані в Україні валідатори для надання віддалених послуг.

Сфера правові дносин	<i>Судочинство</i> ³³	<i>Банківська сфера</i> ³⁴	<i>Пенсійна сфера</i> ³⁵	<i>Реєстрація актів цивільного стану</i> ³⁶	<i>Сфера медичних послуг</i> ³⁷
Дата впровадження	17 серпня 2021 року.	23 березня 2022 року.	20 листопада 2023 року.	29 березня 2024 року.	28 червня 2024 року.
Набір валідаторів, які викорис	1) Ідентифікаційні дані особи (паспорт, посвідчення)	1) Фотофіксація особи. Вимоги: фотозображен	1) Відеоідентифікація. Вимоги: уповноважений працівник під	1) Електронний підпис, що базується на кваліфікованому сертифікаті	1) Кваліфікований електронний підпис або удосконалений

³¹ Див. Додаток 6.

³² Див. РЕКОМЕНДАЦІЯ II нижче.

³³ Про затвердження Положення про порядок функціонування окремих підсистем Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи, Рішення Вищої ради правосуддя від 17 липня 2021 року № 1845/0/15-21, <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1845910-21#Text> (далі - Рішення ВРП).

³⁴ Про особливості виконання окремих вимог законодавства у сфері фінансового моніторингу, валютного нагляду, нагляду у сфері реалізації спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій) протягом дії воєнного стану, Постанова Правління Національного банку України, від 23 березня 2022 року, пункт 3, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0060500-22#Text> (далі – Постанова НБУ).

³⁵ Встановлення територіальним органом Пенсійного фонду України особи одержувача пенсії, щомісячного довічного грошового утримання судді у відставці, інших соціальних виплат шляхом відеоконференцз'язку, Порядок Пенсійного фонду України, від 20 листопада 2023 року № 49-2, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z2111-23#Text> (далі – Порядок ПФ).

³⁶ Про реалізацію експериментального проекту щодо проведення державної реєстрації шлюбу в електронній формі, Постанова Кабінету Міністрів України, від 29 березня 2024 року № 345, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/345-2024-%D0%BF#Text> (далі - Постанова КМУ № 345), фактично запроваджена з 9 вересня 2024.

³⁷ Про внесення змін до наказу Міністерства охорони здоров'я України від 07 червня 2024 року № 994, Наказ Міністерства охорони здоров'я України, від 28.06.2024 № 1127, <https://moz.gov.ua/uk/decrees/nakaz-moz-ukrayini-vid-28-06-2024-1127-pro-vnesennya-zmin-do-nakazu-ministerstva-ohoroni-zdorov-ya-ukrayini-vid-07-chervnya-2024-roku-994>.

<p>товують ся</p>	<p>водія тощо). Суд також може вимагати інші документи, які підтверджують повноваження особи (наприклад, адвокатське свідоцтво, довіреність тощо).³⁸</p> <p>2) Заява про участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції.³⁹</p> <p>3) Ведення протоколу (журналу) судового засідання в електронній формі.⁴⁰</p> <p>4) Технічний запис судового засідання.⁴¹</p>	<p>ня мають давати змогу однозначно розпізнати особу та деталі ідентифікаційного документа.</p> <p>2) Ідентифікаційний документ особи (сторінки/сторони, що містить фото власника).</p> <p>3) Чітка та однозначна згода особи на проведення відеозв'язку перед початком такої процедури (включаючи фотофіксацію особи та/або екрана з її зображенням і відповідних документів, що пред'являються нею).</p> <p>4) Запис відеозв'язку</p> <p>Вимоги: відеозв'язок має проводитися</p>	<p>час здійснення відеоідентифікації має перебувати у приміщенні, в якому забезпечені умови для отримання якісної аудіовізуальної інформації та які унеможливають поширення персональних даних та особистої інформації. У разі переривання процедура повинна бути здійснена повторно в повному обсязі.</p> <p>2) Чітка та однозначна згода особи на проведення відеозв'язку перед початком, яка фіксується у відеозаписі сеансу відеоідентифікації.</p> <p>3) Документ, що посвідчує особу / законного представника/п</p>	<p>електронного підпису, та/або інших засобів електронної ідентифікації, що мають високий або середній рівень довіри.</p> <p>2) Заява про державну реєстрацію шлюбу в електронній формі засобами мобільного додатка Порталу Дія у формі, придатній для сприйняття її змісту. Вимоги: заява має містити відомості, передбачені законодавством у сфері державної реєстрації актів цивільного стану.</p> <p>3) Надсилання пропозиції щодо державної реєстрації шлюбу в електронній формі, яка може бути прийнята другим заявником протягом 14 днів.</p> <p>4) Перевірка працівником відділу державної реєстрації актів</p>	<p>електронний підпис, що базується на кваліфікованому сертифікаті електронного підпису.</p> <p>2) Ідентифікація через мобільний додаток Дія – інтеграція з Дією дозволяє здійснювати ідентифікацію через BankID або MobileID.</p> <p>3) Ідентифікація через систему eHealth – використання логіна та пароля, що пов'язані з відповідними реєстрами та базами даних.</p>
-------------------------------------	--	--	---	--	--

³⁸ Рішення ВРП, пункт 5.5. *Див.*, наприклад, Цивільно-процесуальний кодекс України, Закон України від 18 березня 2004 року № 40-41, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#top>, частина 4 статті 212.

³⁹ Рішення ВРП, пункт 46.

⁴⁰ Рішення ВРП, пункт 51.

⁴¹ Supra.

		банком у режимі реального часу без переривання, інакше він має бути проведений повторно в повному обсязі.	омічника, дітей - на підставі свідоцтва про народження дитини. 4) Постановка обов'язкових та за потреби додаткових питань. 5) Перевірка уповноваженим представником ПФ документа, що посвідчує особу / свідоцтва про народження дитини на предмет ознак пошкодження, підробки та приналежності наданого документа.	цивільного стану зазначених у заявці відомостей і перевірка інформації (через звернення до Державного реєстру актів цивільного стану громадян) про сімейний стан заявників. Має повноваження відмовити у такій реєстрації в разі невідповідності законодавству (наприклад, один із заявників вже перебуває у зареєстрованому шлюбі).	
--	--	---	--	---	--

З наведеної в таблиці інформації можна зробити висновок, що кожен наступний за часом впровадження етап імплементації віддалених послуг характеризується використанням більшого спектра верифікаторів, що знижує ризики, пов'язані з електронною формою надання послуг.

Підсумовуючи цей підрозділ, зазначимо, що українське законодавство не встановлює достатньої правової бази для забезпечення цифрового нотаріального посвідчення, та потребує прийняття підзаконних нормативно-правових актів про таку можливість та початок застосування відповідних державних електронних систем, та внесення змін до законів.⁴²

⁴² Як зазначалось, в цьому дослідженні ми не фокусуємось на можливих законодавчих та регуляторних викликах, тому конкретний перелік змін потребує додаткового дослідження. Також, Уряд України має позитивний досвід запровадження експериментальних проєктів та врегулювання законодавчих прогалин.

1.2. Ключові ініціативи щодо дистанційного нотаріального посвідчення в Україні: переваги та критика

29 грудня 2021 року український Уряд погодив пропозицію Міністерства юстиції щодо реалізації експериментального проекту поетапного впровадження до 31 грудня 2023 року Єдиної державної електронної системи е-Нотаріату.⁴³ Експериментальний проект мав бути реалізований у три етапи, які передбачають:

1) створення оновлених електронних реєстрів (Спадкового реєстру, Єдиного реєстру довіреностей, Єдиного реєстру спеціальних бланків нотаріальних документів), створення та впровадження електронного робочого місця нотаріуса, Електронного реєстру нотаріальних дій;

2) модернізація Єдиного реєстру нотаріусів, створення та впровадження Електронного нотаріального архіву, модернізація електронного робочого місця нотаріуса, Електронного реєстру нотаріальних дій;

3) створення та впровадження електронного кабінету клієнта, впровадження в комерційну експлуатацію системи електронного нотаріату.⁴⁴

Водночас у зв'язку з повномасштабним вторгненням 24 лютого 2022 року російської федерації на територію України та продовження її збройної агресії не всі цілі (завдання) експериментального проекту вдалося реалізувати в установлені строки. У процесі реалізації експериментального проекту досягнуто виконано основні завдання, а саме: модернізовано ключові електронні реєстри, які функціонують у сфері нотаріату, розроблено програмне забезпечення Єдиної державної електронної системи е-нотаріату. Завдяки вказаному програмному забезпеченню апробовано використання електронного ідентифікатора (QR-коду) на нотаріальних документах з метою їх перевірки.

Зазначені досягнення надали можливість створити юридичне підґрунтя, необхідне для функціонування Єдиної державної електронної системи е-нотаріату на постійній

⁴³ Деякі питання реалізації експериментального проекту щодо поетапного запровадження Єдиної державної електронної системи е-Нотаріат (Київ), Постанова Кабінету Міністрів України, від 29 грудня 2021 року № 1444, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1444-2021-%2525D0%2525BF%23Text>.

⁴⁴ Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо нотаріату, державної реєстрації та функціонування державних електронних інформаційних ресурсів в умовах воєнного стану, Постанова Кабінету Міністрів України, від 9 травня 2023 року №469, zakon.rada.gov.ua/laws/show/469-2023-%D0%BF#Text.

основі, не як експериментальний проєкту, шляхом прийняття Кабінетом Міністрів України постанови від 29 грудня 2023 року № 1406 "Деякі питання функціонування Єдиної державної електронної системи е-нотаріату".

Разом з тим, Міністерство юстиції разом з народними депутатами України та нотаріальною спільнотою взяло участь у напрацюванні змін до Закону України "Про нотаріат", які стосувалися, у тому числі цифровізації сфери нотаріату.

Так, 15 лютого 2022 року за основу було прийнято законопроект № 5644 "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення регулювання нотаріальної діяльності".⁴⁵ В першу чергу, акт містить положення щодо посилення інституту нотаріату як гарантії захисту прав фізичних та юридичних осіб, підвищення якості нотаріальних дій, забезпечення доступності нотаріальних та реєстраційних дій, створення нових антирейдерських інструментів.⁴⁶

Законопроектом, серед іншого, передбачалось впровадження електронної системи нотаріату та забезпечення доступності нотаріальних послуг у всіх нотаріальних округах. Пропонувалось доповнити положенням про те, що "порядок ведення реєстраційної справи нотаріуса в електронній формі з використанням електронної системи нотаріату визначається в положенні про електронну систему нотаріату".⁴⁷ Важливою зміною була також запропонована модифікація статті 14 "Нотаріальне діловодство і звітність", згідно з якою "нотаріуси ведуть встановлену звітність і подають її з використанням електронної системи нотаріату".⁴⁸ Стаття 26-1 законопроекту передбачала реалізацію згаданої нами вище частини 4 статті 17 Закону України "Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги". Так, згідно з нею "нотаріус повинен мати кваліфікований електронний підпис, виданий кваліфікованим надавачем електронних довірчих послуг".⁴⁹

⁴⁵ Про прийняття за основу проєкту Закону України про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення регулювання нотаріальної діяльності, Постанова Верховної Ради України, від 15 лютого 2022 року № 2051-IX, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2051-IX#Text>.

⁴⁶ Supra.

⁴⁷ При цьому, варто відзначити, що Постанова КМУ №1406, про яку буде йтися нижче, не є таким регулюванням, прийнятим на виконання відповідної норми законопроекту.

⁴⁸ Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення регулювання нотаріальної діяльності, проєкт Закону України, від 10 червня 2021 року № 5644, стаття 14. <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/CardByRn?regNum=5644&conv=9> (далі — Законопроект № 5644).

⁴⁹ Законопроект № 5644, стаття 26-1.

В свою чергу, стаття 26-2, що стосуватиметься електронної системи нотаріату, дає на законодавчому рівні дефініцію цього поняття, а також окреслює його складові: “електронний нотаріальний архів, електронний реєстр нотаріальних дій, електронне робоче місце нотаріуса та інші підсистеми, визначені положенням про електронну систему нотаріату, що затверджується Міністерством юстиції України за погодженням з Нотаріальною палатою України”.⁵⁰

Ці та інші запропоновані нововведення є суттєвими кроками у сторону спрощення та наближеності до клієнта послуг з нотаріального посвідчення. Тим не менш, законопроект № 5644 (проаналізований нами вище) та законопроект № 6146,⁵¹ якими передбачалося використання заміну нотаріальних послуг цифровими інструментами на основі “Дія”, не були сприйняті однозначно нотаріальною та юридичною спільнотою.

Зокрема, пропозиція надання згоди подружжя на поїздку дитини за кордон з іншим подружжям дистанційно піддалася критиці.⁵² Серед основних зауважень: пропонується система дозволяє батькам самостійно генерувати згоду на виїзд дитини через додаток без перевірки дієздатності та справжності підпису, що виключає контроль над цими аспектами. Також це суперечить меті Державного реєстру актів цивільного стану (далі — ДРАЦС) і законодавству, оскільки заяви про згоду на виїзд дитини не відповідають його призначенню. Крім того, такі заяви через портал Дія не можуть бути визнані іноземними установами, що може ускладнити оформлення документів за кордоном.⁵³

Аналогічно, занепокоєння викликало введення можливості дистанційного укладення шлюбу. Одним із зауважень є те, що дана послуга може порушити проблему щодо безпеки даних і верифікація осіб, оскільки процедура проводиться дистанційно, оскільки в процесі відсутній фізичний контроль і підтвердження дієздатності громадян

⁵⁰ Законопроект № 5644, стаття 26-2.

⁵¹ Про прийняття за основу проекту Закону України про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо вирішення батьками питань тимчасового виїзду дітей за межі України, Постанова Верховної Ради України, від 8 липня 2022 року № 2363-IX, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2363-IX%23Text>.

⁵² Юрліга, Нотаріальна палата звертається до ВР Рада відкладає голосування за законопроект про дозвіл батьків на тимчасовий виїзд дітей за кордон, від 10 листопада 2022, https://jurliga.ligazakon.net/news/215272_notarialna-palata-zaklika-radu-doopratsyuvati-zakonoprokt-shchodo-virshennya-batkami-pitan-timchasovogo-vizdu-dtey-za-kordon.

⁵³ Supra.

під час подачі заяви.⁵⁴ Ще однією проблемою зазначалось, що розлучені українці можуть зіткнутися з труднощами під час використання послуги шлюбу онлайн, якщо дані про їхнє розлучення не були оновлені в ДРАЦС. Відсутність таких даних у ДРАЦС може обумовлюватися тим, що з 27 липня 2010 року рішення суду про розірвання шлюбу є документом, що підтверджує розлучення, і внесення запису в ДРАЦС не здійснюється. Таким чином, повторно одружитися онлайн не вдасться.⁵⁵ В такому випадку користувачі повинні спочатку звернутися до відділу ДРАЦС, подати копію судового рішення та оновити дані, перш ніж скористатися послугою.

Законопроект пройшов перше читання, був прийнятий за основу та готується до другого читання, але ми оцінюємо шанси його прийняття як низькі на даний момент. Також, занепокоєння та перестороги нотаріальної та юридичною спільноти щодо безпеки є суттєвими та адресовані нижче, в окремому розділі цього документу.⁵⁶

У листопаді 2022 року Кабінетом Міністрів України прийнято постанову № 745 "Про затвердження Правил формування та проведення перевірки нотаріального документа з електронним ідентифікатором" за ініціативи Міністерства юстиції України та Міністерства цифрової трансформації України, якою з метою забезпечення доступності для громадян переваг і можливостей цифрового світу та сприяння розвитку інформаційного суспільства шляхом впровадження та використання в нотаріальній практиці сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, зокрема мобільного додатку Порталу Дія (Дія), було запроваджено перевірку наявності/відсутності в Єдиній державній електронній системі е-нотаріату інформації щодо нотаріального документа з накладеним електронним ідентифікатором.⁵⁷ Таким чином, нотаріальні документи з QR-кодом були додатково захищені, адже інформація про них зберігаються в системі е-нотаріату, і внести зміни в текст нотаріального документа після завантаження його в систему неможливо. До того ж, формування документа з QR-кодом відбувається

⁵⁴ Величко, Л., Весілля по відео: як відбуватиметься дистанційна реєстрація шлюбів у "Дії", *Telegraf*, від 1 травня 2021 року, <https://news.telegraf.com.ua/ukr/ukraina/2024-05-01/5849375-vesillya-po-video-yak-vidbuvatimetsya-distantsiy-na-reestratsiya-shlyubiv-u-dii>.

⁵⁵ *Supra*.

⁵⁶ Див. РЕКОМЕНДАЦІЯ II.

⁵⁷ Офіційний веб-сайт додатка Дія, У додатку Дія можна перевірити нотаріальний документ за допомогою QR-коду, від 2 листопада 2022 рік, <https://diia.gov.ua/news/zahist-vid-pidrobki-dokumentiv-ta-ekonomiya-chasu-vidteper-u-diyi-mozhna-pereviriti-notarialni-dokumenti-z-qr-kodom>.

виключно за допомогою Єдиної державної системи е-нотаріату нотаріусами, що здійснюють нотаріальну діяльність.⁵⁸ Однак, дана послуга сама по собі не є цифровізацією нотаріату. Радше, це спроба інтегрувати цифрові інструменти в українську нотаріальну практику.

Поряд з наведеним, ще одним кроком на шляху до цифровізації сфери нотаріату було створено правове підґрунтя, що надало можливість нотаріусу при вчиненні нотаріальної дії здійснювати перевірку дійсності документів або отримання інформації з Єдиного державного демографічного реєстру. Так, 11 липня 2023 року Кабінетом Міністрів України прийнято постанову № 700 "Про затвердження Порядку доступу нотаріусів до Єдиного державного демографічного реєстру".⁵⁹

Для отримання такого доступу нотаріус має пройти авторизацію в Системі е-нотаріату та надіслати запит про надання інформації з Реєстру з використанням програмних засобів Системи е-нотаріату, в порядку електронної інформаційної взаємодії між Системою е-нотаріату та Реєстром.⁶⁰ На запит нотаріуса засобами Реєстру формується та передається до Системи е-нотаріату відповідь, яка містить наявну в Реєстрі інформацію, відомості та інші персональні дані, або повідомляється інформація про відсутність відомостей про особу та про документ, щодо яких був зроблений запит.⁶¹

⁵⁸ Supra.

⁵⁹ Про затвердження Порядку доступу нотаріусів до Єдиного державного демографічного реєстру, Постанова Кабінету Міністрів України, від 11 липня 2023 року №70, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/700-2023-%D0%BF>, (Постанова № 700).

⁶⁰ Постанова № 700, пункт 3.

⁶¹ Постанова № 700, пункт 10.

РОЗДІЛ 2. Консервативний та ліберальний погляд на цифрове нотаріальне посвідчення у світлі підходів систем загального та континентального права.

Роль нотаріусів в країнах системи загального права суттєво відрізняється від ролі нотаріусів у країнах системи континентального права. Нотаріус у системі загального права є радше уповноваженим державою неупередженим свідком підписання важливих документів і складання присяги та відповідає за перевірку особи, яка підписує документи.⁶² Так, наприклад, у США нотаріуси не зобов'язані бути юристами.⁶³

Натомість в Україні, як і в інших країнах системи континентального права, нотаріуси є не просто свідками, а, скоріше, службовцями правосуддя та частиною правової системи. Підхід системи континентального права також передбачає наділення нотаріуса функціями забезпечення законності транзакцій та надання юридичної консультації.⁶⁴ Вони несуть відповідальність за забезпечення законності угоди, гарантуючи, що сторони мають необхідну дієздатність, розуміють предмет, суть і всі важливі умови угоди.⁶⁵

Дана відмінність прослідковується і у класифікації нотаріальних дій за двома групами, а саме функціональний нотаріат (франц. *notariat fonctionnel*) і професійний нотаріат (франц. *notariat professionnel*).⁶⁶ Дана термінологія відображає різні підходи до нотаріальних дій, що виникли у зв'язку з історичними особливостями розвитку цієї професії у Франції та інших країнах континентальної системи права. В концепції функціонального нотаріату посвідчений документ вважається істинним, має силу формального доказу і не потребує додаткового підтвердження в суді, через що

⁶² Коос, С., Оцифрування нотаріальних завдань – порівняльний огляд і перспективи “кібернотаріату” в Індонезії та Німеччині, Індонезійський журнал соціально-правових досліджень: том. 2: № 2, стаття 1, <https://scholarhub.ui.ac.id/ijsls/vol2/iss2/1/>; див. також як приклад Призначення нотаріусів, Зведене законодавство штату Нью-Йорк, від 7 квітня 2023 року, § 130 <https://www.nysenate.gov/legislation/laws/EXC/130>.

⁶³ Національна нотаріальна асоціація США, Основи нотаріату: уникнення несанкціонованої практики права, Офіційний веб-сайт Національної нотаріальної асоціації, від 8 липня 2015 року, <https://www.nationalnotary.org/notary-bulletin/blog/2015/07/notary-basics-avoiding-unauthorized-practice-of-law>.

⁶⁴ Лубіс, І., Порівняння цивільного права щодо впровадження кібернотаріату в країнах із традиціями загального права та цивільного права, Журнал IUS Kajian Hukum Dan Keadilan 10, № 1 (2022): 4–5, <http://dx.doi.org/10.29303/ius.v0i0.981>.

⁶⁵ Supra.

⁶⁶ Тан, Д., Кібернотаріуси з сучасної правової перспективи: парадокс в індонезійському законодавстві та незначні компроміси для пошуку рівноваги, Індонезійський юридичний огляд: Том 10: № 2, Стаття 1, <https://scholarhub.ui.ac.id/ilrev/vol10/iss2/1>.

нотаріусами стають лише висококваліфіковані юристи.⁶⁷ Посвідчення в концепції професійного нотаріату не тягне за собою автентичність документу чи його доказову силу, так як нотаріус діє як незалежний фахівець, що надає послуги приватним особам або юридичним особам.⁶⁸

Як повідомляє інформаційний портал Федеральної нотаріальної палати Німеччини, судова система Німеччини (що є країною континентального права) базується на “моделі превентивного правового контролю”, який здійснюють нотаріуси. Превентивне відправлення правосуддя нотаріусами спрямоване на захист недосвідчених та некваліфікованих учасників від правової дискримінації, забезпечення правової безпеки та запобігання суперечкам.⁶⁹ У цій моделі, посвідчені документи підвищену доказову цінність, так як нотаріуси беруть на себе відповідальність за її зміст, підтверджуючи їх достовірність.⁷⁰

Відповідно, можна зробити висновок про більш вагомую та відповідальну роль нотаріуса у країнах континентальної системи права, ніж у країнах загальної системи.⁷¹ На думку вчених, важлива роль, що відіграють нотаріуси в країнах системи континентального права, робить впровадження цифрового нотаріату складнішим процесом для даної категорії країн.⁷²

Також, варто звернути увагу на відмінності у визначенні основних понять. Так, країни з континентальною правовою системою застосовують закон шляхом тлумачення нормативно-правових актів, а не шляхом співставлення обставин конкретної справи з судовими прецедентами.⁷³ Задля надання визначення таким новим поняттям як “цифровий нотаріат”, “електронне нотаріальне посвідчення”, “віддалені послуги” та

⁶⁷ Supra.

⁶⁸ Хорошенюк, О., Савченко, В., Андрухів, О., Бабічев, А., та Бортняк, В. (2023). Нотаріальна практика декларування заповіту в цивільних правочинах у країнах Європейського Союзу, Політичні питання, Том 41: № 76, ст. 76-99.

⁶⁹ Профіль роботи ("Berufsbild"), офіційний інформаційний портал Федеральної нотаріальної палати Німеччини ("Bundesnotarkammer"), <https://www.notar.de/der-notar/berufsbild>.

⁷⁰ Хорошенюк, О., Савченко, В., Андрухів, О., Бабічев, А., та Бортняк, В. (2023). Нотаріальна практика декларування заповіту в цивільних правочинах у країнах Європейського Союзу. Політичні питання, Том 41: № 76, ст. 76-99.

⁷¹ Коос, С., Оцифрування нотаріальних завдань – порівняльний огляд і перспективи “кібернотаріату” в Індонезії та Німеччині, Індонезійський журнал соціально-правових досліджень: том. 2: № 2, стаття 1, <https://scholarhub.ui.ac.id/ijsls/vol2/iss2/1/>.

⁷² Supra.

⁷³ Загальне право та традиції цивільного права, Колекція Робінса, Каліфорнійський університет у Берклі, <https://www.law.berkeley.edu/wp-content/uploads/2017/11/CommonLawCivilLawTraditions.pdf>.

”нотаріальне посвідчення через камеру”, які на разі відсутні в українському законодавстві, треба перш за все зрозуміти що дані визначення мають охопити та врахувати.

Розглянемо поняття “нотаріус” та “нотаріальне посвідчення” в країні континентального права (в якості прикладу країни обрана Німеччина) та країні системи загального права (в якості прикладу обрані США). Відповідно до права Німеччини нотаріуси [є незалежними державними посадовими особами, які призначаються в землях ⁷⁴ для запису правових актів (“нотаріальний запис”) та для виконання інших завдань у сфері превентивного відправлення правосуддя].⁷⁵ Відповідно до права США (за приклад взяте законодавство штату Нью-Йорк) нотаріус [є державним службовцем, призначеним Держсекретарем для виконання різних офіційних дій, включаючи прийняття присяг і свідчень, прийняття підтверджень і доказів актів, іпотек та інших письмових документів, а також засвідчення копій довіреностей, актів та інших документів].⁷⁶

Термін “нотаріус” в українському законодавстві визначається згідно зі ст. 3 Закону України “Про нотаріат”, відповідно до якої нотаріус є [уповноваженою державою фізичною особою, яка здійснює нотаріальну діяльність у державній нотаріальній конторі, державному нотаріальному архіві або незалежну професійну нотаріальну діяльність, зокрема посвідчує права, а також факти, що мають юридичне значення, та вчиняє інші нотаріальні дії, передбачені законом, з метою надання їм юридичної вірогідності].⁷⁷

Наступним є поняття “нотаріального посвідчення” (англ. “notarization”). Національна нотаріальна асоціація США визначає нотаріальне посвідчення як

⁷⁴ У Німеччині “землі” (нім. *Länder*) – це федеральні адміністративно-територіальні одиниці, аналогічні штатам у США або провінціям в інших країнах. Німеччина складається з 16 земель, кожна з яких має власну конституцію, парламент та уряд, що мають значні повноваження у таких сферах, як освіта, поліція та культура.

⁷⁵ Про Федеральний нотаріальний статут, Закон (Федеративна Республіка Німеччина), №303-1, <https://www.gesetze-im-internet.de/bnoto/BJNR001910937.html>, § 1.

⁷⁶ Виконавчий закон, Закон штату Нью-Йорк, стаття 6, § 130, <https://www.nysenate.gov/legislation/laws/EXC/130>.

⁷⁷ Про нотаріат, Закон України, від 2 вересня 1993 року № 390 (далі — Закон України “Про нотаріат”), стаття 3, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3425-12%23Text>.

[офіційний процес запобігання шахрайству, який гарантує сторонам угоди те, що документ є автентичним і йому можна довіряти].⁷⁸

Законодавство України та Німеччини схожі з огляду на те, що їх встановлюють додаткові обов'язки для нотаріуса. Так, українське законодавство, даючи визначення “нотаріальному посвідченню”, встановлює вимоги встановити особи тих, хто звернувся, перевірити їх дієздатність та з'ясувати, чи відповідає зміст правочину вимогам закону і чи не порушує він права й інтереси інших осіб.⁷⁹ Німецький законодавець, хоч і не зазначає ці вимоги в одному визначенні, однак аналогічно встановлює, що нотаріус зобов'язаний ідентифікувати учасників правочину за допомогою документів, що підтверджують їх особу, переконатися, що учасники повністю розуміють зміст документів, а їх волевиявлення відповідає їх намірам.⁸⁰ Крім того, нотаріус також повинен перевірити, чи відповідає правочин чинним правовим нормам і не порушує прав та інтересів інших осіб.⁸¹

Тобто, з вищенаведеного ми бачимо, визначення, що даються для основних понять в країнах континентальної системи, також вказують на більш розширений функціонал нотаріуса та його більш вагоме місце у правовій системі цих країн. Цей функціонал включає в себе не лише технічний аспект підтвердження факту підписання документів, але й глибший юридичний аналіз, перевірку волевиявлення сторін та захист їхніх прав та інтересів.

В нещодавніх дослідженнях, датованих 2022 та 2023 роками, вчені, що аналізували варіанти та підходи запровадження системи цифрового нотаріального посвідчення, використовували термін “цифровий нотаріат” англ. “cybernotary”), визначаючи його як “систему нотаріату, що використовує технологічні розробки для підготовки автентичних актів у кіберпросторі”. Основною ідеєю, закладеною у дане визначення, є те, що функції нотаріуса можуть виконуватись з використанням

⁷⁸ Національна Нотаріальна Асоціація, Що таке нотаріальне посвідчення?, Веб-сайт Національної Нотаріальної Асоціації, <https://www.nationalnotary.org/knowledge-center/about-notaries/what-is-notarization>.

⁷⁹ Закон України “Про нотаріат”, стаття 44.

⁸⁰ Про нотаріат, Закон від 28 серпня 1969 року №271 (Федеративна Республіка Німеччина), [https://www.gesetze-im-internet.de/beurkg/___17.html%23%3A~:text=Beurkundungsgesetz%252520\(BeurkG\),unzweideutig%252520in%252520der%252520Niederschrift%252520wiedergeben](https://www.gesetze-im-internet.de/beurkg/___17.html%23%3A~:text=Beurkundungsgesetz%252520(BeurkG),unzweideutig%252520in%252520der%252520Niederschrift%252520wiedergeben) (далі — BeurkG), §§ 10, 17.

⁸¹ BeurkG, § 14.

електронних носіїв з функціями аудіо- або відеодзвінка⁸² Інше нещодавнє дослідження визначило термін "електронне нотаріальне посвідчення" як "засвідчення документів нотаріусом за допомогою електронних засобів".⁸³ Використовувався також термін "віддалені послуги", що вказував на дії, які здійснюються без фізичної присутності клієнта та нотаріуса, з використанням цифрових технологій.⁸⁴

У США Національна нотаріальна асоціація також використовує термін "електронне нотаріальне посвідчення".⁸⁵ Воно забезпечує ту саму функцію, що й фізичне, за винятком того, що документ, який завіряється, є цифровим, а нотаріус використовує електронний підпис.⁸⁶ Також використовується термін "нотаріальне посвідчення через веб-камеру" - процес, під час якого особа, яка підписує документ, з'єднується з нотаріусом за допомогою аудіо- або відеотехніки.⁸⁷

Орієнтуючись на вже наявні в українському законодавстві визначення, досвід інших країн та сучасні наукові роботи, можна сформулювати перелік нових для нашого законодавства термінів та їх дефініцій:

- Цифровий нотаріат – система нотаріальних дій, що здійснюються в електронному форматі за допомогою цифрових технологій, яка включає підтвердження справжності документів, правочинів та фактів без необхідності фізичної присутності нотаріуса.

⁸² Див. Лубіс, І., Мурваджі, Т., та Сукарджа, Д, Розвиток концепції кібернотаріуса в системах загального та континентального права, *Law and Humanities Quarterly Reviews*, 1, 2020, Стаття 4. Див. також Коос, С, Цифровізація нотаріальних завдань - порівняльний огляд і перспективи "Кібернотаріату" в Індонезії та Німеччині, *Індонезійський журнал соціально-правових досліджень: Том 2: № 2, 2023, Стаття 1*, <https://scholarhub.ui.ac.id/ijsls/vol2/iss2/1> "https://scholarhub.ui.ac.id/ijsls/vol2/iss2/1".

⁸³ Кхань, Б.Н., та Лінь, П.Х., Електронне нотаріальне оформлення в контексті цифрової трансформації у В'єтнамі: виклики та рекомендації, *Міжнародний журнал інженерії, менеджменту та прикладних наук і технологій*, 13(9), 13A9U, 1-13, <http://tuengr.com/V13/13A9U.pdf>.

⁸⁴ *Supra* 68.

⁸⁵ Національна нотаріальна асоціація (США), Що підприємства повинні знати про технології, тенденції та веб-камери електронного нотаріального оформлення, офіційний веб-сайт Національної нотаріальної асоціації, https://www.nationalnotary.org/file%252520library/nna/knowledge%252520center/special%252520reports/e-notarizationwhitepaper2016_161109.pdf?srltid=AfmBOor8Mb8Wce937AQC4x--ubZ1P5itBp-11fzhniRidFUH9kfSFUm (може потребувати VPN для доступу з території України).

⁸⁶ *Supra*.

⁸⁷ *Supra*.

- Електронне нотаріальне посвідчення – засвідчення нотаріусом документів або правочинів у цифровому форматі, яке здійснюється шляхом електронного підпису та фіксується за допомогою відповідного програмного забезпечення.
- Нотаріальне посвідчення через веб-камеру – процес засвідчення документів нотаріусом, при якому особа, яка підписує документ, взаємодіє з нотаріусом через аудіо- або відеозв'язок, забезпечуючи дистанційне проведення процедури.

РЕКОМЕНДАЦІЯ I. Необхідно продовжити запровадження електронної системи для забезпечення цифрового діловодства нотаріуса та надання віддалених електронних послуг

Ми розглядаємо розподілення процесу цифровізації нотаріальних послуг на дві змістовні частини: (i) створення електронної підсистеми, що забезпечує цифрове діловодство нотаріусу та (ii) створення електронної підсистеми, яка забезпечує надання віддалених електронних послуг.

Відповідно до Постанови Кабміну "Деякі питання функціонування Єдиної державної електронної системи е-нотаріату" (Постанова Кабінету Міністрів України No. 1406 від 29 грудня 2023),⁸⁸ перша підсистема складається з електронного робочого місця користувача, електронного нотаріального архіву та відповідних електронних реєстрів (електронного реєстру нотаріальних дій, реєстру довіреностей, реєстру нотаріусів, реєстру бланків, та спадкового реєстру). Система е-нотаріату взаємодіє з єдиними та державними реєстрами, інформаційно-комунікаційними системами, держателем яких є Мін'юст, які не є складовими Системи е-нотаріату, а також іншими інформаційно-комунікаційними системами державних органів та установ (реєстрами, кадастрами, базами даних тощо). Друга підсистема включає сукупність елементів державних реєстрів та сервісів, які забезпечують доступ фізичних та юридичних осіб до віддалених нотаріальних дій. Також, ми наголошуємо на збереженні існуючої в Україні європейської моделі нотаріату та не передбачаємо принципових змін цієї моделі.⁸⁹

Крім того зазначене забезпечується постановою Кабінету Міністрів України від 30 травня 2024 року № 619 "Деякі питання реалізації експериментального проекту щодо реєстрації вчинених нотаріусами нотаріальних дій в Електронному реєстрі нотаріальних дій. В Україні існують усі необхідні передумови для впровадження електронного нотаріального діловодства, особливо з огляду на довготривалу практику європейських країн у цій сфері. Нижче наведено аналіз систем цифрового діловодства нотаріусів у різних країнах Європи.

⁸⁸ Деякі питання реалізації експериментального проекту щодо поетапного запровадження Єдиної державної електронної системи е-нотаріату, Постанова Кабінету Міністрів України No. 1406, грудень, 29, 2023 (Україна), <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1406-2023-%D0%BF#Text>.

⁸⁹ Див. Додаток I нижче.

Таблиця 2. Порівняння систем цифрового діловодства нотаріуса країн Європи

	Федеративна Республіка Німеччина	Французька Республіка	Естонська Республіка	Литовська Республіка	Республіка Молдова
1. Чи є електронна система?	Так. Вона включає в себе такі підсистеми: ⁹⁰ електронний архів документів, ⁹¹ електронне сховище нотаріальних документів, ⁹² довідник нотаріусів, ⁹³ спеціальні електронні нотаріальні скриньки ⁹⁴ та систему відеозв'язку. ⁹⁵	Так, Центральний електронний реєстр нотаріусів Франції (MICEN).	Так, Е-Нотаріат (E-notari), ⁹⁶ що входить в склад Центру реєстрації та інформаційних систем Естонії.	Так, eNotaras, що функціонує через Портал електронного уряду. ⁹⁷	Так, "Реєстр представницьких повноважень на основі електронного підпису" (далі – MPower). ⁹⁸
2. Чи обов'язкове внесення відомостей про акт та	Так. ⁹⁹	Так, без цього акт не вважатиметься автентичним. ¹⁰⁰	Відомості відсутні. ¹⁰¹	Так. ¹⁰²	Так, адже його відомості оперативно синхронізуються з даними у межах інших

⁹⁰ Про ведення нотаріальних справ і довідників, Постанова, жовтень, 13, 2020, (Федеративна Республіка Німеччина), <https://www.gesetze-im-internet.de/notaktvv/BJNR224610020.html> (далі – NotAktVV), Розділ 11.

⁹¹ NotAktVV, §§ 78h-78j.

⁹² NotAktVV, § 78k.

⁹³ NotAktVV, § 78l.

⁹⁴ NotAktVV, § 78n.

⁹⁵ NotAktVV, § 78p.

⁹⁶ Е-Нотаріат | Центр реєстрів та інформаційних систем, Головна сторінка, <https://www.rik.ee/en/other-services/e-notary>.

⁹⁷ Е-Нотаріус, <https://www.enotaras.lt/>.

⁹⁸ Електронний реєстр авторизацій, <https://mpower.gov.md/#/en/main>.

⁹⁹ VNotO, § 78k.

¹⁰⁰ Електронний автентичний акт (AAE): все, що вам потрібно знати, Bonnefous, <https://www.bonnefous.com/en/blog/the-electronic-authentic-act-eaa-part-and-parcel-with-the-new-world-of-notaries/>.

¹⁰¹ Відсутність відомостей означає що через відкриті джерела інформації та з відповідей на наші запити нам не вдалося отримати детальне інформацію щодо питання.

¹⁰² Про нотаріат, Закон No. I-2882, вересень, 15, 1992 (Естонська Республіка), <https://www.global-regulation.com/law/lithuania/12512033/law-on-the-notary-office.html>, Глава I (2).

сторони до системи?					державних реєстрів та інформаційних систем. ¹⁰³
3. Яким є функціонал системи та який обсяг відомостей вноситься ?	Кожна із підсистем має свій обсяг даних, що мають вноситися до них. Ці переліки визначаються окремими ордонасами Федерального міністерства юстиції та захисту прав споживачів ¹⁰⁴ (див. додатки).	Відомості відсутні. ¹⁰⁵	Робити запити до 16 національних реєстрів (які також ведуться електронно), вести щоденник нотаріуса та особистий календар користувачів, складати договори та підписувати їх ЕЦП, вести облік наданих послуг, складати рахунки та платіжні доручення на оплату державного мита. ¹⁰⁶	Вноситься: номер нотаріального реєстру, дата вчинення нотаріальної дії, розмір винагород и нотаріуса, тощо. ¹⁰⁷	“MPower” включає такі основні функціональні контури: контур документів, що забезпечує функції обліку: (а) вхідних документів до АІС “MPower”; (б) технологічних документів АІС “MPower”; (с) вихідних документів АІС “MPower”; контур адміністрування та моніторингу, керування резервними копіями; технічна підтримка та обслуговування, тощо. ¹⁰⁸

¹⁰³ Про затвердження Концепції Автоматизованої інформаційної системи "Регістр представницьких повноважень на підставі електронного підпису" (MPower) та Положення про порядок ведення Реєстру представницьких повноважень на підставі електронного підпису, Постанова No. 375, червень 10, 2020, (Республіка Молдова), https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=121919&lang=ro (далі – Постанова РМ), пункти 36, 45; Про електронну ідентифікацію та довірчі послуги, Закон № 124, травень, 5 2022 (Республіка Молдова), URL: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=131642&lang=ro

¹⁰⁴ Див., наприклад, Про нотаріальний довідник і поштову скриньку, Постанова, березень, 4, 2019, <https://www.gesetze-im-internet.de/notvpv/BJNR018700019.html>.

¹⁰⁵ Supra 20.

¹⁰⁶ Supra.

¹⁰⁷ Закон про нотаріат Литовської Республіки, вересень, 15, 1992, №1-2882, Додаток 2, <https://www.global-regulation.com/law/lithuania/12512033/law-on-the-notary-office.html>.

¹⁰⁸ Постанова РМ, пункт 12.

4. Чи можлива робота поза робочим місцем (офісом)?	Так. Доступні опції повністю віддаленої роботи нотаріуса (поза офісом), ¹⁰⁹ а також гібридний формат. ¹¹⁰	Відомості відсутні. ¹¹¹	Так. Доступні опції повністю віддаленої роботи нотаріуса (поза офісом). ¹¹²	Відомості відсутні. ¹¹³	Відомості відсутні. ¹¹⁴
5. Як здійснюється захист персональних даних?	Кожен нотаріус підключений до електронного архіву через спеціально захищену мережу. Усі документи зашифровані, розшифрувати їх може лише нотаріус та його помічники. ¹¹⁵	MICEN є захищеним сервером: завдяки шифруванню, доступ до документів може отримати лише нотаріус, який вчиняє нотаріальну дію. Застосовуються такі безпекові рішення, як REAL Network, REAL Key, Id.Not або нотаріальна цифрова ідентифікація. ¹¹⁶	Сервер є повністю самодостатнім: E-notari не послуговується сторонніми системами і включений в електронний уряд. Цифровий ідентифікатор і система підпису, яка застосовується нотаріусами для входу, також розроблені урядом. ¹¹⁷	Детально окреслено цілі та випадки використання персональних даних. ¹¹⁸	AIC "MPower" має у своєму розпорядженні низку механізмів безпеки: файрвол; антивірус/антиспам; система виявлення вторгнень; безпечна комунікація (передача даних) між веб-серверами та користувачами, що гарантує захищений обмін конфіденційною інформацією; систематичне резервне

¹⁰⁹ Закон про нотаріальне посвідчення, серпень, 28, 1969, №271, <https://www.gesetze-im-internet.de/beurkg/BJNR015130969.html> (далі – BeurkG), §16a.

¹¹⁰ BeurkG, § 16e.

¹¹¹ Supra 20.

¹¹² Робін Лео, Повністю віддалена послуга електронного нотаріуса в Естонії - перша державна електронна послуга такого роду в Європі - e-Estonia / E-ESTONIA, <https://e-estonia.com/estonias-fully-remote-e-notary-service-1st-state-e-service-of-its-kind-in-europe/>.

¹¹³ Supra 20.

¹¹⁴ Supra 20.

¹¹⁵ BNotO, § 61.

¹¹⁶ Звертаємо увагу, що в цьому дослідженні ми не фокусуємось на технологія. шифрування та захисту даних.

¹¹⁷ Катрін Сепп, Юридичний радник Нотаріальної палати Естонії, Повністю віддалена послуга електронного нотаріуса в Естонії - перша державна електронна послуга такого роду в Європі - e-Estonia / e-Estonia, <https://e-estonia.com/estonias-fully-remote-e-notary-service-1st-state-e-service-of-its-kind-in-europe/>.

¹¹⁸ E-Нотаріус, Політика захисту даних / Нотаріальна палата Литовської Республіки, https://www.enotaras.lt/assets/documents/pl_inr_2021_07_16.pdf.

					копіювання збережених даних; інструмент реєстрації аудиторських подій, через що усі дії, які виконують користувачі, незалежно від того, успішні вони чи ні (наприклад, пробні, але невдалі з'єднання), відстежуються та реєструються в журналах AIC "MPower". ¹¹⁹
--	--	--	--	--	--

Усі проаналізовані нами країни мають власну систему забезпечення цифрового діловодства нотаріуса. У більшості з них ведення системи носить обов'язковий характер для віддалених дій. При цьому немає ознак повного переходу на цифрове діловодство як на основний інструмент заміни паперових реєстрів.¹²⁰ Створення та функціонування таких систем зазвичай регулюється підзаконними нормативно-правовими актами, як-от ордонансами Федерального міністерства юстиції та захисту прав споживачів (у Німеччині)¹²¹ або Постановами Уряду (в Молдові).¹²²

Для збереження цілісності та конфіденційності внесених даних, кожна країна передбачає системи захисту, як-от двофакторну автентифікацію, систематичне резервне

¹¹⁹ Постанова РМ, пункт 50.

¹²⁰ Надання такому переходу статусу стратегічного пріоритету буде уточнена у Міністерствах юстиції відповідних країн на більш пізніх стадіях проекту.

¹²¹ Див., наприклад, Про нотаріальний довідник і поштову скриньку, Постанова, від 4 березня 2019 року (Федеративна Республіка Німеччина), <https://www.gesetze-im-internet.de/notvpv/BJNR018700019.html>; VNotO, § 78n.

¹²² Положення про порядок ведення Реєстру представницьких повноважень на підставі електронного підпису, Постанова від 10 червня 2020 року №375 (Республіка Молдова), https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=121919&lang=ro (далі – Постанова РМ), пункти 36, 45; Про електронну ідентифікацію та довірчі послуги, Закон від 5 травня 2022 року № 124 (Республіка Молдова), https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=131642&lang=ro.

копіювання, обмежений доступ до даних, шифрування даних, використання ЕЦП для входу у систему тощо.

Враховуючи вищезазначене, ми доходимо висновку про доцільність впровадження системи електронного діловодства нотаріуса із можливістю віддаленого доступу та роботи із системою, зважаючи на такі фактори:

- Автоматизація внутрішньої діяльності нотаріуса у проаналізованих нами державах є довготривалою практикою (наприклад, французький MICEN застосовується з 1990 р.), яка довела свою ефективність.

- Автоматизація зменшує паперову роботу та дозволяє віддалену роботу.

- Ризики, пов'язані із зберіганням персональних даних, можна зменшити за рахунок шифрування даних та обмеженого доступу до них, застосуванням додаткових валідаторів.

РЕКОМЕНДАЦІЯ II. Запровадити віддалене вчинення нотаріальних дій, безпека яких забезпечуватиметься додатковими технічними валідаторами.

Створення безпечної системи віддаленого вчинення нотаріальних дій для громадян, що не мають можливості фізично посвідчити документи, вимагає впровадження технологій з одночасною мінімізацією ризиків кібершахрайства. Відповідно, нотаріус перед нотаріальним посвідченням повинен вирішити такі основні питання:

1. Ідентифікація особи: перевірка, чи є особа тією, за яку себе видає.
2. Дієздатність: перевірка, чи розуміє особа, що робить, включаючи суть правочину, зміст документа, який підписується, і наслідки правочину.
3. Добровільність правочину: перевірка на наявність тиску, примусу або погроз щодо особи.

Відтак, ризики можуть бути організовані за декількома модельними ситуаціями:

1. Кіберзлам: крадіжка, підробка або незаконний доступ до електронного підпису через порушення заходів кібербезпеки, проникнення в систему або отримання доступу до файлів із ключами безпеки.
2. Зловживання: зловживання доступом до конфіденційної інформації з боку працівників органів державної влади.
3. Підробка: створення чи зміна офіційних документів з ціллю обману чи отримання вигоди.
4. Примус: шантаж або примус зі змушенням особи підписати документ шляхом погроз або фізичного насилля.
5. Передача даних для доступу: неправомірне добровільне надання іншій особі ключів, логінів та паролів для доступу.
6. Помилка: суттєва помилка в усвідомленні наслідків дії або документа.
7. Недієздатність: психічні захворювання або інші випадки недієздатності.

Перед безпосереднім аналізом окремих ризиків шахрайства та викладенням рекомендацій щодо їх мінімізації або усунення, важливо зазначити, що жоден із наведених ризиків чи їх сукупність не повинні бути визначальним стримуючим фактором у реалізації системи електронного нотаріату. Статистичні дані щодо українців з ускладненим доступом до отримання доступу до вчинення нотаріальних дій у "класичному" форматі (зокрема, громадян, що перебувають за кордоном або в зоні

ведення активних бойових дій) зазначені у вступі, а також позитивний досвід іноземних країн, вказують на можливість прийняття даних ризиків за умови застосування додаткових валідаторів (технологічних механізмів або процедур, які використовуються для перевірки та підтвердження особи, що звертається за вчиненням нотаріальної дії, таких як ЕЦП, BankID, вимога додаткового підпису близького родича тощо).

Кіберзлам. Перший ризик, на який слід звернути увагу, — це кіберзлам. Особливо поширеним цей ризик був у період поширення реєстраційного рейдерства 2016-2021 років, коли відбувалося незаконне заволодіння нерухомістю та корпоративними правами шляхом шахрайської реєстрації в державних реєстрах. Як приклад кіберзламу зазначимо злочинну схему, яку було викрито у вересні 2019 року, та за якою колишні працівники державної виконавчої служби видаляли інформацію про обтяження за допомогою викрадених ключів ЕЦП.¹²³ Викрадення ключів здійснювалося за допомогою фішингових листів із вірусом.¹²⁴ При цьому доступ до реєстру здійснювався з лісу за допомогою мобільного Інтернету, SIM-картки використовувалися одноразово. За кілька років існування схеми було проведено кілька тисяч операцій зі скасування обтяжень.¹²⁵

Ситуація з кіберзламом була в значній мірі вирішена після запровадження багатофакторної автентифікації (механізм безпеки, який використовує два елементи для підтвердження особи під час входу в програму)¹²⁶ для доступу до державних реєстрів, зокрема, інтеграції з сервісом Google. Злам персонального комп'ютера та телефону для двофакторної автентифікації став дуже мало ймовірним. Іноземна практика використання системи цифрового нотаріату підтверджує мало ймовірність кіберзламу. Згідно з інформацією, запитуваною нами у представників Нотаріальної палати Естонії та Ради присяжних нотаріусів Латвії, в цих країнах схожих випадків зафіксовано не було.¹²⁷

¹²³ Офіційний веб-портал Національної поліції України, Правоохоронці затримали організаторів масштабної схеми перереєстрації арештованого майна, 26 вересня 2019 року, <https://www.npu.gov.ua/news/pravookhorontsi-zatrimali-organizatoriv-masshtabnoi-skhemi-perereestratsii-areshtovanogo-mayna>.

¹²⁴ *Supra*.

¹²⁵ *Supra*.

¹²⁶ Біла книга, Дорожня карта запобігання реєстраційному рейдерству та забезпечення дотримання обмежень на концентрацію земель в Україні, Офіс ефективного регулювання, 2021, <https://brdo.com.ua/en/news/yak-efektyvno-zapobigty-reyestratsijnomu-rejderstvu-u-zemelnij-sferi-brdo-prezentuvav-dorozhnyu-kartu/>.

¹²⁷ Відповідь на запит інформації Нотаріальної палати Естонії від 19 серпня 2024 року; Відповідь на запит інформації Ради присяжних нотаріусів Республіки Латвія від 2 вересня 2024 року.

Отже, можна розглянути прийняття ризиків кіберзламу через їх малоїмовірність за умови впровадження посиленої системи захисту — додаткових валідаторів.

Зловживання. У 2021 році було зафіксовано випадок генерації фейкового ЕЦП для підпису електронної петиції, коли система перевірила та пропустила електронний підпис з іменем "Biden Joe",¹²⁸ що скоріш за все це було зроблено задля компрометації петиції.¹²⁹ Один із перших кейсів, пов'язаних з підробкою ЕЦП, стався у 2016 році щодо тодішнього члена НАЗК Руслана Рябошапки.¹³⁰ Найбільш обґрунтованим щодо цих випадків є припущення, що в даних випадках відбулось неавторизоване формування та сертифікація електронних цифрових підписів на стороні установ, уповноважених на це, а не злам відповідних систем подання електронних декларацій та електронних петицій.

Передача даних також може здійснюватись через безпосередню зміну інформації співробітниками через матеріальну чи особисту вигоду. Така зміна інформації можлива при наявності у співробітника доступу до автоматизованих систем,¹³¹ що створює ризик витоку або зміни даних в електронних нотаріальних реєстрах чи електронних кабінетах отримувачів чи надавачів послуг.¹³² Крім того, для крадіжки або зміни персональної інформації використовуються брутфорс¹³³ (грубий перебор логінів та паролів для отримання доступу до автоматизованих систем) та фішинг (розповсюдження фейкових

¹²⁸ Фльонц, В., Bieden Joe або що відбувається з петиціями, Українська Правда, 19 червня 2021 року, <https://www.pravda.com.ua/columns/2021/06/19/7297814/>.

¹²⁹ Інтерфакс-Україна, Підписання петиції на сайті президента користувачем "Джо Байден" було спланованою атакою хакера, Інтерфакс-Україна, від 25 червня 2021 року, <https://interfax.com.ua/news/telecom/752229.html>.

¹³⁰ Корчак, Н., голова Національного агентства з питань запобігання корупції 2016-2018, Facebook, від 22 серпня 2016 року, https://www.facebook.com/korchaknatalya/posts/318459921821071?ref=embed_post.

¹³¹ Див., наприклад, Автоматизовану систему Державного реєстру речових прав на нерухоме майно, автоматизованих банківських систем, автоматизованих поштових систем тощо.

¹³² Див., наприклад, Деснянський районний суд м. Чернігова, Вирок від 27 жовтня 2021 року № 750/9923/21,

[https://verdictum.ligazakon.net/document/100627219?utm_source=biz.ligazakon.net&utm_medium=news&utm_content=bizpress01&_ga=2.230728857.768829923.1719940516-](https://verdictum.ligazakon.net/document/100627219?utm_source=biz.ligazakon.net&utm_medium=news&utm_content=bizpress01&_ga=2.230728857.768829923.1719940516-81328545.1714110217#_gl=1*7gkrsz*_gcl_au*NjE3OTYwNDIzLjE3MTQxMTAyMTY;)

81328545.1714110217#_gl=1*7gkrsz*_gcl_au*NjE3OTYwNDIzLjE3MTQxMTAyMTY; Приморський районний суд м. Одеси, Вирок від 8 жовтня 2021 року № 522/18402/21,

[https://verdictum.ligazakon.net/document/100257670?utm_source=biz.ligazakon.net&utm_medium=news&utm_content=bizpress01&_ga=2.230728857.768829923.1719940516-](https://verdictum.ligazakon.net/document/100257670?utm_source=biz.ligazakon.net&utm_medium=news&utm_content=bizpress01&_ga=2.230728857.768829923.1719940516-81328545.1714110217#_gl=1*7gkrsz*_gcl_au*NjE3OTYwNDIzLjE3MTQxMTAyMTY)

81328545.1714110217#_gl=1*7gkrsz*_gcl_au*NjE3OTYwNDIzLjE3MTQxMTAyMTY.

¹³³ Виноградівський районний суд Закарпатської області, Вирок від 27 липня 2023 року № 299/2999/23, <https://verdictum.ligazakon.net/document/112460765?q=%22%D0%B1%D1%80%D1%83%D1%82%D1%84%D0%BE%D1%80%D1%81%22>.

посилань з метою скачування жертвою вірусу або збору конфіденційної інформації).¹³⁴ Однак, зважаючи на тенденцію посилення кібербезпеки в сфері надання цифрових публічних послуг та відсутність масових зловживань з боку держслужбовців, ця проблема не стримує впровадження електронного нотаріату. Підтверджує це і практика інших країн: в Естонії, завдяки високому рівню захищеності системи, за дев'ять років користування системою е-нотаріату зафіксовано лише один випадок зловживання повноваженнями з боку нотаріуса.¹³⁵ Нагальна потреба дистанційного вчинення нотаріальних дій під час воєнного стану схожі ризики.

Хоча в суспільстві і наявне занепокоєння з приводу витоку даних (ПІБ, ІПН, номер телефону, адреса електронної пошти тощо), наприклад, з “Дії”,¹³⁶ використання вищеописаних схем задля таких цілей є малоімовірним. Так, існують легальні сервіси задля отримання інформації про фізичну особу, як-от Opendatabot.¹³⁷ Також, в DarkNet на продаж вже виставлені бази даних українських банків та інформація про логіни і паролі їх користувачів, що вказує на меншу ймовірність використання такого ресурсозатратного методу шахрайства як кіберзлам “Дії” чи інших державних систем саме з метою крадіжки персональної інформації.¹³⁸

Більш ймовірним є ризик недостатнього захисту інформації через багатоетапність процесу надання електронної послуги, що створює можливість для зловмисника отримати доступ до даних на іншому етапі. Як наслідок, існують кейси, коли шахраї отримували доступ до додатку незаконно заволодівши SIM-картою жертви та скомпрометувавши доступ до BankID.¹³⁹ Однією з першопричин було недотримання з

¹³⁴ Балашова, Л., Додаток на 19 млн українців. Шахраї підробляють “Дію” для виїзду за кордон, виманювання банківських даних та обману магазинів. Як не потрапити на гачок?, Forbes.ua., від 5 листопада 2023 року, <https://forbes.ua/innovations/dodatok-na-19-mln-shakhray-pidroblyayut-diyu-dlya-otrimannya-paroliv-vid-kartok-ta-viizdu-za-kordon-yak-ne-potrapiti-na-gachok-02112023-17007>.

¹³⁵ Відповідь на запит інформації Нотаріальної палати Естонії від 19 серпня 2024 року.

¹³⁶ Антонюк, Д., Злам “Дії”. Чи справді з держпорталу витекли дані та чим це вам може загрожувати – детальний розбір, Forbes.ua., від 28 січня 2022 року, <https://forbes.ua/inside/diya-zliv-26012022-3389>

¹³⁷ Перевірка фізичної особи України, Опендatabот, <https://opendatabot.ua/open/check-person>.

¹³⁸ Стаджі, Д., Афера з Приватбанком. Хто і як торгує в Україні базами даних, DSnews.ua., від 17 лютого 2021 року, <https://www.dsnews.ua/ukr/economics/afera-s-privatbankom-kto-i-kak-torguet-v-ukraine-bazami-dannyh-17022021-415920>.

¹³⁹ Рефагі, І., У львів'янки вкрали цифрову особу та набрали на її ім'я кредитів: вона дізналася про це від “Дії”, ФОКУС, від 11 січня 2022 року, <https://focus.ua/uk/digital/502805-u-lvovyanki-ukrali-cifrovuuu-lichnost-i-nabrali-na-ee-imya-kreditov-ona-uznala-ob-etom-ot-diya?fbclid=IwAR3hoQzxTVF4m9Ni4kNsHvRq3kGbT97Da5yyzvWJHawfpBJMOvAf1DiMUEM>.

боку співробітників фінансових установ та мобільних операторів процедури підтвердження особи при наданні доступу до керування акаунтами. Такі ситуації траплялися через одночасне зловживання двома вразливостями "ланцюга" електронної послуги.¹⁴⁰ Наразі додаток має додатковий запобіжник – біометричну верифікацію, яка значно зменшує повторні зловживання недоліками системи BankID чи заволодінням SIM-картою.¹⁴¹ Відповідно, при застосуванні схожих запобіжників, ризики низької захищеності інформації знижуються достатньо, щоб розглядати можливість їх прийняття, навіть за наявності багатоетапності надання послуги.

Підробка. Швидкий розвиток технологій штучного інтелекту (ШІ) створює нові види шахрайства, такі як дїпфейки (англ. deepfakes). Використання ШІ для створення фальшивих відео топ-менеджерів дїпфейк-відео топ-менеджерів різних компаній дозволяє вводити в оману та отримувати матеріальну вигоду від нічого не підозрюючих жертв. Поширюються випадки генерування фальшивих знімків паспортів та водійських посвідчень для проходження перевірки особи, що використовуються для обману систем, що здійснюють ідентифікацію особистості в процесах відкриття банківських рахунків, отримання кредитів, реєстрації на онлайн-платформах.¹⁴²

Наразі важко оцінити масштаби загрози активного використання ШІ для подібних махінацій, так як ми споглядаємо початковий етап використання цих технічних засобів. Проте наявність додаткового запобіжника, наприклад, у вигляді додаткової людини чи сервісу, що підтвердить особу отримувача послуг, а також сучасних методів захисту від неавторизованого доступу до електронного кабінету, наприклад, біометричної верифікації, згаданої вище, має звести випадки такого виду шахрайства до мінімуму. Відповідно, слід розглядати прийняття даного ризику задля вищеописаних цілей запровадження дистанційних послуг.

Примус. Ризик можливого застосування примусу, коли особу віддалено змушують підписати документ проти її волі, стосується не лише дистанційного електронного

¹⁴⁰ Supra.

¹⁴¹ Наприклад, дана процедура є частиною ідентифікації за допомогою Дія.Підпис. Див. Офіційний веб-сайт Генерального консульства України в Мілані. Електронна ідентифікація за допомогою Дія.Підпис, від 18 квітня 2024 року, <https://milan.mfa.gov.ua/diia>.

¹⁴² Камінський, Б., Шахраї використовують згенеровані ШІ документи для верифікації криптогаманців, SPEKA.media, від 6 лютого 2024 року, <https://speka.media/saxrayi-vikoristovuyut-zgenerovani-si-dokumentidlya-verifikaciyi-kriptogamanciv-p2x107>.

підпису, але також діє для будь-якого нотаріального посвідчення, включно з особистою явкою. Відповідно, відмовившись від впровадження цифрового нотаріату, даний ризик не буде усунений. Зменшення чи збільшення таких ситуацій при переході на систему цифрових послуг можна оцінити лише шляхом окремого кримінологічного дослідження, однак, можна стверджувати, що ризики примусу актуальні для невеликої кількості ситуацій, а цілі боротьби зі злочинністю, які покладені на правоохоронні органи, мають досягатися іншими способами (наприклад, шляхом запровадження додаткових запобіжників).

Під час війни ризик примусу також може набути нової форми, так як, наприклад, російські військові, можуть змусити особу підписати документ дистанційно або за допомогою веб-камери.¹⁴³ Однак електронні засоби захисту, які мають бути невід'ємною частиною системи відеодзвінка (наприклад, виявлення шуму інших осіб у кімнаті, визначення фізичного місцезнаходження особи тощо), у поєднанні зі здатністю нотаріуса перевірити людину, поговорити з нею та поставити додаткові запитання для перевірки є достатніми, щоб в достатній мірі зменшити цей тип ризику.

Передача даних для доступу. Наступний ризик – це добровільна передача повноважень, тобто неофіційна їх передача особі, яка не має повноважень вчиняти дії всередині системи нотаріального посвідчення. Зменшення ризику підписання документа такою особою може бути здійснене шляхом впровадження методу додаткового підтвердження особи у вигляді відеодзвінка, шляхом уточнюючих запитань та порівняння зображення особи з доступним у цифровому архіві. Затвердження такої процедури перевірки особи дасть можливість прийняття ризику передачі повноважень.

Ситуації помилки та недієздатності. Нотаріальне посвідчення при обставинах, за яких особа не розуміє значення та наслідки своїх дій, також є малоімовірною через складність використання обладнання та програм для цифрового посвідчення. Особа, що страждає на серйозну психічну хворобу, ймовірно, не зможе виконати необхідні для нотаріального посвідчення дії (авторизація в системі чи накладання ЕЦП). Нотаріус,

¹⁴³ Наразі вже задокументовані випадки примусу з боку російських окупаційних сил, що дає підстави вважати, що схожі ситуації можуть статися і під час цифрового нотаріального посвідчення. Див., наприклад, Головне управління розвідки, Росіяни тиснуть на українських працівників ЗАЕС, аби змусити підписати контракти з "росатомом", Інформаційне агентство АрміяInform, від 17 грудня 2023 року, <https://armyinform.com.ua/2023/12/17/rosianyany-tysnut-na-ukrayinskyh-praczivnykiv-zaes-aby-zmusyty-pidpysaty-kontrakty-z-rosatomom-gur/>.

залучений до транзакції, також буде здатний виявити явну недієздатність через розмову з особою або шляхом перевірки відповідних державних реєстрів на предмет дієздатності особи, зокрема через аналіз інформації щодо обмеження дієздатності або визнання особи недієздатною на підставі судових рішень.¹⁴⁴

Окремо хотілось би наголосити на можливості використанні і інших, крім тих, що вже згадувались, запобіжних безпекових заходів. Допоміжним інструментом задля визначення таких заходів може бути eIDAS - регламент Європейського Союзу про електронну ідентифікацію та довірчі послуги для електронних транзакцій в межах внутрішнього ринку ЄС.¹⁴⁵

Ціль даного регламенту - зробити віддалену автентифікацію, електронне архівування, відеоконференції та електронну ідентифікацію більш передбачуваними, стандартизованими та безпечними процесами завдяки використанню конкретних безпекових заходів.¹⁴⁶

Також регламент згадує електронні печатки - електронні дані, які додаються створювачем електронної печатки до інших електронних даних і використовуються для визначення походження та перевірки цілісності пов'язаних електронних даних.¹⁴⁷ На відміну від електронного підпису, електронна печатка не передбачає зобов'язань підписанта щодо змісту документа, окрім гарантії автентичності та походження його даних.¹⁴⁸

Наступним потенційним заходом є впровадження сертифікатів автентифікації веб-сайту — це електронні сертифікати, які підтверджують, що веб-сайт є надійним.¹⁴⁹ Вони потрібні для забезпечення безпеки даних користувачів, підтвердження прав власності

¹⁴⁴ Дані в Єдиному Реєстрі Судових Рішень анонімізовані, однак інша судова система доступна за посиланням «Стан розгляду справи» на сайті Судової влади <https://court.gov.ua/fair/> дозволяє деанонімізувати дані з Єдиного Реєстру Судових Рішень за допомоги пошуку за номером справи. Також, обговорюються і інші ініціативи зі створення централізованої бази даних рішень про недієздатність.

¹⁴⁵ Про електронну ідентифікацію та довірчі послуги для електронних транзакцій на внутрішньому ринку та про скасування Директиви 1999/93/ЄС, Регламент (ЄС) Європейського Парламенту та Ради від 23 липня 2014 року № 910/2014, https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv%3AOJ.L_.2014.257.01.0073.01.ENG.

¹⁴⁶ Supra

¹⁴⁷ Supra

¹⁴⁸ Supra.

¹⁴⁹ Supra.

на сайт, запобігання створенню підробленої версії сайту зловмисниками та забезпечення довіри з боку користувачів.¹⁵⁰

Також регламент описує служби обміну цифровими даними, що дозволяють користувачам безпечно надсилати дані в електронному вигляді.¹⁵¹ Вони забезпечують підтвердження відправлення та доставки документа та захищають від ризику втрати, крадіжки, пошкодження чи несанкціонованої зміни змісти документів.¹⁵²

З урахуванням усіх вищезазначених ризиків, пов'язаних з дистанційним нотаріальним посвідченням, можна дійти висновку про необхідність застосування сучасних засобів безпеки та нагляду за процесом онлайн-посвідчення. Рекомендуємо розглянути наступні рішення:

1. Впровадження двофакторної або багатофакторної автентифікації учасників нотаріального посвідчення.
2. Впровадження можливості попереднього визначення підписувачем додаткової особи для підтвердження дієздатності та ідентифікації особи, що звертається до нотаріусу з метою вчинення нотаріальної дії або транзакції.¹⁵³
3. Впровадження додаткових перевірок особи через біометричну верифікацію.
4. Впровадження системи відеодзвінків з шифруванням та системи розпізнавання шуму і визначення фізичного місцезнаходження під час відеодзвінка.
5. Використання сертифікатів автентифікації веб-сайтів.
6. Залучення служб обміну цифровими даними.

¹⁵⁰ Supra.

¹⁵¹ Supra.

¹⁵² Supra.

¹⁵³ Схожа процедура вже запроваджена у банківській сфері в США, штат Каліфорнія. Банки повідомляють контактну особу літнього клієнта про підозрілі транзакції. Див. CalMatters, Законодавці Каліфорнії прагнуть посилити захист літніх людей від шахрайства, 2024, <https://calmatters.org/digital-democracy/2024/06/california-senior-fraud-scam/>.

РЕКОМЕНДАЦІЯ ІІІ. Обґрунтування необхідності запровадження посвідчення через веб-камеру, на противагу автоматизованим нотаріальним послугам

Зважаючи на виклики, обумовлені воєнним станом та потребу у цифровізації послуг, в тому числі нотаріальних існують дві основні опції для їх здійснення в сучасних умовах: використання відеозв'язку для нотаріальних дій та повна автоматизація процесів. Під автоматизацією ми маємо на увазі спектр сервісів (послуг), що за законодавством вчиняються нотаріусом, однак в силу автоматизації могли б здійснюватись програмним забезпеченням без участі людини (наприклад, реєстрація ФОП через "Дію").¹⁵⁴

Проте автоматизовані цифрові перевірки, які б унеможливили вчинення нотаріальних дій особою в стані недієздатності, під впливом помилки, шахрайства чи шантажу, є складними для впровадження, а в деяких випадках – майже неможливими.

155

Серед української нотаріальної спільноти може виникнути занепокоєння щодо можливої заміни професії нотаріуса автоматизованими цифровими інструментами. Дане припущення базується на тому факті, що подібне занепокоєння вже спостерігається серед нотаріусів у Франції.¹⁵⁶

Варіант нотаріального посвідчення через веб-камеру не змінює ролі нотаріусів у суспільстві, не провокує радикальних змін у підході до особи нотаріуса і його ролі в наданні публічних послуг, а також не створює зайвих ризиків, пов'язаних з недостатнім досвідом функціонування автоматизованих рішень.

З огляду на вищезазначені причини, більш практичним варіантом в наших реаліях є автентифіковані та зашифровані відеодзвінки.

¹⁵⁴ Державні послуги онлайн "ДІЯ", Відкриття ФОП, <https://diia.gov.ua/services/reestraciya-fop>. (Дана послуга була введена з 1 травня 2021 року. Із запровадженням автоматизованого відкриття ФОП у Дії 58 паперових полів для внесення даних перетворили у 10 електронних полів. При цьому, Мін'юст отримує повну інформаційну картину з усіх необхідних полів, адже дані можна перевірити через інші інформаційні реєстри автоматично).

¹⁵⁵ Див. Розділ 2.

¹⁵⁶ Хорошенко, О., Савченко, В., Андрухів, О., Бабічев, А., та Бортняк, В. (2023). Нотаріальна практика декларування заповіту в цивільних правочинах у країнах Європейського Союзу. Політичні питання, Том 41: № 76.

Під віддаленим вчиненням нотаріальних дій ми розуміємо увесь процес надання нотаріальних послуг клієнту з використанням технологій відеозв'язку, достатніх для ідентифікації особи та встановлення дійсності її волевиявлення.

Досвід інших країн демонструє методи імплементації ефективної процедури посвідчення документів через відеозв'язок. Наприклад, в Німеччині впроваджена окрема платформа відеозв'язку з функціоналом підтвердження особи, генерації та закріплення документу КЕПом, документації онлайн-дій та зчитування носія інформації, забезпечення функціонування та захищеності якої окремо регулюється Законом про нотаріальне посвідчення.¹⁵⁷ Використання даної стійкої до втручання та надійної платформи, створеної Федеральною нотаріальною палатою Німеччини, є обов'язковим для посвідчення через відеозв'язок.¹⁵⁸ Нотаріус несе відповідальність за перевірку осіб сторін за допомогою законодавчо регульованих електронних документів для підтвердження особи. Також учасники процесу онлайн-посвідчення можуть фізично перебувати за межами Німеччини.¹⁵⁹

Додатково, з 1 липня 2022 року Постанова про ведення нотаріальних записів і довідників (нім. Verordnung über die Führung notarieller Akten und Verzeichnisse, NotAktVV) вимагає від нотаріусів робити електронну копію всіх нових нотаріальних дій і зберігати їх в електронній колекції відразу після внесення до реєстру правочинів. Це робиться шляхом створення файлу PDF/A зі сканованої паперової форми акта.¹⁶⁰ Архівація здійснюється в центральному електронному архіві документів Федеральної нотаріальної палати.¹⁶¹ Для забезпечення конфіденційності кожен нотаріус підключений до архіву через захищену мережу, і всі документи зберігаються в зашифрованому вигляді, доступному лише для нотаріуса та персоналу. Зберігання паперового акту припиняється через 30 років, тоді як зберігання у архіві нотаріальних актів вимагається протягом 100 років. Така вимога є додатковою безпековою гарантією для отримувачів послуг.¹⁶²

¹⁵⁷ Коос, С., Цифровізація нотаріальних завдань - порівняльний огляд і перспективи "Кібернотаріату" в Індонезії та Німеччині", Індонезійський журнал соціально-правових досліджень: Том 2: № 2, 2023, Стаття 1, <https://scholarhub.ui.ac.id/ijsls/vol2/iss2/1>.

¹⁵⁸ Supra.

¹⁵⁹ Supra.

¹⁶⁰ Supra.

¹⁶¹ Supra.

¹⁶² Supra.

Законодавство Естонії передбачає проведення онлайн-операцій за попередньою домовленістю з нотаріусом в зручному для клієнта місці (у режимі відеоконференції) або в п'яти закордонних представництвах Естонії із застосуванням спеціального обладнання та методу дистанційної автентифікації, аналогічній системі Німеччини.¹⁶³ Проведення дистанційного посвідчення з іншого комфортного для особи місця також можливе у разі, якщо нотаріус не має сумнівів з приводу особи клієнта чи його дієздатності.¹⁶⁴ Під час дистанційного нотаріального посвідчення документ зачитується вголос, виводиться на екран, після чого на ньому проставляється цифровий підпис. Відеодзвінок може бути записаний частково або повністю.¹⁶⁵

Естонська система е-нотаріату багатофункціональна та дозволяє проводити дистанційну автентифікацію, віртуально посвідчувати документи та виставляти рахунки за послуги.¹⁶⁶ Крім того, система дозволяє запитувати дані з 16 різних реєстрів, таких як реєстр майна подружжя, Центральний реєстр цінних паперів Естонії тощо.¹⁶⁷ Нотаріуси зобов'язані реєструвати та зберігати всі похідні від процедури дистанційного посвідчення документи у цифрових архівах.¹⁶⁸ Також, вчинення нотаріального акту вимагає внесення в систему додаткової інформації щодо нього: інформації про учасників посвідчення, даних з документів, що використовувались для ідентифікації учасників, суми, що сплачується нотаріусу, розміру нотаріального збору, виду посвідчення тощо.¹⁶⁹ З огляду на вищенаведене, система спрощує взаємодію між клієнтом та нотаріусом через відсутність необхідності подачі паперових документів та надає доступ до всіх необхідних для нотаріуса даних та документів в цифровому форматі.¹⁷⁰ Завдяки зручності та високій захищеності системи 95% нотаріусів в Естонії можуть надати послуги нотаріального посвідчення через веб-камеру, а 30% з усіх посвідчень проводяться дистанційно.¹⁷¹

¹⁶³ Відповідь на запит інформації Нотаріальної палати Естонії від 19 серпня 2024 року.

¹⁶⁴ Supra.

¹⁶⁵ Supra.

¹⁶⁶ Supra.

¹⁶⁷ Supra.

¹⁶⁸ Supra.

¹⁶⁹ Supra.

¹⁷⁰ Supra.

¹⁷¹ Supra.

Не дивлячись на складності у впровадженні даної системи, навіть така консервативна країна, такі як Франція, впровадила цифровізацію та надає можливість нотаріального посвідчення через веб-камеру замість класичного офлайн-формату.¹⁷² Так, у грудні 2020 року, Девід Амброзіано, президент Вищої ради французького нотаріату, представив можливість оформлення електронної довіреності як відповідь на виклики пандемії, віддзеркалюючи ініціативу, яка була вперше запроваджена в Естонії.¹⁷³ У Франції додатковою безпековою гарантією є законодавчо обов'язкове внесення електронно посвідченого акту до Центрального електронного реєстру нотаріусів Франції MICEN (Minutier central électronique des notaires de France).¹⁷⁴ Без внесення в реєстр акт, вчинений електронно, не буде вважатись автентичним.¹⁷⁵ MICEN є захищеним сервером, призначеним для централізованого зберігання нотаріальних актів у національному масштабі.¹⁷⁶ Завдяки такому зберіганню доступ до правочину може мати тільки сам нотаріус, що його вчиняє.¹⁷⁷

Литовська Республіка, що також має окрему систему для вчинення дистанційних нотаріальних дій, запроваджує запобіжний захід у контексті дистанційних нотаріальних дій.¹⁷⁸ Зокрема, закон надає нотаріусу право на власний розсуд відмовити у вчиненні нотаріальної дії дистанційно, навіть якщо дотримані всі передбачені законом технічні умови.¹⁷⁹ Ця відмова обґрунтовується обов'язком нотаріуса захищати законні інтереси особи, яка вимагає вчинення нотаріальної дії, або забезпечувати належне виконання положень законодавства.¹⁸⁰ Відмова у вчиненні дистанційної нотаріальної дії

¹⁷² Bonnefous, Електронний справжній акт (ЕСА): невід'ємна складова нового світу нотаріату, 2023, <https://www.bonnefous.com/en/blog/the-electronic-authentic-act-eaa-part-and-parcel-with-the-new-world-of-notaries/>.

¹⁷³ Естонія запровадила повністю віддалену е-нотаріальну послугу – першу державну е-послугу такого роду в Європі, журнал e-Estonia, 17 листопада 2021 р., <https://e-estonia.com/estonias-fully-remote-e-notary-service-1st-state-e-service-of-its-kind-in-europe/>.

¹⁷⁴ Bonnefous, Електронний справжній акт (ЕСА): невід'ємна складова нового світу нотаріату, 2023, <https://www.bonnefous.com/en/blog/the-electronic-authentic-act-eaa-part-and-parcel-with-the-new-world-of-notaries/>.

¹⁷⁵ Supra.

¹⁷⁶ Supra.

¹⁷⁷ Supra.

¹⁷⁸ Відповідь на запит інформації Міністерства юстиції Литовської Республіки від 22 серпня 2024 року.

¹⁷⁹ Supra.

¹⁸⁰ Supra.

оскарженню не підлягає.¹⁸¹ Всі нотаріальні дії реєструються в єдиному нотаріальному реєстрі, в якому вказуються встановлені законом відомості про вчинену нотаріальну дію (перелік майже ідентичний тому, що встановлює законодавство Естонії).¹⁸² Також, в Литві нотаріуси мають зв'язок із іншими державними реєстрами та у порядку, встановленому законом, обмінюються з ними даними.¹⁸³

Латвія, як і попередньо описані країни, також має електронну систему нотаріату,¹⁸⁴ що поділяється на:

1. Внутрішню інформаційну систему нотаріусів (NIS), яка включає в себе реєстр нотаріальних дій та посвідчень, а також реєстр спадщини. Вона дозволяє нотаріусам складати та реєструвати документи, а також обмінюватися інформацією з іншими державними реєстрами.¹⁸⁵

2. Публічний портал (Latvijas Notars), що надає клієнтам можливість виконувати нотаріальні дії, консультуватися з нотаріусом онлайн (через відеоконференцію) та отримувати інші онлайн-послуги, такі як проставлення апостилю або перевірка довіреностей (будь-яка нотаріальна дія може бути виконана шляхом зустрічі з нотаріусом онлайн).¹⁸⁶

При цьому, існує законодавча вимога вносити певну інформацію до системи, незалежно від того, чи відбувається робота нотаріуса з клієнтом особисто чи дистанційно. Для отримання послуг клієнт повинен мати дійсний Smart ID або електронний підпис та документ, що посвідчує особу. 79% нотаріусів пропонують послуги онлайн-посвідчень.¹⁸⁷

Вищезазначені практики інших країн не охоплюють ще один елемент майбутньої системи відеозв'язку для вчинення нотаріальних дій. Цим елементом є валідатори, які забезпечать достатнє розпізнавання особи через отримання відповідних доказів. Такими доказами можуть бути свідчення спеціально призначених осіб або особисте

¹⁸¹ Supra.

¹⁸² Supra.

¹⁸³ Supra.

¹⁸⁴ Відповідь на запит інформації Ради присяжних нотаріусів Латвійської Республіки від 2 вересня 2024 року.

¹⁸⁵ Supra.

¹⁸⁶ Supra.

¹⁸⁷ Supra.

знання нотаріусом клієнта. Подібні практики вже передбачені у законопроекті США, що встановлює стандарти безпечного нотаріального посвідчення.¹⁸⁸

Українські правознавці, аналізуючи іноземний досвід та його успіх, також визнали необхідність впровадження нотаріального посвідчення через веб-камеру для громадян України. У березні 2023 року група українських науковців опублікувала порівняльне дослідження цифрового нотаріального посвідчення під назвою "Нотаріальна практика заповіту в цивільних правочинах у країнах Європейського Союзу".¹⁸⁹ Науковці навели в приклад, зокрема, бельгійську та голландську практику дистанційної видачі довіреностей та систему цифрових підписів в ЄС.¹⁹⁰ Але також вони зазначили про стурбованість щодо стабільності професії нотаріуса в середовищі розквіту цифровізації, посиляючись на опитування, проведене у Франції у 2018 році. Згідно з результатами опитування, 72% французьких нотаріусів відповіли, що відчувають загрозу для існування своєї діяльності через недостатність ознайомлення з системою та популяризації необхідних навичок, страх втрати монополії, спрощення ролі нотаріуса та заміни професії нотаріуса іншими професіями.¹⁹¹ У дослідженні запропоновано вдосконалити вітчизняну нотаріальну практику, запозичивши з практики ЄС такі інструменти як дистанційне нотаріальне посвідчення довіреностей та посвідчення за допомоги веб-камери.¹⁹²

Отже, можливість запровадження автоматизованих віддалених нотаріальних послуг, тобто послуг без участі нотаріуса, повинна бути відкладена до моменту накопичення досвіду у впровадженні схожих практик. Вона може бути розглянута після запровадження віддалених нотаріальних послуг із засвідченням підпису особи після її автентифікації через веб-камеру та відповідного накопичення досвіду застосування

¹⁸⁸ Про безпечне нотаріальне посвідчення, Законопроект, від 28 лютого 2023 року № HR1059 (Сполучені Штати Америки), <https://www.congress.gov/bill/118th-congress/house-bill/1059?q=%25257B%252522search%252522:%25255B%252522notarization%252522%25255D%25257D&s=2&r=1>, секція 4 (b) (2).

¹⁸⁹ Хорошенко, О., Савченко, В., Андрухів, О., Бабічев, А., та Бортняк, В. (2023). Нотаріальна практика декларування заповіту в цивільних правочинах у країнах Європейського Союзу. Політичні питання, Том 41: № 76, ст. 76-99.

¹⁹⁰ Supra.

¹⁹¹ Supra.

¹⁹² Supra.

системи електронного нотаріату, та інших віддалених послуг. Зокрема, для успішного застосування системи, необхідно орієнтуватися і на успішний досвід зарубіжних країн.

РЕКОМЕНДАЦІЯ IV. Запровадити можливість віддаленого надання широкого кола нотаріальних дій.

Необхідність запровадження віддалених нотаріальних послуг зазначалась в цьому дослідженні неодноразово, однак для практичного їх впровадження необхідно спочатку визначитись, які саме віддалені послуги треба запровадити, якими повинні бути винятки з переліку таких послуг та чи взагалі існує причини для обмеження цього переліку.

З проведеного нами порівняльного аналізу законодавства¹⁹³ Франції, Німеччини, Литви та Естонії вбачається, що вчинення нотаріальних дій віддалено впроваджено в кожній з цих країн.¹⁹⁴ Естонія дозволяє вчиняти всі нотаріальні дії (за винятком підтвердження шлюбу або розлучення) шляхом дистанційного посвідчення.¹⁹⁵ У Литві дозволено вчиняти дистанційно всі дії, окрім посвідчення заповітів та прийняття їх на зберігання та посвідчення факту перебування фізичної особи в живих і в певному місці.¹⁹⁶ У Франції можливість дистанційного посвідчення поширюється, наприклад, на договори про винагороду, довіреності, попередні договори купівлі-продажу та фінансові рахунки.¹⁹⁷ З 2023 року у Франції стало можливим віддалене посвідчення укладення угоди про розлучення за взаємною згодою,¹⁹⁸ в той час як в Естонії вчинення даної дії є єдиним винятком з нотаріальних дій, що можуть бути вчинені віддалено.¹⁹⁹ З огляду на відсутність інформації про випадки шахрайства, ми робимо припущення, що вищевказані відмінності спричинені відмінностями юридичних доктрин вищевказаних країн, відповідно до яких, наприклад, Франція має більш спрощену процедуру

¹⁹³ Див. РЕКОМЕНДАЦІЯ III.

¹⁹⁴ Про дії, що вчиняються нотаріусами, Декрет, від 26 листопада 1971 року No 71-941 (Французька Республіка), <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORFTEXT000000511476>; Про нотаріат, Закон, від 19 вересня 1992 року № 192-0 (Литовська Республіка), <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.1695/asr>; Про нотаріат, Положення, від 19 червня 2009 року No. 23 (Республіка Естонія), <https://www.riigiteataja.ee/akt/108032024003>.

¹⁹⁵ Відповідь на запит інформації Нотаріальної палати Естонії від 19 серпня 2024 року.

¹⁹⁶ Відповідь на запит інформації Міністерства юстиції Литовської Республіки від 22 серпня 2024 року.

¹⁹⁷ Хорошенко, О., Савченко, В., Андрухів, О., Бабічев, А., та Бортняк, В. (2023). Нотаріальна практика декларування заповіту в цивільних правочинах у країнах Європейського Союзу. Політичні питання, Том 41: № 76, ст. 76-99.

¹⁹⁸ Новини Даллоз, Для електронного підпису документів про розірвання шлюбу за взаємною згодою тепер потрібен інструмент e-DCM, від 2 жовтня 2023 року, <https://www.dalloz-actualite.fr/flash/signature-electronique-des-actes-de-divorce-par-consentement-mutuel-passera-desormais-imperati#:~:text=Depuis%20la%20loi%20du%202023,civ.>

¹⁹⁹ Про нотаріат, Положення, від 19 червня 2009 року № 23 (Республіка Естонія), <https://www.riigiteataja.ee/akt/108032024003>.

розлучення, а Естонія може вважати це неприйнятним заохоченням збільшення кількості розлучень.

Відповідно до українських реалій, ми не бачимо положень правової політики чи доктринальних пересторог щоб мати обмеження чи винятки щодо будь-яких нотаріальних послуг. За умови забезпечення безпеки шляхом застосування необхідних валідаторів, усі нотаріальні послуги можуть бути надані віддалено, за участі нотаріуса шляхом відеозв'язку. Якщо існують перестороги, нами не враховані, вигоди від можливості віддалених нотаріальних послуг під час війни, швидше за все, переважають ці перестороги.

Виділення необхідних валідаторів нотаріальних дій залежить від ступеня істотності ризиків, які певна нотаріальна дія тягне за собою. Ця істотність залежить від ряду факторів, таких як ймовірність певних негативних наслідків; максимальний та/або очікуваний негативний наслідок; ефективність та можливість контролю над цими негативними наслідками; якісні характеристики нотаріальної дії та її наслідків; сприйняття нотаріальних дій з боку зацікавлених сторін; вартість та практичність впровадження валідаторів порівняно з потенційною вигодою.²⁰⁰ Виходячи з даних факторів, нотаріальні дії можна поділити на звичайні нотаріальні дії та нотаріальні дії з підвищеним рівнем ризикованості. Відповідно, до цих груп будуть застосовуватись різні з точки зору комплексності валідатори.

Ступінь ризиковості	Види нотаріальних дій	Перелік валідаторів
Звичайні дії (з низьким ступенем ризиковості)	1) Видають дублікати нотаріальних документів, що зберігаються у справах нотаріуса; 2) Засвідчують вірність копій документів і виписок з них; 3) Засвідчують справжність підпису на документах; 4) Засвідчують вірність перекладу документів; 5) Посвідчують факт, що особа є виконавцем заповіту; 6) Посвідчують час пред'явлення документів;	<ul style="list-style-type: none"> - Фотофіксація особи для однозначного розпізнання та ідентифікації документа; - Безперервний запис відеозв'язку в реальному часі (у разі перебоїв — повторення нотаріальної дії); - Пред'явлення ідентифікаційного документа через відеозв'язок у реальному часі;

²⁰⁰ IEC 31010:2019, Менеджмент ризиків — Техніки оцінки ризиків (2-е вид. 2019), <https://www.iso.org/standard/72140.html>.

	<p>7) Передають заяви фізичних та юридичних осіб іншим фізичним та юридичним особам;</p> <p>8) Вчиняють виконавчі написи.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Перевірка документа на ознаки пошкодження, підробки та відповідності.
З підвищеним ступенем ризиковості	<p>1) Посвідчують правочини (договори, заповіти, довіреності, вимоги про нотаріальне посвідчення правочину тощо);</p> <p>2) Посвідчують факт перебування фізичної особи в певному місці;</p> <p>3) Приймають у депозит грошові суми та цінні папери;</p> <p>4) Вживають заходів щодо охорони спадкового майна;</p> <p>5) Видають свідоцтва про право на спадщину;</p> <p>6) Видають свідоцтва про право власності на частку в спільному майні подружжя (колишнього подружжя);</p> <p>7) Видають свідоцтва про придбання майна з аукціонів;</p> <p>8) Накладають та знімають заборону відчуження нерухомого майна;</p> <p>9) Накладають заборону щодо відчуження грошових сум.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Додаткові валідатори для нотаріальних дій 1, 3, 8, 9, 10: надсилання електронного листа для підтвердження ініціації правочину отримувачем; - відстрочка оформлення на 7 робочих днів після отримання позитивної відповіді;²⁰¹ - Додаткові валідатори для нотаріальних дій 3, 7, 8, 9: вимога додаткового підпису близького родича; - Додаткові валідатори для нотаріальних дій 1, 2, 5: обов'язкові та додаткові питання для перевірки особи та дійсності волевиявлення.

²⁰¹ Див, SB 278: Зловживання щодо осіб похилого віку: програма екстреного фінансового контакту, https://digitaldemocracy.calmatters.org/bills/ca_202320240sb278?_gl=1*1ob1ger*_gcl_au*ODI3OTQ2MTEwLjE3MjYwNTkyNjU.*_ga*MTI2ODEyOTE5MC4xNzI2MDU5MjY1*_ga_5TKXNLE5NK*MTcyNjIxMDk4Mi4zLjAuMTcyNjIxMDk4Mi42MC4wLjA.*_ga_DX0K9PCWYH*MTcyNjA5MjYwOS4yLjAuMTcyNjA5MzQ3Mi4wLjAuMA..*_ga_GNY4L81DZE*MTcyNjA5MjYxMC4yLjEuMTcyNjA5MzQ3Mi4wLjAuMA.

Однією із цілей даного законопроекту штату Каліфорнія є запобігання шахрайству щодо літніх людей у банківській сфері Для цього пропонується додати 3-денний період по "значних" транзакціях, та можливість(обов'язок) призначення додаткової довіреної особи.

Додаток №1. Аналітична довідка щодо типів дозволених віддалених послуг Французька Республіка

1) Посвідчення правочинів.

Нотаріус, який складає електронний правочин, використовує систему обробки та передачі інформації, затверджену Вищою радою нотаріату та гарантує цілісність і конфіденційність змісту правочину. Інформаційні комунікаційні системи, впроваджені нотаріусами, повинні бути сумісними з системами інших нотаріусів та організацій, яким вони повинні передавати дані;

Правочин має бути підписаний нотаріусом із застосуванням кваліфікованого електронного підпис. Такий підпис проставляється нотаріусом відразу після складання правочину (тільки тоді він вважається вчиненим). Нотаріальний акт, складений на електронному носії, заноситься для його збереження до центральної книги протоколів після його оформлення нотаріусом. Нотаріус, який його зберігає, отримує до нього виключний доступ.

2) Укладання угоди про розлучення за взаємною згодою.

З 25 липня 2023 року Національна рада адвокатів (CNB) і Вища рада нотаріату (CSN) включили нову поправку до спільного статуту, що регулює відносини між адвокатами та нотаріусами в контексті розірвання шлюбу за взаємною згодою від 23 грудня 2020 року. Ця поправка вимагає використання інструменту e-DCM, розробленого CNB, для складання будь-якого акта, який містить підписану в електронному вигляді угоду про розлучення за взаємною згодою.

Ця ініціатива має на меті цензурувати політику обходу, яку проводять певні юристи. Тепер, якщо юрист не скористається інструментом e-DCM, він наражатиметься на те, що нотаріус відмовить йому подати угоду.²⁰²

Федеративна Республіка Німеччина

Можливість нотаріального посвідчення певних правочинів через відеозв'язок передбачена Законом про нотаріальне посвідчення:

1) створення товариства з обмеженою відповідальністю (GmbH) або

²⁰² Новини Даллоз, Для електронного підпису документів про розірвання шлюбу за взаємною згодою тепер потрібен інструмент e-DCM, від 12 липня 2024 року, <https://www.dalloz-actualite.fr/flash/signature-electronique-des-actes-de-divorce-par-consentement-mutuel-passera-desormais-imperati#:~:text=Depuis%20la%20loi%20du%202023,civ.>

підприємницького товариства з обмеженою відповідальністю (UG);

2) довіреності на створення товариства з обмеженою відповідальністю (GmbH) або підприємницького товариства з обмеженою відповідальністю (UG);

3) односторонні рішення акціонерів GmbH або UG, наприклад, зміни до статуту, капітальні заходи;

4) всі заяви про реєстрацію в реєстрі компаній;

5) всі заяви про реєстрацію в кооперативному реєстрі;

6) всі заяви про реєстрацію в комерційному реєстрі;

7) всі заявки на реєстрацію в реєстрі товариств;

8) всі заяви про реєстрацію в реєстрі об'єднань;

9) посвідчення кваліфікованого електронного підпису (кваліфікований електронний підпис може бути засвідчений лише якщо він був розпізнаний у присутності нотаріуса або за допомогою системи відеозв'язку, якою керує Федеральна палата нотаріусів) відповідно до § 78r Федеральних нотаріальних правил).

Литовська Республіка

Наступні нотаріальні дії можуть бути вчинені віддалено (з використанням відеозв'язку):²⁰³

1) видача свідоцтва про право на спадщину;

2) видача свідоцтва про право власності на частину спільного майна подружжя;

3) засвідчення справжності виписок з документів та витягів з них;

4) засвідчення справжності підпису на документах;

5) погодження часу подання документів;

6) передача заяви однієї фізичної чи юридичної особи іншим фізичним чи юридичним особам;

²⁰³ Про нотаріат, Закон від 15 вересня 1992 року № 192-0 (Литовська Республіка), <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.1695/asr>, стаття 26(1).

7) прийняття грошових сум на депозитний рахунок;

8) прийняття морських протестів;

9) опротестування векселів та чеків;

10) вчинення виконавчих написів за нотаріально посвідченими правочинами, з яких виникають грошові зобов'язання, а також за опротестованими або векселями та чеками, що не підлягають опротестуванню;

11) здійснення виконавчих написів про примусове стягнення заборгованості за заявою іпотечного (заставного) кредитора;

12) складення або затвердження документів щодо достовірності відомостей, поданих до реєстру юридичних осіб, та підтвердження того, що юридична особа може бути зареєстрована у зв'язку з виконанням обов'язків, встановлених законодавством або засновницьким правочином, та обставинами, передбаченими в реєстрі юридичних осіб. виникли закони або установчі документи;

13) підтвердження відповідності установчих документів юридичних осіб вимогам законодавства;

14) підтвердження документів свідоцтвом (апостилом) у порядку, встановленому Урядом Литовської Республіки.

Дистанційно не вчиняються такі нотаріальні дії: ²⁰⁴

1) посвідчення заповіту;

2) підтвердження того, що фізична особа є живою та перебуває на певній території;

3) прийняття заповітів та особистих документів, прирівняних до офіційних заповітів.

Естонія

За допомогою дистанційного посвідчення (крім іноземних представництв) можливе вчинення всіх видів нотаріальних дій за винятком посвідчення укладання та

²⁰⁴ Про нотаріат, Закон від 15 вересня 1992 року № 192-0 (Литовська Республіка), <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.1695/asr>, стаття 28(1).

розірвання шлюбу.²⁰⁵

В іноземних представництвах за допомогою дистанційного посвідчення можуть вчинятися такі дії:

- 1) посвідчувати угоди з паями товариства з обмеженою відповідальністю;
- 2) посвідчувати довіреності;
- 3) подавати заяви про укладення та розірвання шлюбу;
- 4) подавати заяви, які пов'язані із спадкуванням;
- 5) скасування та переуступка речових прав та комерційних застав.

Висновок

Із наведеного бачимо, що усі проаналізовані нами країни дозволяють віддалене (з використанням веб-камери) посвідчення різних правочинів, вчинення реєстраційних дій (таких як реєстрація юридичних осіб різної організаційно-правової форми). Литва має найбільш обширний перелік нотаріальних послуг, що можуть бути вчинені віддалено. Порівнюючи його з аналогічним переліком, наведеним у ст. 34 Закону України “Про нотаріат”, можемо дійти висновку, що такі передбачені у ньому нотаріальні дії можуть вчинятися віддалено: посвідчення правочинів (договори, заповіти, довіреності, вимоги про нотаріальне посвідчення правочину тощо);²⁰⁶ видача свідоцтва про право власності на частку в спільному майні подружжя (колишнього подружжя) на підставі спільної заяви або в разі смерті одного з подружжя;²⁰⁷ вчиняти виконавчі написи,²⁰⁸ протести векселів,²⁰⁹ морські протести.²¹⁰

²⁰⁵ Про нотаріат, Положення від 19 червня 2009 року № 23 (Республіка Естонія), <https://www.riigiteataja.ee/akt/108032024003>, § 12 1 (7).

²⁰⁶ Закон України “Про нотаріат”, пункт 1 частини 1 статті 34.

²⁰⁷ Закон України “Про нотаріат”, пункт 4 частини 1 статті 34.

²⁰⁸ Закон України “Про нотаріат”, пункт 19 частини 1 статті 34.

²⁰⁹ Закон України “Про нотаріат”, пункт 20 частини 1 статті 34.

²¹⁰ Закон України “Про нотаріат”, пункт 21 частини 1 статті 34.

Додаток №2. Дослідження, представлене у формі компіляції даних, світового досвіду та основних тенденцій цифровізації нотаріату

1) Французька Республіка

Питання надання нотаріальних послуг в електронній формі у Французькій Республіці регламентуються:

– Декретом № 71-941 від 26 листопада 1971 р. про документи, складені нотаріусами (Décret n°71-941 du 26 novembre 1971 relatif aux actes établis par les notaires²¹¹);

– Декретом № 2017-1416 від 28 вересня 2017 року про електронний підпис (Décret n° 2017-1416 du 28 septembre 2017 relatif à la signature électronique²¹²);

– Цивільним кодексом (Code civil²¹³).

Декретом № 71-941 від 26 листопада 1971 р. про документи, складені нотаріусами врегульовуються питання вчинення нотаріусом нотаріальних дій в електронній формі. Зокрема, вказаним Декретом передбачається, що:

1) нотаріус, який складає електронний правочин, використовує систему обробки та передачі інформації, затверджену Вищою радою нотаріату та гарантує цілісність і конфіденційність змісту правочину. Інформаційні комунікаційні системи, впроваджені нотаріусами, повинні бути сумісними з системами інших нотаріусів та організацій, яким вони повинні передавати дані (стаття 16);

2) правочин має бути підписаний нотаріусом із застосуванням кваліфікованого електронного підпису відповідно до вимог Декрету № 2017-1416 від 28 вересня 2017 року про електронний підпис. Такий підпис проставляється нотаріусом відразу після складання правочину, у разі необхідності після складання додатків до акту.

Для свого підпису сторони та свідки повинні використовувати процес, який дозволяє проставляти зображення їхнього власноручного підпису на нотаріальному акті, видимому на екрані.

²¹¹ Про акти, складені нотаріусами, Декрет від 26 листопада 1971 року №71-941 (Французька Республіка), <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORFTEXT000000511476>.

²¹² Про електронний підпис, Декрет від 28 вересня 2017 року №2017-1416 (Французька Республіка), <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORFTEXT000035676246>.

²¹³ Цивільний кодекс (Французька Республіка), https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT000006070721/2024-05-31.

Якщо в акті має бути зроблений власноручний запис особи, яка в ньому бере участь, нотаріус констатує, що цей запис зроблено з дотриманням умов, передбачених частиною другою статті 1174 Цивільного кодексу (стаття 17);

3) нотаріус, що підписався, може скласти довіреність на електронному носії, якщо перед ним не присутні одна або декілька сторін цього правочину.

Обмін інформацією, необхідною для складання правочину і отримання нотаріусом згоди сторони або сторін правочину, які не присутні, здійснюється за допомогою системи обробки, зв'язку та передачі інформації, що гарантує ідентифікацію сторін, цілісність і конфіденційність змісту та затверджені Вищою радою нотаріусів.

Нотаріус, що підписав документ, збирає, одночасно з їх згодою, електронний підпис однієї чи іншої особи за допомогою процедури кваліфікованого електронного підпису, що відповідає вимогам Декрету № 2017-1416 від 28 вересня 2017 року про електронний підпис.

Правочин вважається вчиненим після накладення відповідним нотаріусом свого кваліфікованого електронного підпису (стаття 20-1);

4) у разі складення акту на електронному носії документи, що додаються, нерозривно пов'язані з актом, якого вони стосуються. Електронний підпис нотаріуса в кінці правочину поширюється також на додатки до нього (стаття 22);

5) нотаріуси ведуть на паперових або електронних носіях перелік усіх документів, які вони посвідчують. Перелік ведеться щодня. Він містить дату, характер, тип документа, назви сторін, носій, на якому він був створений, і всю іншу інформацію, передбачену законами та нормативними актами (статті 23). Якщо перелік зберігається на електронному носії, його підписує голова нотаріальної палати або його представник за допомогою процесу кваліфікованого електронного підпису, як це визначено вже згаданим указом від 30 березня 2001 року (стаття 25);

6) документ, складений на електронному носії, повинен зберігатися в умовах, що дозволяють зберегти його цілісність і читабельність.

Уся інформація щодо документа з моменту його створення, така як дані, що дозволяють його ідентифікувати, визначити його властивості та забезпечити його відстеження, також має зберігатися.

Центральна книга протоколів створюється та ведеться Вищою радою нотаріату.

Процес збереження повинен дозволяти нотаріусу фіксувати інформацію після укладення правочину, не приводячи до зміни попередніх даних (стаття 28);

7) відмітки, що проставляються на оригіналі, складеному на електронному носії, робляться у файлі, пов'язаному з оригіналом правочину, підписаного нотаріусом своїм кваліфікованим електронним підписом (стаття 30);

8) нотаріус може видати паперову копію електронного документа. Нотаріус, який отримує від іншого нотаріуса за допомогою електронних засобів автентичну копію довіреності, для забезпечення виконання частини другої статті 933 Цивільного кодексу²¹⁴, може видати автентичну копію на папері, скріплену печаткою та підписом (стаття 36);

9) нотаріус може зробити електронну копію документа, складеного на папері, з використанням скан-копій за умов, що забезпечують його тотожне відтворення.

Нотаріус, який видає копію на електронному носії, зазначає дату та проставляє свій кваліфікований електронний підпис. Автентична копія також включає в себе печатку. На створеній копії робиться відмітка про її відповідність оригіналу (стаття 37).

Статтю 1 Декрету № 2017-1416 від 28 вересня 2017 року про електронний підпис встановлено, що надійність процесу електронного підпису передбачається, доки не буде доведено протилежне, якщо цей процес реалізує кваліфікований електронний підпис.

Кваліфікований електронний підпис – удосконалений електронний підпис відповідно до статті 26 зазначеного Положення, створений за допомогою засобу створення кваліфікованого електронного підпису, що відповідає вимогам статті 29 зазначеного Положення, на основі кваліфікованого сертифіката електронного підпису, що відповідає вимоги статті 28 цього Регламенту.

Згідно із статтею 1366 Цивільного кодексу Франції, електронний лист має таку ж доказову силу, як і лист на папері, за умови, що особу, від якої він походить, можна

²¹⁴ Стаття 933 Цивільного кодексу Франції: "...Якщо обдарований є повнолітнім, прийняття має бути зроблено ним або від його імені особою на підставі його довіреності, яка надає повноваження приймати зроблену пожертву, або загальні повноваження приймати пожертви, які були б або це можна було б зробити. Цю довіреність необхідно надати нотаріусу; а копія повинна бути додана до протоколу дарування, до протоколу прийому, який буде оформлятися окремим актом".

належним чином ідентифікувати, і що він створений і зберігається в умовах, які можуть гарантувати його цілісність.

Представник Міжвідомчої нотаріальної палати Коррез Стефані Свіклінські описує складання нотаріального акта в електронній формі таким чином: "Нічого не змінюється. Він створюється за допомогою програмного забезпечення для редагування документів. Потім скануються документи, які додаються до акту. Акт і документи, оцифровані таким чином, утворюють акт для підписання. Під час підписання нотаріус зачитує на екрані договір і додатки до нього. Тому клієнти можуть стежити за цим процесом у режимі реального часу."

Якщо зміни вносити не потрібно, нотаріус підтверджує зміст правочину та додатків за допомогою свого ключа "REAL". Це зашифрований комп'ютерний ключ, який містить ідентифікацію та підпис нотаріуса. Потім документ з'являється на планшеті, і саме на цьому носії сторони підписують кваліфікованим електронним підписом.

Які переваги електронного акта?

Очевидно, зберігається юридична вірність і присутні ноу-хау нотаріуса. Змінюється лише супровід угоди. Зокрема, переваги полягають у тому, що можна заощадити місце, уникаючи паперових архівів. Завжди є гарантія збереження документів. Це економить час, оскільки транзакції відбуваються швидше і можуть здійснюватися дистанційно (це останній крок). Розробляється система відеоконференцій для підписання документів. Можна виграти в доступності даних, оскільки доступ до актів полегшує віртуальна бібліотека.²¹⁵

2) Федеративна Республіка Німеччина

Питання надання нотаріальних послуг в електронній формі у Федеративній Республіці Німеччина врегульовуються такими документами:

- Законом про нотаріальне засвідчення (Beurkundungsgesetz)²¹⁶;
- Федеральними нотаріальними правилами (Bundesnotarordnung)²¹⁷;

²¹⁵ Міждепартаментська нотаріальна палата Коррез, Крез, Верхній Відень (2024). Про електронний автентичний акт, <https://www.chambre-interdep-19-23-87.notaires.fr/informations-juridiques/215/L-acte-devient-electronique-mais-reste-authentique.html>.

²¹⁶ Про нотаріальне посвідчення, Закон, від 28 серпня 1969 року (Федеративна Республіка Німеччина), № 1513, <https://www.gesetze-im-internet.de/beurkg/BJNR015130969.html>.

²¹⁷ Про Федеральний нотаріальний статут, Закон №303-1 від 13 лютого 1937 року (Федеративна Республіка Німеччина), <https://www.gesetze-im-internet.de/bnoto/BJNR001910937.html>.

– Закон про сприяння електронному адмініструванню (E-Government-Gesetz)²¹⁸.

У Німеччині нотаріальні онлайн дії можна здійснювати через офіційний портал Федеральної нотаріальної палати.²¹⁹ Це гарантує, що нотаріальні онлайн дії відповідатимуть найвищим вимогам захисту та безпеки даних, оскільки конфіденційність ваших даних гарантується так само, як і при виїзному візиті до нотаріуса.²²⁰

Якщо ви починаєте онлайн-процедуру через портал online.notar.de, на основі вашої інформації буде автоматично створено список відповідальних нотаріусів, з якого ви можете вільно вибирати. Для вибору нотаріуса достатньо одного "кліка". Звісно, ви також можете вибрати знайомого нотаріуса зі списку відповідальних нотаріусів.

Крім того, ви можете зв'язатися по телефону з нотаріусом, якому довіряєте, щоб отримати запрошення на нотаріальну процедуру онлайн. Потім нотаріус може, взявши на себе відповідальність, запросити вас на зустріч в режимі відеоконференції.

У Німеччині законодавець дозволив вчинення таких нотаріальних дій онлайн:

- створення товариства з обмеженою відповідальністю (GmbH) або підприємницького товариства з обмеженою відповідальністю (UG);
- довіреності на створення товариства з обмеженою відповідальністю (GmbH) або підприємницького товариства з обмеженою відповідальністю (UG);
- односторонні рішення акціонерів GmbH або UG, наприклад, зміни до статуту, капітальні заходи;
- всі заяви про реєстрацію в реєстрі компаній;
- всі заяви про реєстрацію в кооперативному реєстрі;
- всі заяви про реєстрацію в комерційному реєстрі;
- всі заявки на реєстрацію в реєстрі товариств;
- всі заяви про реєстрацію в реєстрі об'єднань.

²¹⁸ Про електронне урядування, Закон від 25 липня 2013 року (Федеративна Республіка Німеччина), №2749, <https://www.gesetze-im-internet.de>.

²¹⁹ Офіційний веб-сайт Федеральної нотаріальної палати Німеччини, <https://online.notar.de/>.

²²⁰ Відомості з порталу Федеральної нотаріальної палати, <https://online.notar.de/hilfe-faq/allgemeines/offizielles-portal-fuer-online-notartermine>.

Можливість нотаріального посвідчення через відеозв'язок передбачена Законом про нотаріальне засвідчення. Цим Законом встановлюються наступні вимоги до такого нотаріального посвідчення:

1) прийнятність (§ 16а підрозділу 3 розділу 2).

Волевиявлення може бути нотаріально посвідчене за допомогою системи відеозв'язку, якою керує Федеральна нотаріальна палата відповідно до § 78р Федерального нотаріального кодексу, у межах, передбачених законом.

Нотаріус повинен відмовити у нотаріальному посвідченні за допомогою засобів відеозв'язку, якщо він не може гарантувати виконання своїх службових обов'язків у такий спосіб, зокрема, якщо він не може бути впевнений в особі клієнта, або якщо він має сумніви щодо необхідної правоздатності або дієздатності однієї із залучених сторін;

2) запис електронного протоколу (§ 16b підрозділу 3 розділу 2).

При нотаріальному посвідченні волевиявлення за допомогою відеозв'язку повинен бути зроблений електронний запис розгляду справи.

Електронний протокол формується як електронний документ.

Місцем розгляду є місце, де ведеться електронний протокол. В електронному протоколі повинно бути зазначено, що розгляд справи проведено за допомогою відеозв'язку. У кінці електронного протоколу зазначаються імена осіб, які його підписують. Прізвище нотаріуса повинно супроводжуватися його посадою.

Електронний протокол повинен містити кваліфіковані електронні підписи, які замінюють підписи, передбачені цим законом. Такі підписи повинні базуватися на сертифікаті, який можна перевірити протягом тривалого часу. Причетні сторони повинні самостійно створювати кваліфіковані електронні підписи. Нотаріус повинен створити кваліфікований електронний підпис самостійно.

Електронний протокол надсилається в електронному вигляді причетним сторонам для перегляду на запит перед затвердженням;

3) підтвердження особи клієнта через відеозв'язок (§ 16с підрозділу 3 розділу 2).

Якщо нотаріальне посвідчення здійснюється через відеозв'язок, нотаріус повинен упевнитися щодо особи клієнта за допомогою фотокартки паспорту, надісланої йому в електронному вигляді, та використовуючи один із таких доказів або засобів:

а) електронне підтвердження особи відповідно до § 18 Закону про ідентифікаційну картку (Personalausweisgesetzes²²¹), відповідно до § 12 Закону про eID-картку (eID-Karte-Gesetz²²²) або відповідно до пункту 5 § 78 Закону про місце проживання (Aufenthaltsgesetz²²³), яке має "високий" рівень довіри в межах значення статті 8(2)(с) Регламенту (ЄС) № 910/2014 Європейського Парламенту та Ради від 23 липня 2014 року про електронну ідентифікацію та довірчі послуги для електронних операцій на внутрішньому ринку та про скасування Директиви 1999/93/ЄС²²⁴, або

б) електронний засіб ідентифікації, виданий іншою державою-членом Європейського Союзу або іншою державою-учасницею Угоди про Європейську економічну зону, і що

– визнано для цілей транскордонної автентифікації відповідно до статті 6 Регламенту (ЄС) № 910/2014 та

– було повідомлено на "високому" рівні у значенні статті 8(2)(с) Регламенту (ЄС) № 910/2014.

Фотокартка паспорту, яка повинна бути надіслана нотаріусу за згодою відповідної особи, повинна містити ім'я, прізвище, дату народження, країну видачі, тип документа, терміном дії та дані, необхідні для підтвердження автентичності документа з електронного носія для зберігання та обробки посвідчення особи, паспорта чи електронного дозволу на проживання, виданого Федеративною Республікою Німеччина, або офіційного посвідчення особи чи паспорта з іншої країни, за допомогою якого вимоги щодо паспорта та посвідчення особи виконуються в країні. Якщо залучена особа відома нотаріусу, електронна передача фотографії паспорту не вимагається;

1) **підтвердження дозволу на представництво електронним протоколом** (§ 16d підрозділу 3 розділу 2).

Подані довіреності та підтвердження повноважень законного представника повинні бути додані до електронного запису у вигляді засвідченої в електронній формі копії;

²²¹ Про посвідчення особи, Закон від 18 червня 2009 року №1346 (Федеративна Республіка Німеччина), <https://www.gesetze-im-internet.de>.

²²² Про електронне посвідчення особи, Закон від 21 червня 2019 року №846 (Федеративна Республіка Німеччина), <https://www.gesetze-im-internet.de>.

²²³ Про проживання, Закон від 25 лютого 2008 року №162 (Федеративна Республіка Німеччина), https://www.gesetze-im-internet.de/aufenthg_2004/BJNR195010004.html.

²²⁴ Про електронну ідентифікацію та довірчі послуги, Регламент (ЄС) №910/2014 від 23 липня 2014 року (Європейський Союз), <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2014/910/oj>.

2) **змішане посвідчення** (§ 16e підрозділу 3 розділу 2).

Якщо посвідчення проводиться з частиною учасників, які фізично присутні у нотаріуса, а з іншою частиною учасників – за допомогою засобів відеозв'язку, крім електронного протоколу з фізично присутніми учасниками у нотаріуса, необхідно з останніми скласти протокол із змістом аналогічним протоколу, який складається щодо учасників, які присутні за допомогою засобів відеозв'язку. Про це слід зазначити в фізичному та електронному протоколі.

Обидва протоколи повинні зберігатися разом.

Серед нотаріальних дій, які вчиняються нотаріусами Федеративної Республіки Німеччина відповідно до Закону про нотаріальне засвідчення присутня така нотаріальна дія як посвідчення кваліфікованого електронного підпису (§ 40a підрозділу 2 розділу 3). Такий кваліфікований електронний підпис може бути посвідчений лише якщо він був сформований у присутності нотаріуса або за допомогою системи відеозв'язку, якою керує Федеральна палата нотаріусів відповідно до § 78р Федеральних нотаріальних правил. Посвідчення можна проводити за допомогою відеозв'язку лише якщо це дозволено законодавством.

Нотаріус повинен відмовити в посвідченні кваліфікованого електронного підпису, визнаного засобами відеозв'язку, якщо він не може забезпечити виконання ним своїх посадових обов'язків у такий спосіб, зокрема, якщо він не може належним чином пересвідчитися щодо особи клієнта.

В Німеччині у системі електронного нотаріату функціонують:

1) **центральний реєстр опіки** (Zentrales Vorsorgeregister).

Федеральна нотаріальна палата, як реєструючий орган, веде автоматизований електронний реєстр довіреностей на медичне обслуговування, розпоряджень про догляд, заповітів щодо життя і заперечень проти представництва з боку подружжя відповідно до § 1358 Цивільного кодексу.

Інформація з реєстру надається судам і лікарям на їх вимогу. Лікарі можуть запитувати інформацію лише в тій мірі, в якій це необхідно для прийняття рішення про термінове лікування;

2) **центральний реєстр заповітів** (Zentralen Testamentsregisters).

Центральний реєстр заповітів містить інформацію про зберігання документів, що стосуються спадкування.

Документами, що мають відношення до спадкування, є заповіти, спадкові договори та всі документи із заявами, які можуть вплинути на спадкування, зокрема договори про розірвання договорів, заяви про відмову від спадщини та розірвання спадщини, договори про спадщину та відмову, шлюбні договори та договори цивільного партнерства, а також вибір права;

3) **електронний архів документів** (Elektronisches Urkundenarchiv).

Федеральна нотаріальна палата як орган архіву документів забезпечує функціонування центрального електронного архіву, який дає змогу нотаріусам керувати електронним збірником документів, реєстром документів (електронний реєстр нотаріальних посвідчень та інших нотаріальних дій) і депозитарним довідником (архівом електронних документів);

4) **електронне сховище нотаріальних документів** (Elektronischer Notariatsaktenspeicher).

Федеральна нотаріальна палата управляє центральним електронним сховищем документації, яке дозволяє нотаріусам в електронному вигляді керувати своєю документацією та довідниками, які не зберігаються в архіві електронних документів, а також зберігати інші дані (електронне сховище нотаріальних документів);

5) **довідник нотаріусів** (Notarverzeichnis).

Кожна нотаріальна палата вносить до нотаріального довідника відомості про нотаріусів, які входять до її складу, та про нотаріальних керуючих, призначених у своєму окрузі.

Нотаріальний довідник призначений для інформування органів влади та судів, осіб, які звертаються до суду, та інших сторін, які беруть участь у правових операціях, про призначених нотаріусів та нотаріальних розпорядників, а також про відповідальність за збереження нотаріальних справ і довідників. Крім того, він служить для виконання завдань нотаріальних палат і Федеральної палати нотаріату. Переглянути довідник може кожен охочий безкоштовно;

6) **спеціальні електронні нотаріальні скриньки** (Besonderes elektronisches Notarpostfach).

Федеральна нотаріальна палата встановлює персональну електронну скриньку для кожного нотаріуса, внесеного до довідника нотаріусів (спеціальна електронна нотаріальна скринька).

Федеральна нотаріальна палата повинна забезпечити, щоб доступ до спеціальної електронної скриньки нотаріуса був можливий лише через безпечну процедуру з двома незалежними засобами безпеки. Федеральна нотаріальна палата може надати різні права доступу для нотаріусів та інших осіб.

Якщо для подання заяви згідно з Федеральними нотаріальними правилами або нормативно-правовим актом, виданим на їх основі, необхідна письмова форма, заява може бути подана також через спеціальну електронну нотаріальну скриньку якщо вона є у заявника та одержувача. Якщо документ складає фізична особа, він має бути засвідчений кваліфікованим електронним підписом особи або підписаний нею та надісланий самостійно. Спеціальна електронна скринька органу влади прирівнюється до спеціальної електронної нотаріальної скриньки (§ 64с Федеральних нотаріальних правил);

7) система відеозв'язку, яка дозволяє документувати дії, які здійснюються за допомогою відеозв'язку (Videokommunikationssystem für Urkundstätigkeiten);

Федеральна нотаріальна палата керує системою відеозв'язку, яка дозволяє нотаріусам здійснювати документування за допомогою відеозв'язку відповідно до Закону про нотаріальне посвідчення.

Функціонування системи відеозв'язку також включає, зокрема: технічне оформлення відеозв'язку між нотаріусами та причетними особами; технічне впровадження електронного підтвердження особи; зчитування електронного носія інформації та обробки відповідно до Закону про нотаріальне посвідчення; створення кваліфікованого електронного підпису та додавання його до електронного документа.

Система відеозв'язку може містити додаткові функції, які використовуються для початку, підготовки, виконання або завершення документообігу.

3) Литовська Республіка

Питання надання нотаріальних послуг в електронній формі у Литовській Республіці регламентуються Законом про нотаріат Литовської Республіки (Lietuvos Respublikos notariato įstatymo).²²⁵

²²⁵ Про нотаріат, Закон від 12 січня 1992 року № 192-0, (Литовська Республіка) <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.1695/asr>.

Громадяни Литовської Республіки та іноземці, які мають дозвіл на проживання у Литві, а також юридичні особи мають можливість отримати нотаріальні послуги дистанційно без відвідування нотаріальної контори.²²⁶

Можливість вчиняти дистанційні нотаріальні дії набула чинності з 1 липня 2021 року. До 1 вересня 2023 року дистанційно їх було вчинено понад 40 тисяч нотаріальних дій. Найчастіше клієнти звертаються до нотаріусів для дистанційного підтвердження операцій з передачі нерухомого майна, іпотеки та застави та доручень через електронну систему eNotaras.

Портал інформаційної системи eNotaras²²⁷ призначений для існуючих та майбутніх клієнтів нотаріусів. Після авторизації через Портал електронного уряду, особа може замовити нотаріальні послуги, які надаються в офісі нотаріуса або дистанційно, отримувати інформацію про хід надання послуг, отримувати та надсилати повідомлення нотаріусам, замовляти передачу спадщини з однієї нотаріальної контори до іншої.

Можливість вчинення нотаріусом дистанційних нотаріальних дій передбачена статтею 28(1) Закону про нотаріат Литовської Республіки. При цьому встановлено, що дистанційно не вчиняються такі нотаріальні дії:

- 1) підтвердження заповіту;
- 2) підтвердження того, що фізична особа є в живих та перебуває на певній території;
- 3) прийняття заповітів та актів, прирівняних до офіційних заповітів.

Нотаріальні дії можна вчиняти дистанційно, якщо:

- 1) при ідентифікації особи забезпечено дотримання вимог нормативно-правових актів, що регулюють ідентифікацію особи. Особа, яка звертається за дистанційним вчиненням нотаріальної дії, повинна підтвердити свою особу, підключившись до зовнішнього порталу eNotaras через Портал електронного урядування. Нотаріус перевіряє особу особи в реєстрі мешканців та під час відеотрансляції в режимі реального часу;

- 2) можливим є дистанційне роз'яснення змісту і подальших нотаріальних дій, перевірка волевиявлення особи. Це означає, що роз'яснення значення та наслідків

²²⁶ Сайт нотаріальної контори, розташованої у м. Вільнюс, <https://nb34.lt/notaras-nuotoliu>.

²²⁷ Офіційний портал інформаційної системи eNotaras, <https://www.enotaras.lt/>.

вчинення нотаріальної дії та визначення клієнта відбуватиметься під час відеотрансляції в режимі реального часу, тому особа, яка бажає вчинити нотаріальну дію дистанційно, повинна мати відповідні технічні засоби (відео, аудіо, підключення до Інтернету) задля забезпечення можливості дистанційного спілкування з нотаріусом;

3) наявність у особи, яка бажає вчинити нотаріальну дію, кваліфікованого електронного підпису. Електронні нотаріальні документи можуть бути підписані кваліфікованим мобільним електронним підписом, кваліфікованим електронним підписом на чиповій картці (тобто ідентифікаційній картці, виданій громадянину Литовської Республіки) або USB-накопичувачі з кваліфікованим Smart-ID.

Якщо особа звертається з проханням вчинити нотаріальну дію дистанційно, нотаріус приймає рішення про спосіб вчинення нотаріальної дії. З метою забезпечення захисту законних інтересів особи або реалізації положень, що регулюють вчинення нотаріальних дій, нотаріус відмовляє у вчиненні нотаріальних дій дистанційно та запрошує особу до нотаріальної контори.

Законодавством Литви передбачено можливість вчинення:

1. дистанційних нотаріальних дій - коли всі учасники нотаріальної дії не знаходяться в нотаріальній конторі під час вчинення нотаріальної дії, а спілкування з нотаріусом та один з одним здійснюється з використанням електронних засобів;

2. змішаних нотаріальних дій - коли частина учасників нотаріальної дії не знаходяться у нотаріальній конторі під час вчинення нотаріальної дії, а частина знаходиться, при цьому, спілкування з нотаріусом та учасниками нотаріальної дії здійснюється за допомогою електронних засобів, однак учасник, який знаходиться в нотаріальній конторі, спілкується з нотаріусом вживу.

Для зручності клієнтів і ще більшої ефективності роботи нотаріусів Нотаріальна палата Литви створила новий функціонал в системі eNotaras, який дозволяє клієнту прискорити пошук нотаріуса. Після підключення до системи eNotaras та створення облікового запису є можливість обрати бажаного нотаріуса чи нотаріальну контору, замовити нотаріальні послуги та отримати їх, відвідавши нотаріальну контору безпосередньо або безпечно дистанційно. Новий функціонал інформує нотаріусів про те, що клієнт шукає послугу.

Клієнти, підключені до системи eNotaras, мають можливість обирати будь-яку нотаріальну контору для дистанційної дії. У цьому випадку алгоритм системи підбере для клієнта одного з нотаріусів, які працюють на всій території Литви.

Одна з нотаріальних контор м. Вільнюса описує етапи дистанційного обслуговування таким чином²²⁸:

1. Замовлення нотаріальної послуги, що надається в електронному вигляді.
2. Подання документів та відомостей, необхідних для вчинення нотаріальної дії.
3. Погодження часу дистанційної зустрічі з нотаріусом.
4. Дистанційна зустріч із нотаріусом.
5. Підписання документа кваліфікованим електронним підписом клієнта.
6. Нотаріальне засвідчення зазначеного документа.
7. Передача документа та/або відомостей про нотаріальну дію до реєстрів.
8. Пересилання клієнту посвідченого нотаріусом електронного документа та рахунку за послугу.

3. Естонська Республіка

Питання дистанційного вчинення нотаріальних дій в Естонській Республіці регламентують Нотаріальними правилами (Notariaadimäärustik)²²⁹.

З 1 лютого 2020 року в Естонії запроваджено дистанційне посвідчення – вчинення нотаріальних дій за допомогою відеозв'язку між нотаріусом та клієнтом. Посвідчення у такий спосіб рівносильне посвідченню у присутності нотаріуса.

Дистанційне посвідчення є можливим, але не обов'язковим способом нотаріального посвідчення. Рішення про можливість чи не можливість вчинити певну дію шляхом дистанційного посвідчення приймається нотаріусом.

За погодженням з нотаріусом вчинення нотаріальних дій шляхом дистанційного посвідчення можливе у зручному для клієнта місці (наприклад, вдома) або в одному з п'яти іноземних представництв Естонії: у Гельсінкі, Брюсселі, Стокгольмі, Ризі або Лондоні.

²²⁸ Сайт нотаріальної контори, розташованої у м. Вільнюс, <https://nb34.lt/notaras-nuotoliu>.

²²⁹ Про нотаріальні положення, від 19 червня 2009 року №23 (Республіка Естонія), <https://www.riigiteataja.ee/akt/108032024003>.

За допомогою дистанційного посвідчення (крім іноземних представництв) можливе вчинення всіх видів нотаріальних дій за винятком посвідчення укладання та розірвання шлюбу.

В іноземних представництвах за допомогою дистанційного посвідчення нотаріуси можуть вчиняти такі дії:

- посвідчувати угоди з паями товариства з обмеженою відповідальністю;
- посвідчувати довіреності;
- подавати заяви про укладення та розірвання шлюбу;
- подавати заяви, які пов'язані із спадкуванням;
- скасовувати та робити переуступку речових прав та комерційних застав.

Для здійснення нотаріальної дії за допомогою дистанційного посвідчення та отримання пов'язаної з цим консультації необхідно звернутися безпосередньо до будь-якого нотаріального бюро або ініціювати здійснення такої дії через портал самообслуговування Нотаріальної палати за веб-адресою: iseteenindus.notar.ee. Увійти на портал або підписати документ можна за допомогою картки ID, digi-ID, mobiil-ID, Smart-ID або digi-ID електронного резидента Естонської Республіки.

Якщо здійснення дії шляхом дистанційного посвідчення передбачається в іноземному представництві Естонії, на порталі самообслуговування можна вибрати одне з п'яти представництв, що пропонуються, і вказати в клопотанні бажаний час для проведення угоди. На підставі введених у клопотанні даних портал самообслуговування пропонує на вибір варіанти часу, які підходять також нотаріусу та іноземному представництву. Запропоновані варіанти часу відображаються відповідно до часового поясу іноземного представництва.

Після узгодження часу для дистанційного посвідчення:

– за 24 години до початку дистанційного посвідчення у графі “Мої угоди” з'являється повідомлення “Початок угоди, що дистанційно посвідчується, наближається”;

– користувач може підтвердити нотаріусу свою готовність до дистанційного посвідчення, натиснувши кнопку “Підтверджую готовність до електронно-цифрового посвідчення” (відповідна можливість виникає орієнтовно за 15 хвилин до початку обговореної угоди);

– для участі в угоді з дистанційним посвідченням, що здійснюється в іноземному представництві, необхідно з'явитися в іноземне представництво, де працівник іноземного представництва встановить особу учасника. Потім за допомогою комп'ютера, що знаходиться в іноземному представництві, необхідно увійти на портал самообслуговування;

– при вході на портал самообслуговування користувач може ознайомитись зі своїми незавершеними угодами.

У обумовлений з клієнтом час нотаріус ініціює вчинення дії. По відеозв'язку він ознайомлює учасників з правочином, що посвідчується. Учасники також мають можливість спілкуватися з нотаріусом і ставити йому питання.

При дистанційному посвідченні нотаріальний документ зачитується учасникам за допомогою відеозв'язку, відображається на екрані для ознайомлення та на ньому ставляться електронні підписи. Нотаріус може частково або повністю записати відеодзвінок.

Якщо особи беруть участь у посвідченні правочину одночасно у нотаріуса та за допомогою відеозв'язку, нотаріус організує посвідчення таким чином, щоб особи, які беруть участь у посвідченні, могли безперешкодно спілкуватися одна з одною та з нотаріусом за допомогою відеозв'язку.

Співробітник посольства робить скан документа, що засвідчує особу, з фотографією, поданою для ідентифікації особи в закордонному представництві, передає її нотаріусу та зберігає у цифровому вигляді.

При ініціюванні нотаріальної дії за допомогою відеозв'язку необхідно враховувати, що:

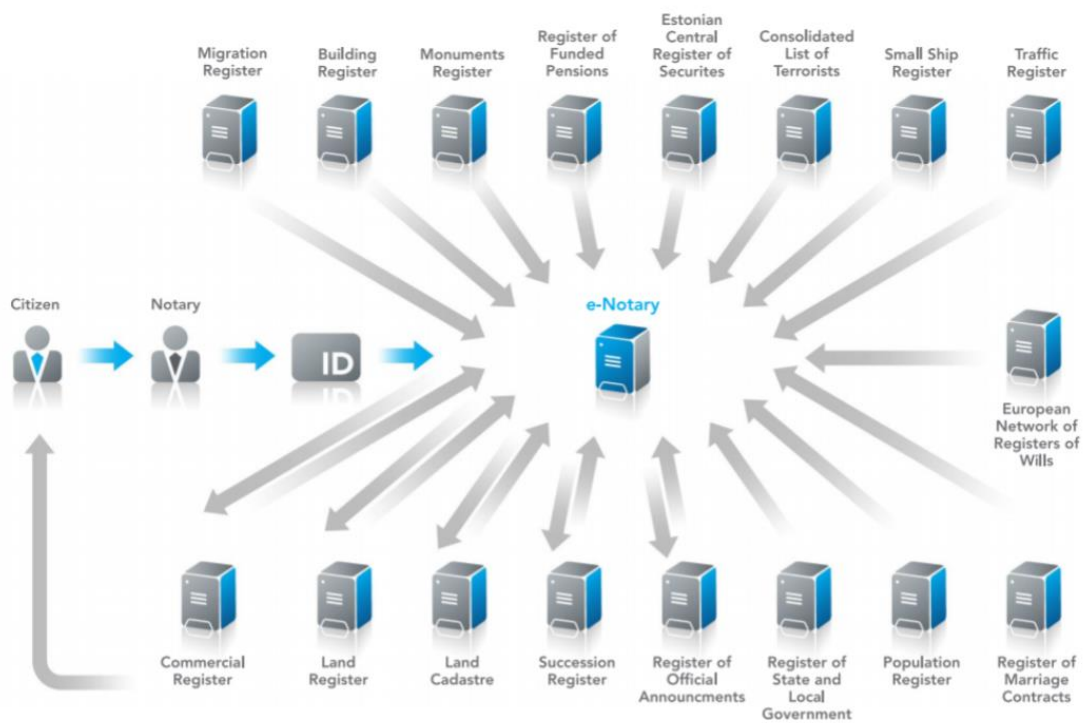
– під час перегляду даних нотаріального документа на моніторі клієнта відображається не нотаріус, а документ, із змістом якого можна ознайомитися;

– після перегляду документа нотаріус надсилає його сторонам для підписання;

– документ може бути підписаний лише з функціоналом дистанційного посвідчення, для цього необхідно натиснути кнопку "Підписати" і потім додати підпис.

Після підписання документа всіма учасниками документ підписується нотаріусом, який завершує процес дистанційного посвідчення та стає доступним учасникам через портал самообслуговування²³⁰.

Реєстри, які використовуються нотаріусом при вчиненні нотаріальних дій наведені на малюнку 1²³¹.

Малюнок 1

²³⁰ Офіційний веб-сайт Notarite Koda, <https://www.notar.ee/ru/teabekeskus/kaugtoestus>.

²³¹ Повністю віддалена електронна нотаріальна послуга в Естонії – перша державна електронна послуга такого роду в Європі, журнал e-Estonia, від 17 листопада 2021 р., <https://e-estonia.com/estonias-fully-remote-e-notary-service-1st-state-e-service-of-its-kind-in-europe/>.

Додаток № 3. Аналітична довідка щодо автоматизації нотаріальних послуг у Франції, Німеччині, Молдові, Литві, Латвії, Естонії

1) Французька Республіка

Автоматизовано:

1. Укладання угоди про розлучення за взаємною згодою.

З 25 липня 2023 року Національна рада адвокатів (CNB) і Вища рада нотаріату (CSN) включили нову поправку до спільного статуту, що регулює відносини між адвокатами та нотаріусами в контексті розірвання шлюбу за взаємною згодою від 23 грудня 2020 року. Ця поправка вимагає використання інструменту e-DCM, розробленого CNB, для складання будь-якого акту, який містить підписану в електронному вигляді угоду про розлучення за взаємною згодою.

Ця ініціатива має на меті цензурувати політику обходу, яку проводять певні юристи, щоб уникнути податків. Тепер, якщо юрист не скористається інструментом e-DCM, він наражатиметься на те, що нотаріус відмовить йому в поданні угоди.

2. Відкриття ПП (EI (Individual Enterprise))

Дана послуга здійснюється через One-Stop Shop.

Для цього треба увійти на веб-сайт procedures.inpi.fr, ввести інформацію та надіслати підтверджуючі документи. Даний веб сайт переадресовує користувача на додаток FranceConnect+.

FranceConnect+ можна використовувати, якщо треба отримати доступ до онлайн-процедур, пов'язаних не лише з відкриттям ПП, але і з обробкою конфіденційних персональних даних, наприклад, зі зміною банківських реквізитів, надісланням документу, що посвідчує особу, для отримання компенсації або відкриття банківського рахунку. FranceConnect+ — це урядове рішення для полегшення підключення до ваших онлайн-сервісів і процедур. Воно дозволяє отримати доступ до понад 1400 послуг за допомогою облікового запису та пароля.

Принцип роботи FranceConnect

На сайті, де є кнопка FranceConnect, замість того, щоб створювати обліковий запис і запам'ятовувати додатковий пароль, можна увійти за допомогою одного з шести варіантів, які пропонує FranceConnect, за допомогою облікового запису, який уже створено:

- <https://www.impots.gouv.fr/accueil>,
- <https://www.ameli.fr/>,
- [https://www.lapostegroupe.com/en/news/identite-numerique-local-](https://www.lapostegroupe.com/en/news/identite-numerique-local-services-supporting-digital-development)

services-supporting-digital-development,

- <https://www.msa.fr/lfp>,
- <https://www.yris.eu/en/>

Алгоритм використання FranceConnect:

1. При виборі послуги натисніть на кнопку “Увійти за допомогою FranceConnect”;
 2. Обираємо відомий обліковий запис серед наявних. Користувач може скористатися: обліковим записом [impots.gouv.fr](https://www.impots.gouv.fr) , [ameli.fr](https://www.ameli.fr) , La Poste Digital Identity , [msa.fr](https://www.msa.fr) і Yris ;

3. FranceConnect перенаправляє на сторінку входу, щоб ввести свої облікові дані;

4. FranceConnect підтверджує, що з’єднання встановлено. Все, що потрібно зробити- це натиснути кнопку, щоб отримати доступ до свого кабінету та продовжити процес.

Алгоритм використання FranceConnect+

- A) Перейдіть до онлайн-сервісу;
- B) Підключіться до FranceConnect+;
- C) Виберіть свій обліковий запис;
- D) Увійдіть за допомогою мобільного;
- E) Підтвердіть свою особу;
- F) Перевірте, щоб продовжити процес.

Вимоги до субєкта, що використовує FranceConnect+:

- бути старше 15 років;
- бути зареєстрованим у національному довіднику ідентифікаційних даних фізичних осіб (НДІФО) INSEE;

- мати цифрове посвідчення в списку посвідчення, доступному на FranceConnect+.

2) Федеративна Республіка Німеччина

На сайті <https://www.elrv.info/> Федеральна нотаріальна палата пропонує інформацію про електронні операції. Зокрема, на ньому представлено XNotar як стандарт електронних юридичних операцій у нотаріальній конторі – це веб-програмне

забезпечення, що складається з таких модулів: Комерційний реєстр, Земельний реєстр, Інші програми, Засвідчення порушення та eNoVA, а також – з 15 травня 2024 року – запобігання відмивання коштів TraPaRe (Transparency Register Inspection Interface), GwG Reporting Portal та GWG Examination Tool.

XNotar можна скористатися для вчинення таких дій:

- Процеси запису та обробки реєстру та земельної книги, а також процеси, пов'язані з процедурами FamFG і сертифікатами присутності;
- Запис відповідних документів разом із електронним засвідченням кваліфікованим електронним підписом;
- Доставка до судів через beN;
- Оцифрування повідомлення для експертної комісії за допомогою eNoVa;
- Автоматизована перевірка реєстру прозорості;
- Портал звітності щодо боротьби з відмиванням грошей та фінансуванням тероризму (AMLA);
- Інструмент аудиту AMLA²³²;

Йде постійне вдосконалення програми в міру цифровізації нотаріальної палати та інтеграції додаткових модулів.

3) Республіка Молдова

1. Видача довіреностей.

Довіреності не потребують нотаріального завірення²³³ через додаткові фінансові витрати і затягування надання послуги.

Для вирішення цих проблем в Молдові запроваджена можливість надання представницьких повноважень, для яких законодавство не передбачає необхідності нотаріального посвідчення, з використанням Автоматизованої інформаційної системи “Регістр представницьких повноважень на підставі електронного підпису (MPower)” (AIC “MPower”)²³⁴.

Мета створення AIC “MPower” – надати фізичним та юридичним особам публічного

²³² Офіційний веб-сайт платформи, розроблена компанією NotarNet GmbH, дочірньою компанією Федеральної палати нотаріусів Німеччини, <https://notarnet.de/produkte/xnotar>.

²³³ Цивільний кодекс, Закон від 6 червня 2002 року № 1107 (Республіка Молдова), стаття 336, https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=122982&lang=ro.

²³⁴ Автоматизована інформаційна система “Регістр представницьких повноважень на підставі електронного підпису (MPower)”, <https://mpower.gov.md/>.

або приватного права ефективний, надійний та сучасний механізм надання, перевірки дійсності та відкликання представницьких повноважень на підставі електронного підпису.²³⁵

Правове регулювання:

- Закон № 91/2014 про електронний підпис та електронний документ (Lege Nr. 91 din 27-06-2014 privind semnătura electronică și documentul electronic)²³⁶;

- постанова від 10.06.2020 № 375 “Про затвердження Концепції Автоматизованої інформаційної системи “Регістр представницьких повноважень на підставі електронного підпису” (MPower) та Положення про порядок ведення Реєстру представницьких повноважень на підставі електронного підпису”²³⁷, якою затверджено:

- Концепцію Автоматизованої інформаційної системи “Регістр представницьких повноважень на підставі електронного підпису” (MPower);

- Положення про порядок ведення Реєстру представницьких повноважень на підставі електронного підпису.

Алгоритм відкликання довіреності

Для видачі довіреності потрібна аутентифікація MPass. Після аутентифікації вам потрібно вибрати потрібну вам роль, незалежно від того, чи ви розширюєте свої повноваження або перевіряєте їх. Для створення довіреності необхідно натиснути кнопку “Нова довіреність”. Вибираєте послугу представництва: скажімо, довідка про несудимість. Після цього вводьте дані людини (IDNP), яку ви хочете наділити повноваженнями. Вибираєте необхідний термін дії довіреності. Потім вам потрібно вибрати варіант “зберегти як чернетку” або “дозволити”. У разі другого варіанта ви будете перенаправлені до MSign, де вам потрібно буде вибрати інструмент для підпису. Підписати та зачекати на перевірку підпису. Повертаєтеся на сторінку та перевіряєте

²³⁵ Офіційний веб-сайт Держгеокадастру Молдови, <https://www.ipcbi.gov.md/ro/content/mpower>.

²³⁶ Про електронний підпис і електронний документ, що регулює правовий статус електронних підписів та документів в Республіці Молдова, Закон від 27 червня 2014 року № 91 (Республіка Молдова), https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=112497&lang=ro.

²³⁷ Про затвердження Концепції Автоматизованої інформаційної системи "Реєстр довіреностей на представництво на основі електронного підпису" (MPower) та Положення про порядок ведення Реєстру довіреностей на представництво на основі електронного підпису, Постанова від 10 червня 2020 року № 375 (Республіка Молдова), https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=121919&lang=ro.

термін дії довіреності.

Виберіть “Скасувати”. З'являться всі подробиці процесу відкликання та результат цієї дії. Ставте електронний підпис, і довіреність анулюється²³⁸. МPower застосовується в тому числі при такій послугі як надання інформації у сфері кадастру нерухомого майна (послуги за запитом онлайн через PDSE). МPower використовується там на етапі створення довіреності на подачу заяви та збір відомостей (витягів, довідок тощо) з кадастру нерухомого майна.²³⁹

4) Литовська Республіка

Атоматизовано послуги, що здійснюються через такі реєстри:

- Реєстр фізичних осіб (Порядок звернення із відповідним запитом описано у мануалі:
https://www.registrucentras.lt/bylos/dokumentai/gr/RC_Savitarnos_GR_instrukcija.pdf)
- Реєстр нерухомого майна
- Реєстр місця проживання
- Реєстр довіреностей
- Реєстр договорів та обмежень прав

Через Реєстр нерухомого майна можна отримати такі послуги (замість звернення до нотаріуса):

- подати заяву про реєстрацію юридичних фактів про віднесення житлового будинку, квартири чи іншого нерухомого майна до сімейної власності та/або про спільну сумісну власність подружжя;
- підготувати та підписати договір оренди, користування, суборенди чи попередній договір купівлі-продажу та подати заяву про реєстрацію юридичних фактів про укладений або розірваний договір оренди, користування, суборенди чи попередній договір купівлі-продажу.

Через Реєстр договорів та обмежень прав можна отримати такі послуги:

- зняти з реєстрації заставу та/або іпотеку;
- укласти договір застави ;

²³⁸ Інтернет-журнал Locals, Тепер громадяни Молдови, які перебувають за кордоном, можуть зробити онлайн довіреність: Агентство електронного управління запустило послугу “Мpower”, від 26 листопада 2020 року, <https://locals.md/2020/usluga-mpower/>.

²³⁹ Офіційний веб-сайт Держгеокадастру Молдови, <https://www.ipcbi.gov.md/ro/content/mpower>.

- змінити заставний правочин;
 - повідомити про вчинення правочину застави;
 - повідомити про змінену іпотечну операцію;
 - повідомляти про укладений майновий договір, що не підлягає реєстрації (договір купівлі-продажу з правом викупу; договір купівлі-продажу з розстроченням; договір лізингу (фінансової вигоди); договір оренди майна, що не підлягає реєстрації; договір користування майном, що не підлягає реєстрації);
 - повідомити про змінений договір щодо речей, що не підлягають реєстрації;
 - зняти з обліку договір щодо речей, що не підлягають реєстрації;
 - повідомити про бажання скористатися правом викупу;
 - повідомити про відмову від бажання скористатися правом викупу.
- Довіреність не підлягає нотаріальному посвідченню якщо її створено фізичною особою з використанням інформаційних технологій та видано шляхом реєстрації її у Реєстрі довіреностей.²⁴⁰

Автоматизовано можна отримати довіреність (для ФО та ЮО) на:

- отримання кореспонденції (зокрема, відправлених грошей і поштових посилок);
- отримання заробітної плати та інших виплат, пов'язаних з трудовою діяльністю: пенсії, грошових допомог, стипендій;
- державні і адміністративні послуги²⁴¹

Послугою можуть скористатися:

- фізичні особи, що зареєстровані в Реєстрі населення Литовської Республіки і мають документ, що посвідчує її особу (іноземці, що отримали е-резидентство або які увійшли за допомогою засобів електронної ідентифікації, визнаних Литовською Республікою²⁴² та громадяни Литовської Республіки)²⁴³;
- Юридичні особи.

²⁴⁰ Цивільний кодекс, Закон від 9 липня 2001 року № 74-2262, <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.107687/asr>, стаття 2.138.

²⁴¹ Ibid, стаття 2.139.

²⁴² Офіційний веб-сайт Порталу самообслуговування Державного підприємства "Центр реєстрів" Литовської Республіки, <https://www.registrucentras.lt/savitarna/#uzs>.

²⁴³ Ibid.

Через Реєстр довіреностей можна отримати такі послуги:

- створювати та реєструвати в Реєстрі довіреностей фізичних та юридичних осіб, для яких не потрібне нотаріальне посвідчення;
- підготувати та подати заяву про скасування або відмову від підписаної довіреності;
- переглядати доручення, які готуються, але не внесені до Реєстру доручень;
- переглядати довіреності, створені в електронному вигляді в Реєстрі довіреностей, де ви зазначені як довірена особа або уповноважена особа:
- замовляти та отримувати витяги з Реєстру повноважень;
- переглянути історію доступних авторизацій і список повідомлень.

У системі самообслуговування Центру реєстру Ви можете створити в електронному вигляді юридичні особи таких організаційно-правових форм: індивідуальне підприємство, товариство з обмеженою відповідальністю, філія закритого акціонерного товариства, асоціація, маленька громада, громадська установа, благодійний фонд, філія іноземної юридичної особи.

В електронному вигляді документи можна подавати безпосередньо до керівника Реєстру через систему самообслуговування клієнтів Центру Реєстру за таких умов:

- наявність у засновника кваліфікованого електронного підпису;
- засновником індивідуального підприємства є дієздатна фізична особа;
- документи готуються відповідно до затверджених типових форм (положення, статут, установчий акт або установчий договір);

- не передбачається використання в назві юридичної особи короткої назви держави "Литва";

- наявність підписаного власниками договору на користування приміщенням для реєстрації місця знаходження, якщо приміщення не є особистою власністю засновника;

- акції закритого акціонерного товариства оплачуються грошовим внеском;
- цілі та сфери діяльності асоціації, громадської установи чи благодійного фонду відповідають класифікації цілей діяльності та напрямів діяльності публічних юридичних осіб;
- благодійний фонд не управляє нематеріальним капіталом.

При створенні закритого акціонерного товариства відкрити накопичувальний

рахунок і сформувати статутний капітал можна лише в електронному вигляді в Luminor, Citadele, Swedbank, SEB, Šiaulių banka, Urbo banka або Kredito unia. При поданні заяви про реєстрацію закритого акціонерного товариства в системі самообслуговування необхідно:

- подати електронну заявку в банк;
- підписати кваліфікованим електронним підписом договір накопичувального рахунку, підготовлений працівником банку;
- після повідомлення банком системи електронних сервісів Центру реєстру про укладений договір та кошти, перераховані на накопичувальний рахунок для формування статутного капіталу, продовжити реєстрацію підприємства.

Наразі можливе використання кваліфікованого електронного підпису, виданого:

- Державною компанією “Центр реєстру” (додаткову інформацію про електронний підпис Центру реєстру можна знайти на сайті www.elektroninis.lt);
- мобільними операторами - Bitė, Telia, Tele2 і Teledema;

Скористатися послугою можна через веб-сторінку системи самообслуговування Центру реєстрації (<https://www.registrucentras.lt/savitarna/>), сторінку igaliojimai.lt або замовити послугу на порталі електронних і державних послуг [Elektroniniai vlatte vartai](http://Elektroniniai.vlatte.vartai.lt) (<https://www.epaslaugos.lt/portal/login>).

Установа, до якої звертається уповноважений представник, зможе безкоштовно перевірити факт та зміст довіреності, зареєстрованої у Реєстрі довіреностей, за допомогою публічного пошуку за посиланням: <https://igaliojimai.registrucentras.lt/viesa>. Пошук здійснюється за ідентифікаційним кодом довіреності та персональним кодом уповноваженої особи.

Довіреності, створені за допомогою інформаційних технологій, реєструються в Реєстрі довіреностей з 1 січня 2014 року.

5) Латвійська Республіка

1. Апостилювання документів

У Латвійській Республіці легалізація документів з апостилем здійснюється тільки в електронному вигляді. Якщо апостиль виставлено після 1 липня 2019 року, його можна перевірити в реєстрі, який веде Рада присяжних нотаріусів Латвії. Для проставлення

треба просто вставити номер апостиля.²⁴⁴

2. Реєстрація компаній

*Етапи реєстрації:*²⁴⁵

Першим етапом є підготовка всіх необхідних документів, вибір назви компанії, юридичної адреси, виду діяльності, вибір членів, ради директорів, розподіл акцій та інші складові;

Другим етапом є відкриття тимчасового банківського рахунку для сплати статутного капіталу. Мінімальний розмір статутного капіталу – 2800 євро – необхідно перерахувати на тимчасовий банківський рахунок до подачі документів до Реєстру підприємств. Можна заплатити 1400 євро відразу, а 1400 протягом року. Для фізичних осіб також є можливість відкрити компанію зі статутним капіталом 1 євро.

Третім етапом є подача документів до Реєстру підприємств. Усі документи для Реєстру підприємств готуються латиською мовою. Державне мито за реєстрацію в звичайному порядку становить 150 євро і справляється протягом 3 робочих днів. Вартість реєстрації в прискореному порядку становить 450 євро і займає 1 робочий день. Також необхідно заплатити за публікацію в "Latvijas Vēstnesis", офіційному видавництві Латвійської Республіки.

Жителі Латвії та особи з посвідкою на проживання можуть подати документи в електронному вигляді, що зменшить державне мито на 10%.

Четвертим етапом є отримання рішення реєстру підприємств та відкриття постійного рахунку в банку. Реєстрацію юридичних осіб та юридичних фактів здійснюють державні нотаріуси Реєстру підприємств.²⁴⁶

б) Естонія

1. Реєстрація бізнесу (через Електронний реєстр бізнесу)²⁴⁷

²⁴⁴ Офіційний веб-сайт з надання послуги проставлення апостилю в Латвійській Республіці, "<https://www.latvijasnotars.lv/apostille>".

²⁴⁵ Офіційний веб-сайт для реєстрації компаній в Латвії, "<https://inlatplusinter.lv/eng/news/register-a-company-in-latvia/>".

²⁴⁶ Про Реєстр підприємств Латвійської Республіки, Закон від 1 грудня 1990 року, "<https://likumi.lv/ta/id/72847-par-latvijas-republikas-uznemumu-registru>", Розділ 1.

²⁴⁷ Офіційний веб-сайт Електронного реєстру бізнесу, <https://www.rik.ee/et/e-ariregister/e-ariregistri-portaal>.

Через нього можна зареєструвати нову компанію, самозайняту особу, некомерційну організацію та державний або місцевий орган влади.

Передумовою для електронної реєстрації є те, що всі пов'язані сторони можуть підписати заявку, підготовлену на порталі, цифровим підписом за допомогою естонського засобу автентифікації: посвідчення особи (включаючи картку електронного резидента), Smart-ID або Mobile-ID. Якщо ви бажаєте, ви можете зарезервувати назву підприємства на порталі до заснування компанії. Фізична чи юридична особа може зарезервувати фірмове найменування на шість місяців, а одна особа може мати лише одне резервування фірмового найменування одночасно.

Додаток № 4. Аналітична довідка щодо особливостей функціонування електронної системи нотаріату в Німеччині, Молдові, Естонії, Литві, Латвії

1. Німеччина

1. Чи є електронна система?

*Так, система існує.*²⁴⁸

Правове регулювання:

1. Закон про реорганізацію зберігання нотаріальних документів і створення електронного архіву документів у Федеральній палаті нотаріату від 1 червня 2017 р. (Вісник федеральних законів 2017/I, ст. 1396 і далі)

Містить правову основу для створення та ведення архіву електронних документів. Передбачено, що архів електронних документів повинен забезпечувати ведення індексу документів, індексу відповідального зберігання та колекції електронних документів.

2. Федеральний закон про нотаріат (BNotO).²⁴⁹

Створення та технічне функціонування є відповідальністю Федеральної нотаріальної палати. Це завдання непрямого державного управління. Федеральна нотаріальна палата забезпечує технічну інфраструктуру для функціонування Архіву електронних документів і забезпечує довгострокове та надійне зберігання документів. Однак вона не має доступу до документів, що зберігаються в Архіві електронних документів.

3. Розпорядження про ведення нотаріальних справ і реєстрів (NotAktVV)

Містить основні положення щодо справ і реєстрів, які мають вести нотаріуси. У розпорядженні, серед іншого, зазначено, які записи необхідно вносити до реєстру документів та реєстру відповідального зберігання та які документи мають зберігатися в електронному документообігу. Доступ до документів, які зберігаються в електронному архіві документів, мають лише нотаріуси та їх працівники. Для того, щоб отримати витяг з реєстру треба звернутися до нотаріуса.

Вже розглядається подальший етап розширення, свого роду архів документів 2.0. Це включало б "інформаційну зону", в якій уповноважені особи, наприклад, в судах

²⁴⁸ Про Федеральний нотаріальний статут, Закон від 13 лютого 1937 року №303-1 (Федеративна Республіка Німеччина), <https://www.gesetze-im-internet.de/bnoto/BJNR001910937.html>.

²⁴⁹ Про Федеральний нотаріальний статут, Закон від 13 лютого 1937 року №303-1 (Федеративна Республіка Німеччина), <https://www.gesetze-im-internet.de/bnoto/BJNR001910937.html>.

отримували доступ до документів. Це могло б усунути необхідність надсилати та, можливо, повторно зберігати документи, які вже є в архіві електронних документів, до судів.

В Німеччині у системі електронного нотаріату функціонують:

1) центральний пенсійний реєстр (Zentrales Vorsorgeregister).

Федеральна нотаріальна палата, як реєструючий орган, веде автоматизований електронний реєстр довіреностей на медичне обслуговування, розпоряджень про догляд, заповітів і заперечень проти представництва з боку подружжя відповідно до § 1358 Цивільного кодексу.

Інформація з реєстру надається судам і лікарям на їх вимогу. Лікарі можуть запитувати інформацію лише в тій мірі, в якій це необхідно для прийняття рішення про термінове лікування;

Федеральна нотаріальна палата автоматично створює обліковий запис користувача для нотаріусів та нотаріальних адміністраторів, як тільки відповідальна державна нотаріальна палата вперше вносить офіційну діяльність відповідної особи до нотаріального реєстру. Після внесення до нотаріального реєстру Федеральна нотаріальна палата надсилає дані доступу поштою на адресу офісу, яка зберігається в нотаріальному реєстрі.

Нотаріус може внести зміни в реєстр або повідомити про скасування реєстрації. Це особливо актуально, якщо змінилися адресні дані або прізвища. Нотаріуси та нотаріальні адміністратори можуть знайти детальну інформацію про реєстрацію змін третіми особами та відкриття третьою стороною. Якщо відкриття стосується лише однієї з кількох зареєстрованих довірених осіб (уповноважених представників або запропонованих опікунів), доцільно подати заяву на часткове відкриття. Можна також зареєструвати побажання пацієнта, а також є можливість реєстрації заперечення подружжя.

Федеральна нотаріальна палата повинна зберігати документи, що стосуються процедури індивідуальної реєстрації або інформації, протягом п'яти років. Перебіг строку зберігання починається із закінченням календарного року, в якому було видано останній наказ з цього питання або вирішено питання. Після закінчення терміну зберігання документи підлягають знищенню.

2) центральний реєстр заповітів (Zentralen Testamentsregisters).

Центральний реєстр заповітів містить інформацію про зберігання документів, що стосуються спадкування.

Документами, що мають відношення до спадкування є заповіти, спадкові договори та всі документи із заявами, які можуть вплинути на спадкування, зокрема щодо розірвання договорів, заяви про відмову від спадщини, договори про відмову від спадщини, шлюбні договори та договори цивільного партнерства.

Відповідно до пункту 1 статті 78f Федерального закону про нотаріат, Центральний реєстр заповітів може перевірятися нотаріусами та судами під час виконання своїх обов'язків.

Крім того, згідно зі статтею 15 Загального регламенту захисту даних будь-хто може вимагати інформацію про те, чи обробляє його особисті дані Центральним реєстром заповітів і які саме дані.

У провадженні щодо свідоцтва про спадщину запит до реєстру можна використовувати для пошуку документів.

Запит здійснюється виключно в електронному вигляді і тільки такими посадовими особами, як нотаріуси та судді, із зазначенням контрольного номера. Для цього необхідна згода спадкодавця за його життя.

3) електронний архів документів (Elektronisches Urkundenarchiv).

Федеральна нотаріальна палата як орган архіву документів забезпечує функціонування центрального електронного архіву, який дає змогу нотаріусам керувати електронним збірником документів, реєстром документів (електронний реєстр нотаріальних посвідчень та інших нотаріальних дій) і депозитарним довідником (архівом електронних документів).

З 2022 року нотаріуси зберігають свої документи не лише в паперовому, а й електронному вигляді. З цією метою Федеральна нотаріальна палата веде "архів електронних документів". Це дозволяє надійно зберігати документи протягом 100 років. Усі нові документи нотаріус переводить в електронну версію, підписує кваліфікованим електронним підписом та шифрує та зберігає в "електронній колекції документів". Паперові документи можуть бути знищені після перехідного періоду в 30 років.

2. *Захист даних, безпека даних і конфіденційність в системі німецького цифрового нотаріату.*²⁵⁰

З метою захисту та забезпечення безпеки та конфіденційності даних, що зберігаються та будуть зберігатися в архіві електронних документів, пов'язаної передачі даних та електронного зв'язку Федеральна нотаріальна палата повинна забезпечити, зокрема, що:

- реєстрація для архіву електронних документів здійснюється з використанням принаймні двох незалежних засобів безпеки, за допомогою яких ключ, що зберігається на криптографічному апаратному компоненті, повинен використовуватися для доступу до колекції електронних документів;

- дані, що зберігаються в Архіві електронних документів, доступні протягом строків зберігання, визначених Регламентом;

- у разі зміни записів у реєстрі документів або в реєстрі зберігання, зміст і дата зміни залишаються доступними;

- у випадку, якщо документи з колекції електронних документів мають бути видалені до закінчення терміну зберігання:

- а) документи негайно блокуються та видаляються через 150 днів після видання наказу про видалення та

- б) факт видалення та його дата залишаються простеженими,

- гарантується надійність людей, які беруть участь у технічній експлуатації архіву електронних документів, особливо якщо вони мають можливість читати дані, що зберігаються в реєстрі документів.

Федеральна нотаріальна палата повинна створити та впровадити функціональну концепцію та концепцію безпеки. Крім того, вона повинна визначати окремі технічні та організаційні заходи, які, виходячи з сучасного рівня техніки, забезпечують наступне:

- захист даних;
- безпеку даних;
- збереження цілісності, автентичності, доступності, розбірливості та конфіденційності;
- виконання вимог Положень.

²⁵⁰ Supra.

Функціональна концепція та концепція безпеки та її реалізація повинні регулярно перевірятися Федеральною нотаріальною палатою.

Федеральна нотаріальна палата управляє центральним електронним сховищем документації, яке дозволяє нотаріусам в електронному вигляді керувати своєю документацією та довідниками, які не зберігаються в архіві електронних документів, а також зберігати інші дані (електронне сховище нотаріальних документів);

Кожна нотаріальна палата вносить до нотаріального довідника відомості про нотаріусів, які входять до її складу, та про нотаріальних керуючих, призначених у своєму окрузі.

Нотаріальний довідник призначений для інформування органів влади та судів, осіб, які звертаються до суду, та інших сторін, які беруть участь у правових операціях, про призначених нотаріусів та нотаріальних розпорядників, а також про відповідальність за збереження нотаріальних справ і довідників. Крім того, він служить для виконання завдань нотаріальних палат і Федеральної палати нотаріату. Переглянути довідник може кожен охочий безкоштовно.

Правовий статус регулюється ордонансом Міністерства.

Федеральна нотаріальна палата встановлює персональну електронну скриньку для кожного нотаріуса, внесеного до довідника нотаріусів (спеціальна електронна нотаріальна скринька).

Федеральна нотаріальна палата повинна забезпечити, щоб доступ до спеціальної електронної скриньки нотаріуса був можливий лише через безпечну процедуру з двома незалежними засобами безпеки. Федеральна нотаріальна палата може надати різні права доступу для нотаріусів та інших осіб.

Якщо для подання заяви згідно з Федеральними нотаріальними правилами або нормативно-правовим актом, виданим на їх основі, необхідна письмова форма, заява може бути подана також через спеціальну електронну нотаріальну скриньку якщо вона є у заявника та одержувача. Якщо документ складає фізична особа, він має бути засвідчений кваліфікованим електронним підписом особи або підписаний нею та надісланий самостійно. Спеціальна електронна скринька органу влади прирівнюється до спеціальної електронної нотаріальної скриньки (§ 64с Федеральних нотаріальних правил).

Правовий статус регулюється ордонансом Міністерства.

Федеральна нотаріальна палата повинна керувати спеціальними електронними нотаріальними скриньками на основі стандарту протоколу "Комп'ютерний інтерфейс онлайнних послуг – OSCI" або стандарту, який замінить його в майбутньому. Федеральна нотаріальна палата повинна постійно забезпечувати безпечний електронний зв'язок власників поштових скриньок через поштову скриньку.

Федеральна нотаріальна палата забезпечує, щоб одержувач електронного документа, надісланого зі спеціальної електронної скриньки нотаріуса без кваліфікованого електронного підпису через захищений канал передачі, міг визначити, чи було повідомлення надіслано самим власником поштової скриньки.

Федеральна нотаріальна палата встановлює спеціальну електронну нотаріальну скриньку для кожної службової функції, яку здійснює нотаріус або нотаріальний розпорядник. Він повинен забезпечити, щоб поштова скринька була доступна для активації одразу після внесення інформації про офіційну діяльність до нотаріального реєстру та не могла бути активована до початку офіційної діяльності.

Спеціальна електронна скринька нотаріуса активується власником скриньки за допомогою криптографічного ключа, який зберігається на криптографічному апаратному компоненті.

Федеральна нотаріальна палата вживає належних технічних та організаційних заходів для забезпечення того, щоб криптографічний ключ, призначений для активації власника поштової скриньки, міг використовувати лише цей власник.

Реєстрація в спеціальній електронній скриньці нотаріуса здійснюється з використанням щонайменше двох незалежних засобів захисту. Дані доступу, призначені лише окремим особам, не можуть бути розголошені іншим особам. Під час надсилання некваліфікованих документів з електронним підписом через захищений канал передачі власник поштової скриньки повинен увійти до своєї поштової скриньки за допомогою криптографічного ключа.

Якщо поштова скринька не використовується протягом певного часу після реєстрації, Федеральна нотаріальна палата повинна передбачити автоматичне зняття особи з обліку реєстрації системою. При визначенні періоду часу необхідно зважити інтереси захисту даних і зусилля, необхідні для перереєстрації.

Федеральна нотаріальна палата керує системою відеозв'язку, яка дозволяє нотаріусам здійснювати документування за допомогою відеозв'язку відповідно до Закону про нотаріальне посвідчення.

Функціонування системи відеозв'язку також включає, зокрема: технічне встановлення відеозв'язку між нотаріусами та залученими особами; технічне впровадження електронного підтвердження особи; зчитування електронного носія інформації та обробки відповідно до Закону про нотаріальне посвідчення; створення кваліфікованого електронного підпису та додавання його до електронного документа.

Система відеозв'язку може містити додаткові функції, які служать для початку, підготовки, виконання або завершення документообігу.

Доступ до реєстру документів, реєстру відповідального зберігання та електронних документів, що зберігаються в Архіві електронних документів, має лише орган, відповідальний за зберігання (Федеральна нотаріальна палата). Для цього орган архіву документів вживає відповідних технічних та організаційних заходів.

Відповідно, Федеральна нотаріальна палата веде такі реєстри: електронне сховище нотаріальних документів (§ 78k); довідник нотаріусів (§ 78l); спеціальні електронні нотаріальні скриньки (§ 78n) + керує системою відеозв'язку, яка дозволяє документувати дії, які здійснюються за допомогою відеозв'язку відповідно до розділів 16a-16e та 40a Закону про нотаріальне посвідчення (стаття 78p).

Перелік та обсяг даних, що вноситься в кожний з реєстрів визначається окремими ордонансами Федерального міністерства юстиції та захисту прав споживачів.

3) Обсяг відомостей, що вноситься та передбачено законодавством.

Зміст Центрального пенсійного реєстру²⁵¹

Федеральна нотаріальна палата забезпечує внесення таких персональних даних до Центрального пенсійного реєстру:

1. Дані про особу, яка видає довіреність: прізвище, ім'я при народженні, стать, дата народження, місце народження, адреса (вулиця, номер будинку, поштовий індекс, місто), адреса електронної пошти.

²⁵¹ Про Центральний пенсійний реєстр, Постанова, від 21 лютого 2005 року № 882 (Федеративна Республіка Німеччина), <https://www.gesetze-im-internet.de/vregv/BJNR031800005.html>.

2. Персональні дані уповноваженого представника: прізвище, ім'я при народженні, стать, дата народження, місце народження, адреса (вулиця, номер будинку, поштовий індекс, місто), адреса електронної пошти.

3. Дата складання довіреності.

4. Місце зберігання довіреності.

5. Інформація про те, чи видана довіреність на виконання:

а) майнових справ,

б) питань, пов'язаних з охороною здоров'я, і те, чи чітко виконані заходи відповідно до пункту 1 статті 1, речення 1 розділу 1829 та пунктів 1 і 4 статті 1832 Цивільного кодексу.

в) питань, що стосуються визначення місця проживання та чи чітко виконані заходи відповідно до розділу 1831, параграфи 1 і 4 Цивільного кодексу,

г) інших особистих справ.

6. Спеціальні замовлення або запити:

а) про відносини між кількома уповноваженими особами,

б) у разі призначення судом опіки та піклування опікуна,

в) про вид і обсяг медичної допомоги.

7. Заперечення проти представництва з боку подружжя відповідно до розділу 1358 Цивільного кодексу з персональними даними заперечувача відповідно до пункту 1.

Якщо довіреність була складена в публічно посвідченій або нотаріально посвідченій формі, в ній також можуть бути вказані номер списку документа, дата документа, а також ім'я нотаріуса та адреса його офісу.

Запис робиться із зазначенням дати.

До довідника нотаріусів вносяться:

1. Факти, повідомлені Державною адміністрацією юстиції відповідно до номерів 1-5 статті 67, параграфу 6, із зазначенням відповідної дати.

2. Прізвище та ім'я (імена), а також попередні прізвища, які використовував нотаріус або нотаріальний розпорядник з моменту свого призначення.

3. Відповідальність за збереження файлів, за винятком тих, що передбачені пунктом 1 розділу 45.

4. Офіційне місцезнаходження, адреси офісів, а також місця та дати проведення зовнішніх консультацій.

5. Членство в палаті.

6. Найменування спеціальної електронної скриньки нотаріуса.

7. Телекомунікаційні дані, передані нотаріусом або нотаріальним адміністратором.

8. Знання мови нотаріусом.

Довідник нотаріусів також може містити записи про колишніх нотаріусів, нотаріальних адміністраторів та інших подібних посадових осіб. Нотаріальні палати, які були відповідальними за внесення записів відповідно до частини у той час, коли колишні посадові особи перебували на посаді, відповідають за записи про колишніх посадових осіб. Про колишніх чиновників мають бути внесені лише ті відомості, які необхідні для пошуку засвідчених ними документів.

Центральний реєстр заповітів містить інформацію про зберігання документів, що стосуються спадкування.

У Центральний реєстр заповітів вноситься:

- Нотаріально посвідчені заповіти;
- Рукописні заповіти на офіційному зберіганні;
- Нотаріально посвідчені спадкові договори;
- Інші нотаріальні документи, які можуть вплинути на спадкування: шлюбні

контракти, вибір права, угоди про відмову від дарування та спадщини або нотаріальні заяви про відмову та оскарження розпоряджень у разі смерті. Але не угоди про відмову від статутної частки.

До електронного архіву документів вносяться такі дані:

- дата та місце або місця сертифікації чи іншого офіційного акта;
- посадова особа;
- залучені особи;
- предмет акту;
- вид документа.

2. Молдова

1) Чи є електронна система?

Так, а саме:

- реєстр нотаріусів (електронний нотаріальний реєстр планується розробити);

- MPower - це автоматизована інформаційна система "Реєстр представницьких повноважень на основі електронного підпису" (MPower), мета якої – забезпечити безпечний, гнучкий та зручний механізм видачі фізичним та юридичним особам представницьких повноважень, з можливістю перевірки наявності та дійсності цих повноважень.

2) Обсяг відомостей, що вноситься та передбачається законодавством.

Реєстр містить дані про уповноважених осіб, осіб, яких вони представляють, об'єкт, дату надання та строк дії представницьких повноважень, а також іншу інформацію про надання або відкликання представницьких повноважень.

Обсяг інформації:

Вносяться дані про особу, яку представляють та представника або постачальника послуг (юридичну особу): IDNO, державний ідентифікаційний номер (IDNP), ім'я та прізвище, контактні дані (номер телефону, e-mail тощо), представника/постачальника послуг.

Дані щодо юридичної особи будуть доступні з Державного реєстру населення та, відповідно, Державного реєстру правових суб'єктів. Інші специфічні дані, у разі потреби, будуть доповнені або взяті з інших державних інформаційних систем.

Власник гарантує збереження Реєстру до ухвалення рішення про його ліквідацію. У разі ліквідації дані та документи, що містяться в ньому, передаються до архіву відповідно до законодавства.

Дані в Реєстрі актуалізуються та оперативно синхронізуються з даними у межах державних реєстрів та інформаційних систем.

3. Франція

1) Чи є електронна система?

Так, а саме:

- реєстр нотаріусів²⁵²

²⁵² Notre Notaire, Знайти нотаріуса у Франції, який може мене супроводжувати, Французька онлайн-платформа, що надає послуги пошуку нотаріусів, https://www.notre-notaire.fr/?gclid=Cj0KQCjw-ai0BhDPArisAB6hmP4UWLDrwW2kFwFDvmexhWtWu9GGmulV0cNsqeUY1r1Y2NVrAfeyoZYaApNIEALw_wcB.

- Автентичні документи в електронній формі повинні бути передані, зареєстровані та збережені в MICEN (*Minutier central électronique des notaires de France*). MICEN адмініструється Вищою радою нотаріату (Conseil Supérieur du Notariat, CSN) і є захищеним сервером, призначеним для централізованого зберігання нотаріальних актів у національному масштабі. Завдяки цьому електронному сейфу доступ до правочину може отримати лише нотаріус, який підписує. Тільки вони можуть переглядати його або редагувати копії в будь-який час.

Інтегруються різні рішення безпеки для захисту конфіденційності певної інформації та збереження цілісності документів, а саме:

1. REAL Network: ця дематеріалізована мережа, що доступна через автентифікацію. Кожен нотаріус повинен особисто ідентифікуватися за допомогою ключа REAL. Контроль доступу, який захищає всі бізнес-додатки цієї екосистеми (обробка актів, бухгалтерський облік тощо), а також цифрові сервіси, такі як Центральна електронна протокольна книга нотаріуса (MICEN), яка є загальним і безпечним сервером.

2. REAL Key: це аналогія до USB-ключа, який містить ідентифікаційні дані та підпис нотаріуса, він персоналізований і захищений кодом. Це дозволяє кожному нотаріусу засвідчувати свої дії електронним підписом та скріплювати печаткою.

3. Id.Not або нотаріальна цифрова ідентифікація: ця система індивідуальної автентифікації була доступна для нотаріусів Вищою радою нотаріусів (CSN) з 2015 року. Вона надає доступ до каталогу зі списком усіх державних службовців, які практикують професію нотаріуса, і гарантує їх професіоналізм.

- 2) Який обсяг відомостей вноситься та передбачено законодавством (обов'язковість внесення)

Внесення у MICEN є обов'язковою умовою автентичності (законності) акта, посвідченого електронно (без цього посвідчення акту буде вважатися не вчиненим).

4. Естонія

1) Чи є електронна система?

Так, а саме:

- Електронний реєстр бізнесу
- Е-Нотаріус – це електронне середовище, яке допомагає нотаріусам у їхній повсякденній роботі та забезпечує електронний зв'язок між нотаріусами та державою. В електронному середовищі для нотаріусів користувачі зможуть робити все, що їм

потрібно для виконання своєї роботи, а також запитувати дані з 16 різних реєстрів, таких як: Реєстр майна подружжя, Офіційні оголошення, Центральний реєстр цінних паперів Естонії, Державний реєстр будівельних робіт, Земельна книга, Реєстр дорожнього руху, Земельний кадастр, Реєстр спадщини, Реєстр населення, Реєстр прогулянкових суден, Реєстр підприємств.

“Е-нотаріус” можуть використовувати нотаріуси та працівники нотаріальної контори (помічники нотаріуса, адвокати, секретарі, реєстратори, архівісти). Проте супровідним порталом самообслуговування, який дозволяє дистанційну автентифікацію для віртуальної участі в нотаріальній операції, може користуватися кожен, якщо нотаріус вважає, що операція можлива шляхом дистанційної автентифікації.

За домовленістю з нотаріусом можливе проведення операцій шляхом дистанційної аутентифікації в зручному для клієнта місці (наприклад, вдома) або в п’яти закордонних представництвах Естонії: Гельсінкі, Стокгольмі, Брюсселі, Ризі та Лондоні, а також таким чином можна вчиняти всі нотаріальні дії, крім підтвердження укладення шлюбу та розірвання шлюбу.

Електронний нотаріус дозволяє:

- вести щоденник нотаріуса та особистий календар користувачів;
- робити запити до національних реєстрів; складати договори та підписувати їх цифровим способом;
- вести облік професійної діяльності (професійної діяльності та послуг);
- накладати апостиль;
- складати рахунки та платіжні доручення на оплату державного мита;
- передавати записи до національних реєстрів;
- спростити роботу клієнта з нотаріусом: клієнту більше не потрібно подавати до нотаріуса велику кількість паперових документів;
- надати нотаріусу доступ до необхідної інформації та документів;
- мінімізувати копіювання, паперову роботу та друк як для нотаріусів, так і для реєстраторів.

Нотаріальна палата є власником створеного електронного сервісу, а Центр реєстрів та інформаційних систем його розвиває, управляє серверами, забезпечує підтримку користувачів, навчає користувачів.

Можливості реєстру електронного бізнесу

Електронний реєстр бізнесу - це офіційний портал Естонської держави, який містить дані всіх зареєстрованих в Естонії юридичних осіб. Реєстратором є відділ канцелярії Тартуського окружного суду. Крім того, інформацію про підприємців з інших країн також можна отримати через Європейський бізнес-реєстр.

На порталі користувач може бачити пов'язані з вами юридичні особи, змінювати дані, подавати звіти та документи до реєстру, а також річні звіти (звіти можна підписувати лише за допомогою естонської ідентифікаційної картки, Smart-ID та мобільного ID).

Передумовою для електронної реєстрації є те, що всі пов'язані сторони можуть підписати заявку, підготовлену на порталі, за допомогою естонського інструменту автентифікації: посвідчення особи (включаючи картку електронного резидента), ідентифікаторів Smart ID або мобільних ідентифікаторів.

Крім того, на порталі електронного бізнес-реєстру можна ознайомитись із заборонами ведення бізнесу та підприємницької діяльності, списками членів політичних партій та творчих об'єднань, фактичними бенефіціарами юридичних осіб та податковою інформацією.

2) Який обсяг відомостей вноситься та передбачено законодавством (обов'язковість внесення)

Електронний реєстр бізнесу включає: інформацію про компанію; дані неприбуткових організацій та фондів; інформацію державних установ; дані реєстру комерційних застав; процедурні відомості та зміни записів; відомості про податковий борг; дані політичних партій та їх членів; заборона на ведення бізнесу для естонців; відомості про творчі об'єднання та їх учасників; засіб візуалізації даних.

5. Латвія

1) Чи є електронна система?

Так, а саме:

- Електронний реєстр апостилів.
- Реєстр підприємств.

Електронний реєстр апостилів

Міністерство закордонних справ створило Електронний реєстр апостилів, де можна перевірити факт засвідчення апостилем Консульським департаментом МЗС шляхом внесення номера та дати виставлення апостиля. Як приватні особи, так і

іноземні органи можуть використовувати реєстр, коли їм потрібно перевірити автентичність апостиля. У Латвійській Республіці легалізація документів з апостилем здійснюється тільки в електронному вигляді. Апостиль і текст легалізованого документа доступні тут.

З 1 липня 2019 року засвідчення апостилем публічних документів здійснюватиметься присяжними нотаріусами.

Реєстр підприємств

Реєстр підприємств Латвійської Республіки є юридичною особою, яка діє під наглядом Міністерства юстиції, і його діяльність регулюється законом про Реєстр підприємств Латвійської Республіки, Положенням про Реєстр підприємств, затвердженим Кабінетом Міністрів.

Реєстр підприємств Латвійської Республіки реєструє компанії, торговців, їх філії та представництва та зміни в установчих документах, а також здійснює іншу діяльність, передбачену законодавством. У Реєстрі підприємств також реєструються засоби масової інформації, товариства та фонди, комерційні застави, контрольні пакети акцій, договори державно-приватного партнерства та майнові договори подружжя, політичні партії, арбітражні органи, профспілки, релігійні організації та релігійні установи, процедури банкрутства.

Державні нотаріуси реєстру господарських товариств ведуть реєстр громадських формувань (у тому числі політичних партій).

Реєстрацію юридичних осіб та юридичних фактів здійснюють державні нотаріуси Реєстру підприємств.

6. Литва

1) Чи є електронна система?

Так, eNotaras.

Портал інформаційної системи eNotaras призначений для існуючих та майбутніх клієнтів нотаріусів. Після авторизації через Портал електронного уряду, особа може замовити нотаріальні послуги, які надаються в офісі нотаріуса або дистанційно, отримувати інформацію про хід надання послуг, отримувати та надсилати повідомлення нотаріусам, замовляти передачу спадщини з однієї нотаріальної контори до іншої.

Правове регулювання:

Можливість вчинення нотаріусом дистанційних нотаріальних дій передбачена статтею 28(1) Закону про нотаріат Литовської Республіки.

- Наказ Міністра юстиції Литовської Республіки “Щодо утвердження процедури заповнення електронного нотаріального реєстру”.

- Статті 37 і 44 Закону про нотаріат Литовської Республіки

2) Який обсяг відомостей вноситься та передбачено законодавством (обов'язковість внесення)

8. До електронного нотаріального реєстру вносяться такі дані:

8.1. У 1-й графі - номер нотаріального реєстру з початку календарного року або початку повноважень нотаріуса в цьому календарному році або з дати, зазначеної в постанові Президії Нотаріальної палати Литви про електронне ведення нотаріального реєстру;

8.2. У графі 2 проставляється дата вчинення нотаріальної дії або надання інших нотаріальних послуг. Біля кожного номера нотаріального реєстру проставляється дата із зазначенням цифрами року, місяця та числа. Дата, зазначена в нотаріальному реєстрі, повинна збігатися з датою, зазначеною в підтверджувальному записі або нотаріальному посвідченні;

8.3. У 3 графі - прізвище, ім'я та по батькові фізичної особи, ІПН або дата народження, найменування юридичної особи (пишеться без скорочень), код юридичної особи, прізвище, ім'я та по батькові, ідентифікаційний код або дата народження представника. фізичної чи юридичної особи. У цій графі зазначаються всі особи, яким вчинено нотаріальну дію чи надано іншу нотаріальну послугу, а також інші особи, які брали участь у вчиненні нотаріальної дії (особи, які розписалися за особу, щодо якої вчинялася нотаріальна дія, свідки, які брали участь у вчиненні нотаріальної дії чи іншої нотаріальної послуги, перекладачі) та прізвища, ідентифікаційні номери або дати народження. Дата народження вказується, якщо особа не має документа, що посвідчує особу, виданого в Литовській Республіці, зазначеного в Законі про нотаріат Литовської Республіки, з персональним кодом, наданим у Литовській Республіці;

8.4. у 4 графі - найменування, серія, номер, дата видачі та найменування установи, що видала документ, що посвідчує особу фізичної особи;

8.5. У графі 5 - при реєстрації нотаріального акту, один примірник якого залишається на зберігання в нотаріальній конторі, коротко зазначається зміст нотаріального акту;

8.6. У 6 графі - розмір заробітної плати нотаріуса за вчинення нотаріальної дії або надання іншої нотаріальної послуги;

8.7. у графі 7 - розмір винагороди нотаріуса за підготовку проектів правочинів та надання технічних послуг, коли ці нотаріальні послуги надаються разом із вчиненням нотаріальної дії нотаріусом;

8.8. У графі 8 - сума компенсації витрат нотаріуса, пов'язаних із перевіркою відомостей, які мають істотне значення для вчинення нотаріальної дії та захисту законних інтересів особи, у центральних банках державних реєстрів;

8.9. у графі 9 - суму коштів, стягнутих нотаріусом за надані послуги державних реєстрів;

8.10. У графі 10 - загальна сума компенсації таких нотаріальних витрат: витрати, пов'язані з витребуванням у третіх осіб відомостей і документів, необхідних для вчинення нотаріальної дії; на нотаріальні витрати, пов'язані з документами, що пересилаються на вимогу клієнта (поштові, кур'єрські послуги); на витрати нотаріуса, пов'язані з публічним оприлюдненням інформації, наданої клієнтом, або інформації, необхідної для вчинення нотаріальної дії; нотаріальні витрати на інші нотаріальні послуги, що здійснюються за бажанням клієнта, не пов'язані з вчиненням нотаріальної дії чи підготовкою проекту правочину, консультації та технічні послуги; при необхідності - за послуги перекладача.

9. В електронному нотаріальному реєстрі відомості, зазначені у пунктах 8.6-8.10 цього опису, можуть наводитися однією колонкою. У разі роздрукування нотаріального реєстру в електронному вигляді дані, наведені у пунктах 8.6-8.10 цього опису, наводяться окремими графами.

10. В електронному нотаріальному реєстрі не реєструються підписи особи, якій вчинено нотаріальну дію чи іншу нотаріальну послугу, та всіх інших учасників нотаріальної дії чи іншої наданої нотаріальної послуги.

DATA SHEET OF THE ELECTRONIC NOTARY REGISTER

Notarial deed or other notary services Registration number	Performance of a notarial act or provision of other notary services date	Name, surname, personal identification number or date of birth of a natural person, name, code, representative name, surname, personal identification number or date of birth of a legal entity	A document confirming the identity of a natural person or representative of a legal entity	Content of a notarial act or other notarial service provided	The amount of the notary's fee for performing a notarial act or providing another notary service	Notary fee the amount for preparation of the transaction project or technical service	The amount of compensation for checking the registers	The size of the price of state register works	Amount of compensation(s) for other services performed by the notary at the client's request
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

Description of the procedure for filling in the electronically managed notary register
Appendix 2

Малюнок № 2. Перелік даних, що вносяться до електронного нотаріального реєстру.

Додаток №5. Компіляція законодавства про нотаріат (в тому числі - електронний нотаріат) Франції, Німеччини та Литви

1) Франція

Декрет № 71-941 від 26 листопада 1971 р. про документи, складені нотаріусами.

Стаття 16.

Нотаріус, який складає електронний правочин, використовує систему обробки та передачі інформації, затверджену Вищою радою нотаріату та гарантує цілісність і конфіденційність змісту правочину. Інформаційні комунікаційні системи, впроваджені нотаріусами, повинні бути сумісними з системами інших нотаріусів та організацій, яким вони повинні передавати дані; правочин має бути підписаний нотаріусом із застосуванням кваліфікованого електронного підпису відповідно до вимог Декрету № 2017-1416 від 28 вересня 2017 року про електронний підпис. Такий підпис проставляється нотаріусом відразу після складання правочину, у разі необхідності після складання додатків до акту.

Для свого підпису сторони та свідки повинні використовувати процес, який дозволяє проставляти зображення їхнього власноручного підпису на нотаріальному акті, видимому на екрані.

Стаття 17.

Якщо в акті має бути зроблений власноручний підпис особи, яка в ньому бере участь, нотаріус констатує, що цей підпис зроблено з дотриманням умов, передбачених частиною другою статті 1174 Цивільного кодексу; нотаріус, що посвідчив документ, може скласти довіреність на електронному носії, якщо перед ним не присутні одна або декілька сторін цього правочину.

2) Німеччина

Закон про нотаріальне засвідчення (BeurkG)

Стаття 8. При засвідченні заяв про намір повинно бути складено протокол про проведення нотаріальної дії.

Стаття 10 (1). Нотаріус повинен упевнитися в особі сторін, які беруть участь.

Стаття 11 (1) BeurkG. Якщо нотаріус переконаний, що сторона не має необхідної правоздатності, нотаріальне засвідчення має бути відмовлено. Нотаріус повинен зазначити в протоколі будь-які сумніви щодо необхідної правоздатності сторони.

Стаття 13 (1). Протокол має бути зачитаний сторонам у присутності нотаріуса, затверджений ними та підписаний власноруч; якщо протокол посилається на карти, креслення або ілюстрації, вони мають бути представлені сторонам для ознайомлення замість прочитання вголос. У протоколі має бути зазначено, що це було зроблено. Якщо сторони підписали протокол власноруч, вважається, що він був зачитаний у присутності нотаріуса або, в тій мірі, як це вимагається підпунктом 1, що вони були надані для ознайомлення та затверджені сторонами.

Протокол також має бути наданий сторонам для перевірки за запитом перед затвердженням.

Стаття 16а.

(1) Засвідчення заяв про намір може здійснюватися за допомогою системи відеозв'язку, що експлуатується Федеральною палатою нотаріусів відповідно до § 78р Федерального кодексу нотаріусів, відповідно до наступних положень, якщо це дозволено законом.

(2) Нотаріус відмовляє у засвідченні за допомогою відеозв'язку, якщо він не може забезпечити виконання своїх службових обов'язків таким чином, зокрема, якщо він не може забезпечити упевненість щодо особи сторони таким чином або якщо він має сумніви щодо необхідної правоздатності або дієздатності сторони.

Стаття 16б.

(1) Коли заяви про намір засвідчуються за допомогою відеозв'язку, має бути складений електронний протокол про проведення нотаріальної дії. Положення, що стосуються протоколу, застосовуються відповідно до електронного протоколу, якщо інше не передбачено пунктами 2–5 і статтями 16с–16е.

(2) Електронний протокол створюється як електронний документ.

(3) Місцем проведення засідання вважається місце, де записується електронний протокол. В електронному протоколі зазначається, що засідання проводилося за допомогою відеозв'язку. Наприкінці електронного протоколу повинні бути відтворені імена осіб, які його підписують відповідно до пункту 4; ім'я нотаріуса має бути вказане разом з його офіційним титулом.

(4) Електронний протокол повинен бути забезпечений кваліфікованими електронними підписами, які замінюють підписи, передбачені цим Законом. Ці підписи повинні базуватися на сертифікаті, який може бути перевірений постійно.

Залучені сторони повинні створити кваліфіковані електронні підписи самостійно. Нотаріус повинен створити кваліфікований електронний підпис сам; стаття 33(3) Федерального закону про нотаріусів застосовується відповідно.

(5) Електронний протокол також має бути переданий електронно залученим сторонам на запит для перевірки перед затвердженням.

Стаття 16с.

Якщо нотаріальне засвідчення здійснюється за допомогою відеозв'язку, нотаріус повинен встановити особу сторін за допомогою фотографії, надісланої йому в електронному вигляді, а також за допомогою одного з наступних доказів або засобів:

1. Електронне підтвердження особи відповідно до статті 18 Закону про особисті посвідчення, статті 12 Закону про eID-картку або статті 78 (5) Закону про проживання, або

2. Електронний засіб ідентифікації, виданий іншою державою-членом Європейського Союзу або іншою державою-учасницею Угоди про Європейську економічну зону, який:

а) визнаний для цілей міждержавної автентифікації відповідно до статті 6 Регламенту (ЄС) № 910/2014 Європейського Парламенту та Ради від 23 липня 2014 року про електронну ідентифікацію та послуги довіри для електронних транзакцій на внутрішньому ринку та скасування Директиви 1999/93/ЄС (ОJ L 257, 28.8.2014, р. 73; L 23, 29.1.2015, р. 19; L 155, 14.6.2016, р. 44); та

б) був повідомлений на рівні "високої" довіри у значенні статті 8(2)(с) Регламенту (ЄС) № 910/2014.

Фотографія, яка має бути передана нотаріусу, повинна бути зчитана, за згодою відповідної сторони, разом з ім'ям, прізвищем і датою народження з електронного носія зберігання та обробки даних посвідчення особи, паспорта або електронного дозволу на проживання, виданих Німеччиною, або офіційного посвідчення особи або паспорта іншої держави, за яким у Німеччині виконується обов'язок пред'явлення паспорта або посвідчення особи. Якщо сторона відома нотаріусу, електронна передача фотографії не потрібна.

Стаття 16d. Довіреності та докази повноважень законного представника повинні бути додані до електронного протоколу як електронно засвідчені копії.

Стаття 16е.

(1) Якщо нотаріальне засвідчення здійснюється з частиною учасників, які фізично присутні у нотаріуса, а інша частина учасників за допомогою відеозв'язку, то, крім електронного протоколу з учасниками, які фізично присутні у нотаріуса, має бути складений протокол такого ж змісту відповідно до § 8. Це повинно бути зазначено в протоколі та електронному протоколі.

(2) Обидва протоколи мають зберігатися разом.

Стаття 17 (1).

Нотаріус повинен з'ясувати наміри сторін, уточнити факти, проінструктувати сторони про правові наслідки угоди та чітко й однозначно відобразити їхні заяви в протоколі. При цьому він повинен забезпечити уникнення помилок і сумнівів, а також не допустити, щоб недосвідчені та некваліфіковані учасники опинилися в невігідному становищі.

Стаття 40 (а). Засвідчення кваліфікованого електронного підпису

(1) Кваліфікований електронний підпис засвідчується тільки в тому випадку, якщо він був визнаний у присутності нотаріуса або за допомогою системи відеозв'язку, що використовується Федеральною палатою нотаріусів відповідно до статті 78р Федерального закону про нотаріат. Засвідчення може здійснюватися за допомогою відеозв'язку лише у випадках, передбачених законом.

(2) Примітка про засвідчення повинна ідентифікувати особу, якій належить кваліфікований електронний підпис. У примітці має бути зазначено, чи був кваліфікований електронний підпис засвідчений у присутності нотаріуса вживу або за допомогою відеозв'язку.

(3) При засвідченні кваліфікованого електронного підпису за допомогою відеозв'язку перевірка підпису відповідно до статті 39а(3) не потрібна.

(5) Нотаріус відмовляє у засвідченні кваліфікованого електронного підпису, визнаного за допомогою відеозв'язку, якщо він не може забезпечити виконання своїх службових обов'язків таким чином, зокрема, якщо він не впевнений щодо особи, яка визнала кваліфікований електронний підпис.

Стаття 45b (1). Електронний протокол, створений відповідно до § 16b, залишається під контролем нотаріуса. Електронні копії цього електронного документа не видаються.

Федеральний нотаріальний кодекс (BNotO)

Розділ 78р.

(1) Федеральна палата нотаріусів повинна забезпечувати функціонування системи відеозв'язку, яка дозволяє нотаріусам здійснювати нотаріальні дії за допомогою відеозв'язку відповідно до положень розділів 16а–16е та 40а Закону про нотаріат.

(2) Функціонування системи відеозв'язку включає, зокрема:

1. Технічне забезпечення відеозв'язку між нотаріусами та сторонами, що беруть участь у процесі,

2. Технічне виконання електронного підтвердження особи відповідно до першого речення розділу 16с Закону про нотаріат,

3. Зчитування електронного носія збереження і обробки даних відповідно до другого речення розділу 16с Закону про нотаріат, та

4. Створення кваліфікованого електронного підпису та його застосування до електронного документа.

Система відеозв'язку може включати додаткові функції, що сприяють ініціюванню, підготовці, виконанню або завершенню нотаріальної дії.

(3) Федеральне міністерство юстиції за погодженням із Федеральним міністерством внутрішніх справ і місцевого самоврядування шляхом видання постанови, яка не потребує затвердження Бундесратом, визначає більш детальні положення щодо:

1. Створення системи відеозв'язку,

2. Технічного функціонування системи відеозв'язку,

3. Обробки даних, необхідної для функцій системи відеозв'язку,

4. Безпеки даних, та

5. Надання і відкликання технічних дозволів на доступ.

Цивільний процесуальний кодекс (ZPO)

Розділ 415.

(1) Протоколи та документи, складені відповідно до вимог щодо форми публічним органом у межах його офіційних обов'язків або особою чи організацією, наділеними публічною довірою в межах визначеного для них кола завдань (публічні документи), є повним доказом, за умови, що вони стосуються заяви, зробленої перед публічним органом або посадовою особою, яка видає документ.

(2) Докази, що підтверджують неправильне відображення угоди, допускаються.

Цивільний кодекс (BGB)

Розділ 123 (1).

Особа, яку було змушено зробити заяву про наміри через обман або неправомірно шляхом примусу, може відмовитися від своєї заяви.

Розділ 892 (1).

На користь особи, яка набуває право на земельну ділянку або право на таке право шляхом юридичної угоди, вміст земельного реєстру вважається правильним, якщо не зареєстровано заперечення щодо точності або якщо набувач знав про неточність. Якщо право власника обмежене на користь конкретної особи в розпорядженні правом, зареєстрованим у земельному реєстрі, таке обмеження діє щодо набувача лише в тому випадку, якщо воно впливає із земельного реєстру або було відоме набувачеві.

Торговий кодекс (HGB)

Розділ 12.

(1) Заяви про реєстрацію в Комерційному реєстрі повинні подаватися в електронній формі з офіційним посвідченням. Така ж форма вимагається для довіреності на подання заяви. Замість довіреності може бути надано посвідчення нотаріуса відповідно до розділу 21, підрозділу (3) Федерального регламенту для нотаріусів. правонаступники сторони повинні, наскільки це можливо, довести своє правонаступництво шляхом надання публічних документів.

(2) Документи повинні подаватися в електронній формі. Якщо необхідно подати оригінал документа або просту копію, або якщо для документа передбачено письмову форму, достатньо передати електронний запис. Якщо необхідно подати нотаріально засвідчений документ або офіційно засвідчену копію, слід передати документ з простою електронною сертифікацією (розділ 39а Закону про нотаріальні записи).

Закон про земельний реєстр (GBO)

Розділ 29 (1).

Реєстрація здійснюється лише у випадку, якщо дозвіл на реєстрацію або інші заяви, необхідні для реєстрації, підтверджені публічними або офіційно засвідченими документами. Інші передумови для реєстрації, якщо вони не є очевидними для земельного реєстру, потребують підтвердження публічними документами.

Закон про карту з функцією електронної ідентифікації для громадян Європейського Союзу та Європейської економічної зони (eIDKG)

Розділ 1.

(1) Громадяни держави-члена Європейського Союзу або Договірної Сторони Угоди про Європейську економічну зону, які не є німцями у значенні статті 116 (1) Основного закону (Grundgesetz), за заявою отримують картку з функцією електронної ідентифікації (eID-картка).

(2) eID-картка дозволяє здійснювати електронну ідентифікацію та передавати дані безпосередньо з eID-картки до електронних форм, зазначених у розділах 12 та 13.

Розділ 12.

(1) Власники картки можуть використовувати свою eID-картку для електронної перевірки особи перед органами державного або приватного сектору. Те ж саме стосується випадків, коли власник картки діє від імені іншої особи, підприємства або державного органу. Відхиляючись від першого речення, електронна ідентифікація не допускається, якщо умови розділу 3а (1) Закону про адміністративну процедуру (Verwaltungsverfahrensgesetz), розділу 87а (1) першого речення Німецького податкового кодексу (Abgabenordnung) або розділу 36а (1) першої книги Соціального кодексу (Erstes Buch Sozialgesetzbuch) не виконані.

(2) Особи, крім власника картки, не мають права використовувати функцію електронної ідентифікації.

(3) Електронна ідентифікація здійснюється шляхом передачі даних з чіпа eID-картки.

Розділ 18 (2), речення 2, (3), (4) і (5) Закону про посвідчення особи застосовується відповідно до деталей передачі даних.

Закон про проживання, економічну діяльність та інтеграцію іноземців на території Федеративної Республіки (AufenthG)

Розділ 78 (1) 1.

Документи на проживання відповідно до розділу 4 (1) другого речення пунктів 2–4 видаються як окремі документи з електронним носієм для зберігання та обробки даних. За заявою, дозволи на тимчасове проживання, що видаються відповідно до Угоди між Європейським Співтовариством та його державами-членами з одного боку, та Швейцарською Конфедерацією з іншого боку, щодо вільного пересування осіб від 21 червня 1999 року (OJL 114, 30.4.2002, с. 6), видаються як документи з електронним носієм для зберігання та обробки даних.

3) Литва

Закон Литовської Республіки "Про нотаріат"

Стаття 28. Місце вчинення нотаріальних дій

Нотаріальні дії можуть здійснюватися будь-яким нотаріусом, за винятком випадків спадкування майна.

Нотаріальні дії здійснюються в офісі нотаріуса. Здійснення нотаріальних дій за межами приміщень нотаріальної контори можливе лише у випадку, якщо зацікавлена особа не може прийти до нотаріуса через важливу причину (хвороба, інвалідність або інші випадки) та викликає нотаріуса до себе додому, до медичної установи або іншого закладу, коли в нотаріальній дії бере участь більше десяти осіб або коли нотаріальна дія здійснюється в урочистій обстановці.

Місцем вчинення нотаріальних дій, що виконуються дистанційно нотаріусом з використанням інформаційних технологій (далі — дистанційний спосіб), вважається місцезнаходження нотаріальної контори. Нотаріус може дистанційно здійснювати нотаріальні дії для осіб, які перебувають за кордоном.

Місце вчинення нотаріальних дій консульськими посадовими особами Литовської Республіки визначається Консульським статутом Литовської Республіки.

Місце вчинення нотаріальних дій старостами визначається Законом Литовської Республіки "Про місцеве самоврядування".

Стаття 28¹. Нотаріальні дії, що виконуються дистанційно нотаріусами

Нотаріуси можуть здійснювати нотаріальні дії дистанційно, за винятком засвідчення заповітів та нотаріальних дій, зазначених у пунктах 7 та 8 частини 1 статті 26 цього Закону.

Нотаріуси здійснюють нотаріальні дії дистанційно відповідно до тих самих положень, що регулюють діяльність нотаріусів, які застосовуються при виконанні їх відповідно до процедури, встановленої частиною 2 статті 28 цього Закону.

Якщо особа звертається із запитом про вчинення нотаріальної дії дистанційно, нотаріус вирішує, яким способом буде виконано нотаріальну дію. З метою забезпечення захисту законних інтересів особи або виконання положень, що регулюють вчинення нотаріальних дій, нотаріус може відмовитися виконувати нотаріальну дію дистанційно, навіть якщо є можливість забезпечити умови, зазначені в пунктах 4 та 5 цієї статті. У такому випадку нотаріус повідомляє особу, що запитувану нею нотаріальну дію можна

виконати відповідно до процедури, встановленої частиною 2 статті 28 цього Закону. Відмова у виконанні нотаріальної дії дистанційно не підлягає оскарженню.

Нотаріуси можуть виконувати нотаріальні дії дистанційно, якщо забезпечують дотримання вимог законодавчих актів, що регулюють ідентифікацію особи при встановленні її особи, можуть дистанційно пояснити значення та наслідки нотаріальних дій та перевірити волю особи, яка підтверджується кваліфікованим електронним підписом.

Нотаріуси вживають заходів для забезпечення безпеки та кібербезпеки електронної інформації, що обробляється нотаріусом, використовують відповідні технічні та організаційні засоби обробки персональних даних і створюють технічні можливості для належної передачі даних до державних реєстрів та інформаційних систем. Ці заходи забезпечуються за допомогою спільної інформаційної технологічної платформи Нотаріальної палати.

Стаття 28². Нотаріальні дії здійснюються змішаним способом нотаріусами

У випадках, коли один з учасників нотаріальної дії здійснює нотаріальну дію відповідно до процедури, встановленої частиною 2 статті 28 цього закону, в офісі нотаріуса, а інший учасник здійснює нотаріальну дію дистанційно відповідно до процедури, передбаченої статтею 28¹ цього закону (далі — змішаний спосіб), нотаріус зобов'язаний створити умови, щоб усі учасники нотаріальної дії могли безперешкодно спілкуватися з нотаріусом та між собою і мали можливість підписати документи в найкоротший термін.

Під час виконання нотаріальних дій змішаним способом фізичне місцезнаходження учасників, місце та час підписання, затвердження і засвідчення нотаріальних документів, формат і носій можуть не співпадати.

У випадках, коли нотаріальна дія здійснюється змішаним способом, нотаріус зберігає індивідуальні документи правочину, підписані кожним учасником, відповідно до процедури, встановленої законодавчими актами, що регулюють облік, управління та зберігання документів, і видає сторонам правочину нотаріально затверджений документ без підписів учасників нотаріальної дії. Такий нотаріально засвідчений документ видається в електронній формі. Нотаріус також може видати паперову копію електронного документа засвідченого правочину.

Стаття 26. Нотаріуси виконують нотаріальні дії

Нотаріуси виконують наступні нотаріальні дії:

- 1) затверджують правочини;
- 2) видають свідоцтва про право на спадщину;
- 3) видають свідоцтва про право власності на частку спільного майна подружжя;
- 4) засвідчують справжність копій документів та їх витягів;
- 5) засвідчують справжність підпису в документах;
- 6) Анульовано з 01.09.2022;
- 7) засвідчують факт того, що фізична особа жива та перебуває в певній місцевості;
- 8) приймають на зберігання заповіти та особисті заповіти, прирівняні до офіційних заповітів;
- 9) засвідчують час подання документів;
- 10) передають заяви однієї фізичної або юридичної особи іншим фізичним або юридичним особам;
- 11) приймають грошові суми на депозитний рахунок;
- 12) приймають морські протести;
- 13) протестують векселі та чеки;
- 14) здійснюють виконавчі написи за нотаріально засвідченими правочинами, з яких виникають грошові зобов'язання, а також за протестованими або непротестованими вексями та чеками;
- 15) здійснюють виконавчі записи для примусового стягнення боргів на вимогу іпотечного (заставного) кредитора;
- 16) складають або затверджують документи щодо правильності даних, поданих до реєстру юридичних осіб, та засвідчують, що юридична особа може бути зареєстрована, оскільки виконано зобов'язання, передбачені законами або засновницьким договором, і виникли обставини, передбачені законами або засновницькими документами;
- 17) засвідчують відповідність установчих документів юридичних осіб вимогам законодавства;
- 18) підтверджують документи апостилом відповідно до процедури, встановленої Урядом Литовської Республіки;
- 19) здійснюють інші нотаріальні дії, передбачені законодавством.

Стаття 44. Форми нотаріальних реєстрів, свідоцтв та написів про засвідчення

Форми реєстрів для реєстрації нотаріальних дій, нотаріальних свідоцтв, написів про засвідчення в правочинах та документах встановлюються Міністерством юстиції Литовської Республіки.

Стаття 37. Реєстрація нотаріальних дій

Нотаріальні дії підлягають реєстрації в нотаріальному реєстрі.

У реєстрі повинна бути вказана наступна інформація про зареєстровану нотаріальну дію:

- 1) номер нотаріальної дії;
- 2) дата вчинення нотаріальної дії;
- 3) ім'я та місце проживання або основний офіс фізичної чи юридичної особи або їх представника;
- 4) зміст нотаріальної дії;
- 5) сума стягнутої плати;
- 6) підпис особи, що отримує документ.

Номер нотаріальної дії вказується у документі, виданому нотаріусом.

Запис у реєстрі є доказом того, що нотаріальна дія була виконана.

Додаток №6. Публічні послуги в Україні, які передбачають віддалену верифікацію фізичної особи

На противагу нотаріату, в Україні існує низка публічних послуг, що здійснюються дистанційно. Зокрема, у банківській сфері вже існує деталізований порядок надання послуг у режимі відеоконференції. Зокрема, ним передбачена можливість встановлювати приналежність отриманих копій документів від фізичних осіб шляхом проведення відеозв'язку.²⁵³ Для цього з боку банку мають бути забезпечені такі умови:

1) банк має здійснити фотофіксацію особи:

верифікація якої здійснюється;

з власним ідентифікаційним документом (сторінки/сторони, що містить фото власника);

2) банк має здійснити фотофіксацію таким чином, щоб фотозображення давали змогу однозначно розпізнати особу та деталі ідентифікаційного документа (включаючи фото та ідентифікаційні дані, що містяться на такій сторінці/стороні ідентифікаційного документа);

3) банк отримав чітку та однозначну згоду особи на проведення відеозв'язку перед початком такої процедури (включаючи фотофіксацію особи та/або екрана з її зображенням і відповідних документів, що пред'являються нею). Запис відеозв'язку також має містити факт надання такої згоди;

4) банк проводить відеозв'язок у режимі реального часу без переривання. Відеозв'язок має бути проведений повторно в повному обсязі в разі його переривання з будь-яких причин.²⁵⁴ Під час відеоверифікації Банки України можуть отримувати від фізичної особи пенсійне посвідчення як додатковий документ.²⁵⁵

Аналогічно до банківської сфери, ПФ запровадив порядок, яким було визначено механізм встановлення територіальним органом ПФ особи одержувача пенсії, щомісячного довічного грошового утримання судді у відставці, інших соціальних виплат шляхом відеоконференцзв'язку. Заява на відеоідентифікацію подається через вебпортал або контактні центри ПФ, з можливістю додавання ідентифікаційних

²⁵³ Постанова НБУ, пункт 2(2).

²⁵⁴ Постанова НБУ, пункт 3.

²⁵⁵ Постанова НБУ, пункт 3.

документів.²⁵⁶ Відеоідентифікацію проводять в узгоджений з одержувачем час, використовуючи технічні засоби, перелік яких доступний на вебсайті фонду.²⁵⁷ Уповноважений працівник забезпечує якість і конфіденційність аудіовізуальної інформації під час ідентифікації, з обов'язковою відеофіксацією одержувача та документів.²⁵⁸ Перед початком процедури працівник отримує згоду одержувача на відеоідентифікацію, яка фіксується на відео.²⁵⁹ Після відеоідентифікації інформація перевіряється та зберігається, а одержувача повідомляють про результати протягом трьох робочих днів.²⁶⁰

Цифровізація також торкнулася українського судочинства. Згідно з відповідним рішенням Вищої ради правосуддя (далі – ВРП), було створено Єдину судову інформаційно-телекомунікаційну систему (далі – ЄСІТС), яка містить підсистеми "Електронний кабінет", "Електронний суд" та підсистеми відеоконференцзв'язку.²⁶¹ Підсистема відеоконференцзв'язку забезпечує можливість проведення судових засідань у режимі відеоконференції з відео- та звукозаписом, бронювання залів судових засідань, а також подання документів під час засідань. Учасники можуть брати участь у засіданнях дистанційно за допомогою власних технічних засобів або засобів інших судів, з дотриманням вимог інформаційної безпеки та належної якості зв'язку. Для цього необхідна попередня реєстрація в Електронному кабінеті та перевірка технічної відповідності засобів. Протокол засідання ведеться в електронній формі, підписується електронним підписом, а технічні записи автоматично зберігаються у централізованому файловому сховищі. Учасники мають можливість отримати копію запису засідання через Електронний кабінет або на оптичному диску після сплати судового збору. Відповідні зміни щодо використання електронних документів та проведення судових засідань у режимі відеоконференції були внесені і в Процесуальні кодекси (Цивільний процесуальний кодекс, Господарський процесуальний кодекс, Кодекс адміністративного судочинства).

²⁵⁶ Порядок ПФ, пункт 1 Розділу II.

²⁵⁷ Порядок ПФ, пункт 2 Розділу II.

²⁵⁸ Порядок ПФ, пункт 4 Розділу II.

²⁵⁹ Порядок ПФ, пункт 4 Розділу III.

²⁶⁰ Порядок ПФ, пункт 4 Розділу III.

²⁶¹ Рішення ВРП, пункт 2.

Окрім цього, ЄСІТС передбачає можливість для громадян та юридичних осіб подавати позовні заяви, апеляційні скарги, клопотання та інші процесуальні документи онлайн, використовуючи ЕЦП. Також, учасники судових процесів мають можливість переглядати матеріали справи онлайн, що забезпечує прозорість процесу та зручність для сторін. Система забезпечує автоматичне надсилання повідомлень та нагадувань про заплановані судові засідання, строки подання документів тощо.

За останні роки відбулася низка системних зрушень та цифрових трансформацій в охороні здоров'я. Було ухвалено базові законодавчі акти, в яких eHealth і цифрові інструменти визначені як засадничі для розвитку сфери. Урядом України схвалено п'ятирічну Концепцію розвитку електронної охорони здоров'я.²⁶² Також напрацьовано дорожню карту, згідно з якою заплановано понад 120 цифрових проєктів, покликаних забезпечити якість, безпечність та доступність медичних послуг для пацієнтів. На сьогодні триває розвиток ключових систем і реєстрів, необхідних для сфери охорони здоров'я. Зокрема, функціонує 13 інформаційно-комунікаційних систем та 45 реєстрів.²⁶³ eHealth, зокрема, створює можливість надання медичних послуг у режимі відеоконференції.

Від 29 березня 2024 року цифровізація прийшла у сферу реєстрації актів цивільного стану, зокрема, реєстрацію шлюбу. Щоб скористатися цією послугою, необхідно увійти або зареєструватися в кабінеті громадянина на порталі Дія. Далі заповнюється онлайн-заява, в якій можна обрати зручну дату та місце для церемонії, визначити тип реєстрації (офіційна чи урочиста) та додаткові послуги, наприклад, музичний супровід. Після заповнення заяви один з партнерів надсилає її іншому, який отримує посилання на електронну пошту та у свій кабінет в Дії. Партнер, зі свого боку, також вказує необхідні дані, сплачує послуги і підписує документ за допомогою електронного підпису або через сервіс Дія.Підпис. Коли обидві сторони завершують процес підписання, заява автоматично надсилається до органу ДРАЦС для перевірки. Статус розгляду заяви

²⁶² Кабінет міністрів України, Про схвалення Концепції розвитку електронної охорони здоров'я, Розпорядження, від 28 грудня 2020 року № 1671-р, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1671-2020-%D1%80#Text>.

²⁶³ Офіційний веб-сайт E-health, <https://moz.gov.ua/uk/news/ehealth>.

можна відстежувати на порталі Дія в розділі "Замовлені послуги", а також отримати повідомлення про результат на електронну пошту або у своєму кабінеті громадянина.²⁶⁴

²⁶⁴ Заява про шлюб, <https://diia.gov.ua/services/zayava-na-shlyub>.

Додаток № 7. Видача довіреностей без нотаріального посвідчення з використанням інформаційних технологій

1) Республіка Молдова

Відповідно до положень Цивільного кодексу Республіки Молдова №1107/2002, надання²⁶⁵ представницьких повноважень щодо отримання деяких документів від імені представника не підлягає обов'язковому нотаріальному засвідченню.

На думку Уряду Молдови отримання нотаріально завірених довіреностей для доступу від імені представника або до публічних або приватних послуг призводить до додаткових фінансових зусиль і затягує надання послуги.

Для вирішення цих проблем в Молдові запроваджена можливість надання представницьких повноважень, для яких законодавство не передбачає необхідності нотаріального посвідчення, з використанням Автоматизованої інформаційної системи "Регістр представницьких повноважень на підставі електронного підпису (MPower)" (надалі – АІС "MPower"),²⁶⁶ яка виключає ризики підробки підписів та зайві витрати.

Мета створення АІС "MPower" полягає у наданні фізичним та юридичним особам публічного або приватного права ефективного, надійного та сучасного механізму надання, перевірки дійсності та відкриття представницьких повноважень на підставі електронного підпису.

Щотижневий Інтернет-журнал Locals описує користь від запровадження сервісу таким чином: "Наприклад, ви за кордоном, і вам потрібно забрати документ у молдавській держустанові. Зазвичай ця процедура передбачала залучення когось на підставі довіреності. Це включає пошук нотаріуса, оплату нотаріальних послуг і відправку довіреності до Молдови. MPower спрощує цей процес. Все, що вам потрібно, це увійти на платформу, вибрати тип довіреності, ввести дані особи, яку ви уповноважуєте та поставити електронний підпис. Усього на це у вас піде п'ять хвилин. До речі, це можна зробити абсолютно безкоштовно.

²⁶⁵ Цивільний кодекс, Закон, від 6 червня 2002 року №1107 (Республіка Молдова), https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=122982&lang=ro.

²⁶⁶ Автоматизована інформаційна система "Регістр представницьких повноважень на підставі електронного підпису (MPower)", <https://mpower.gov.md/>.

Якщо у вас є електронний підпис, ви можете за допомогою сервісу Mpower уповноважити людину, наприклад, забрати довідку про несудимість або забрати ваші поштові посилки.

Щоб створити або отримати довіреність в онлайн-середовищі, необхідно виконати такі кроки:

1. Для видачі довіреності потрібна аутентифікація MPass. Після аутентифікації вам потрібно вибрати потрібну вам роль, незалежно від того, чи ви розширюєте свої повноваження або перевіряєте їх.
2. Для створення довіреності необхідно натиснути кнопку "Нова довіреність".
3. Вибираєте послугу представництва, скажімо, довідка про несудимість.
4. Після цього вводьте дані людини (IDNP), яку ви хочете наділити повноваженнями.
5. Вибираєте необхідний термін дії довіреності.
6. Потім вам потрібно вибрати варіант "зберегти як чернетку" або "дозволити".
7. У разі другого варіанта ви будете перенаправлені до MSign, де вам потрібно буде вибрати інструмент для підпису.
8. Підписати та зачекати на перевірку підпису.
9. Повертаєтесь на сторінку та перевіряєте термін дії довіреності.

Для відкликання довіреності:

1. Виберіть "Скасувати".
2. З'являться всі подробиці процесу відкликання та результат цієї дії.
3. Ставте електронний підпис, і довіреність анулюється²⁶⁷.

Функціонування АІС "MPower" регламентується, зокрема, такими нормативними актами:

Законом № 91/2014 про електронний підпис та електронний документ²⁶⁸;

²⁶⁷ Стаття в Інтернет-журнал Locals "Тепер громадяни Молдови, які перебувають за кордоном, можуть зробити онлайн довіреність: Агентство електронного управління запустило послугу Mpower", <https://locals.md/2020/usluga-mpower/>.

²⁶⁸ Про електронний підпис та електронний документ, Закон, від 27 червня 2014 року №91 (Республіка Молдова), https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=112497&lang=ro.

Постановою від 10.06.2020 № 375 “Про затвердження Концепції Автоматизованої інформаційної системи “Регістр представницьких повноважень на підставі електронного підпису” (MPower) та Положення про порядок ведення Реєстру представницьких повноважень на підставі електронного підпису”²⁶⁹.

2) Литовська Республіка

Відповідно до статті 2.138 Цивільного кодексу Литовської Республіки,²⁷⁰ довіреність не підлягає нотаріальному посвідченню якщо її створено фізичною особою з використанням інформаційних технологій та видано шляхом реєстрації її у Реєстрі довіреностей.

Довіреність фізичної особи на отримання кореспонденції (зокрема, відправлених грошей і поштових посилок), а також на отримання заробітної плати та інших виплат, пов'язаних з трудовою діяльністю, пенсії, допомоги, стипендії чи державних і адміністративних послуг не потребує посвідчення якщо вона складена фізичною особою з використанням інформаційних технологій та оформлена шляхом реєстрації в Реєстрі довіреностей (стаття 2.139 Цивільного кодексу Литовської Республіки).

Послугою може скористатися фізична особа, зареєстрована в Реєстрі населення Литовської Республіки, яка має дійсний документ, що посвідчує особу Литовської Республіки, і яка може підтвердити свою особу за допомогою електронних банківських систем литовських банків, електронний підпис або інший засіб електронного зв'язку, який можна використовувати для коректної ідентифікації особи.²⁷¹

Також без нотаріального посвідчення з використанням інформаційних технологій та шляхом реєстрації у Реєстрі довіреностей можуть бути видані довіреності юридичних осіб.

Тривалість надання довіреності, що оформлюється за допомогою інформаційних технологій, реєструється у реєстрі в момент її внесення до реєстру (завершення), за

²⁶⁹ Про затвердження Концепції автоматизованої інформаційної системи "Реєстр довіреностей на представництво на основі електронного підпису" (MPower) та Регламенту щодо ведення Реєстру довіреностей на представництво на основі електронного підпису, Постанова від 10 червня 2020 року №375 (Республіка Молдова), https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=121919&lang=ro.

²⁷⁰ Про затвердження, чинність та впровадження Цивільного кодексу, Закон, від 18 липня 2000 року №VIII-1864 (Литовська Республіка), <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.107687/asr>.

²⁷¹ Офіційний веб-сайт Центру інформаційного реєстру, <https://info.registrucentras.lt/content/21176>.

винятком випадків, коли за реєстрацію довіреності не отримано винагороду. За реєстрацію довіреності стягується збір. Відкликання довіреності здійснюється безкоштовно. Законність довіреності не перевіряється. Установи, органи чи особи, яким пред'являється довіреність, створена за допомогою інформаційних технологій, вирішують, чи відповідає довіреність вимогам щодо форми та змісту, встановленим правовими актами.²⁷²

Скористатися послугою можна через веб-сторінку системи самообслуговування Центру реєстрації,²⁷³ або замовити послугу на порталі електронних і державних послуг.²⁷⁴

Установа, до якої звертається уповноважений представник, зможе безкоштовно перевірити факт та зміст довіреності, зареєстрованої у Реєстрі довіреностей, за допомогою публічного пошуку.²⁷⁵ Пошук здійснюється за ідентифікаційним кодом довіреності та персональним кодом уповноваженої особи.

Довіреність автоматично знімається з обліку у реєстрі довіреностей у таких випадках:

після закінчення терміну довіреності, визначеного календарною датою або роками, місяцями, тижнями та днями (тільки у разі електронної довіреності);

після отримання даних з Реєстру жителів або Реєстру іноземців про смерть довірителя або повіреного;

при отриманні відомостей із Реєстру інвалідів та обмежено дієздатних осіб про недієздатність/обмеження цивільної дієздатності довірителя або повіреного;

після отримання даних Реєстру юридичних осіб про зняття з обліку юридичної особи, яка видала довіреність, на підставі цього реєстру, набуття правового статусу "банкрут", "ліквідовано" або "реорганізовано" юридичної особи, яка видала довіреність.

²⁷² Веб-сторінка системи самообслуговування Центру реєстрації, <https://w2.registrucentras.lt/bnkap/igaliojimai.aspx>.

²⁷³ Офіційний веб-сайт системи самообслуговування Центру реєстрації, <https://www.registrucentras.lt/savitarna/>.

²⁷⁴ Офіційний веб-сайт Порталу електронних і державних послуг, <https://www.epaslaugos.lt/portal/login>.

²⁷⁵ Офіційний веб-сайт пошукової системи Реєстру довіреностей, <https://igaliojimai.registrucentras.lt/viesa>.

Довіреності, створені за допомогою інформаційних технологій, реєструються в Реєстрі довіреностей з 1 січня 2014 року.

Додаток № 8. Додаткова практика країн (Сінгапур, Італія, Бельгія)

Сінгапур

У Сінгапурі з 1 жовтня 2019 року нотаріуси зобов'язані використовувати систему e-Register для видачі нотаріальних сертифікатів. Усі сертифікати створюються та витягуються через систему e-Register; сертифікатам автоматично присвоюється серійний номер та QR-код. Фізичні особи чи агенції, що отримують нотаріальні сертифікати, можуть самостійно перевірити автентичність документів, здійснивши пошук у системі e-Register. Це також допомагає нотаріусам зберігати, перевіряти та робити звіти, оскільки немає потреби використовувати паперовий реєстр. Система також забезпечує повне зберігання всіх записів та пов'язаних документів, перегляд усіх нотаріальних записів і узагальнення всіх сплачених зборів.

Італія

Італія офіційно оголосила про впровадження двох схем електронної ідентифікації: Електронна ідентифікаційна картка (CIE) (Carta d'Identità Elettronica, CIE) та Публічна система цифрової ідентифікації (Sistema Pubblico di Identità Digitale, SPID).

Електронний документ (включаючи договір), підписаний за допомогою простого електронного підпису (SES), удосконаленого електронного підпису (AES) та кваліфікованого електронного підпису (QES), відповідає вимогам письмової форми та набуває повної доказової сили. SES може використовуватися для будь-яких інших документів. Здатність SES відповідати вимогам письмової форми та його доказова цінність можуть оцінюватися суддею під час судового розгляду з точки зору його безпеки, цілісності та невразливості. DAC також надає визначення цифрового підпису (DS). Це особливий тип кваліфікованого електронного підпису, який базується на системі двох криптографічних ключів (публічного та приватного).

Цифровий підпис (DS) дозволяє підписувачу з приватним ключем та отримувачу з публічним ключем підтверджувати та перевіряти походження і цілісність електронного документа. Аутентифікація електронного підпису включає підтвердження нотаріусом того, що підпис був зроблений у його присутності. Необхідною умовою є попередня оцінка особи підписанта, дійсності використаного електронного сертифіката (якщо він доступний) і того факту, що підписаний документ не суперечить закону.

Ряд дій в Італії мають бути виконані нотаріусом у присутності всіх сторін, інакше вони будуть недійсними. Закон № 110/2010 був спробою частково вирішити проблему фізичної присутності шляхом створення електронного публічного акта. Електронний публічний акт дозволяє створювати документ, який може бути підписаний за допомогою цифрового підпису (DS).

Завершені електронні публічні документи мають таку ж юридичну силу, як і документи, підписані на папері. Наприклад, документи, пов'язані із значними корпоративними угодами (злиття і поглинання, передача існуючих компаній), можуть бути видані у вигляді електронного публічного акта. Законодавство про нотаріат вимагає, щоб нотаріус фізично бачив та з'являвся перед стороною, що використовує цифровий підпис (DS). У такому випадку нотаріальні послуги з автентифікації можуть надаватися в різних місцях (з різними нотаріусами), щоб обмежити необхідність у переміщенні та скупченні людей. З практичної точки зору, це означає, що електронний публічний акт може бути підписаний за допомогою цифрового підпису (DS) у присутності нотаріуса в місці.

Бельгія

Усі сторони, які беруть участь, повинні з'явитися перед нотаріусом через відеоконференцію, сторони повинні ідентифікувати себе та підписати довіреність електронно. Крім того, видача цифрової довіреності через відеоконференцію є безкоштовною для учасників. У цьому випадку нотаріус підписує акт своєю електронною ідентифікаційною картою. До речі, Бельгія була однією з перших країн, що впровадила електронну ідентифікацію (eID). Спочатку eID базувалася на посвідченні особи, а пізніше еволюціонувала у федеральну службу аутентифікації. Відповідне приватне мобільне рішення підтримується на додаток до державної eCard. Воно пов'язане зі смартфонами та SIM-картами за допомогою функцій безпеки. Програма доступна для iOS, Android та Huawei. Бельгія надає понад 800 послуг через свій центральний портал belgium.be.

Додаток № 9. Відповіді на коментарі

Дякуємо стейкхолдерам за надання ґрунтовних коментарів. Наданий зворотній зв'язок є важливим для нас та ми цінуємо наше партнерство з нотаріальною спільнотою, Міністерством юстиції України та Міністерством цифрової трансформації України. Стейкхолдери надали усні коментарі під час презентації дослідження, а письмові не надходили. У цьому додатку ми адресуємо відповіді на наявні коментарі.

1. Пропозиція щодо залучення нотаріусів за кордоном на підставі контракту, на підрядній основі з МЗС в посольствах та консульствах, тому дистанційність не є ультимативним розв'язанням проблеми.

Відповідь: Це питання перебуває поза межами нашого дослідження. Ускладнення доступу українців за кордоном до отримання нотаріальних послуг є лише одним із низки викликів, які ми розглядаємо. Така пропозиція пов'язана з істотними організаційними, фінансовими, технічними та регуляторними складнощами, які можна порівняти зі складнощами реалізації віддалених нотаріальних дій. Водночас ми утримаємося від критики цієї ініціативи та вважаємо, що вона може стати додатковим заходом для вирішення проблеми доступу українців за кордоном до нотаріальних послуг. Разом із тим, це у жодному разі не заперечує можливості та необхідності запровадження віддалених нотаріальних дій.

2. Досвід України є унікальним: нотаріуси працюють із більш ніж 20 реєстрами, тому досвід України щодо цифровізації є передовим. У першу чергу потрібно фокусуватися на об'єднанні усіх систем та реєстрів.

Відповідь: Фокус нашого дослідження полягає у вивченні та порівнянні найкращих світових практик. Ми також дослідили унікальний український досвід, однак це не виключає необхідності врахування практик інших країн.

3. У Франції дистанційність реалізована в межах взаємодії між нотаріальними конторами. Перехід права власності триває понад 10 днів, тоді як в Україні цей процес відбувається швидше. В іноземних системах нотаріату відсутня всеосяжна взаємодія. Існують відмінності у статусі заповіту між Німеччиною та Україною. У Німеччині нотаріальні дії щодо корпоративних прав тільки намагаються

цифровізувати. В Естонії менші територіальні масштаби спрощують впровадження нових підходів.

Відповідь: Ми вивчили практики Франції та Німеччини, проте сукупність викликів, з якими стикається Україна, зумовлює необхідність розглядати більш швидке та широке застосування віддалених цифрових інструментів за прикладом моделі Естонії.

4. У банківській системі, де вже впроваджено дистанційність, збитки покриваються за рахунок прибутків. Нотаріальна діяльність пов'язана з більшою відповідальністю.

Відповідь: Ми вважаємо досвід віддаленого надання банківських послуг в Україні унікальним та цінним. Пропонуємо розглянути можливість запровадження додаткових валідаторів, які забезпечать вищий рівень надійності під час здійснення нотаріальних дій у віддаленому форматі, враховуючи специфіку нотаріальної діяльності порівняно з банківською сферою.

5. Нотаріальна палата України не була залучена до дослідження, хоча її участь могла б дозволити провести його більш ґрунтовно.

Відповідь: Згідно з дизайном дослідження спочатку була передбачена підготовка драфту, презентація та оприлюднення цього драфту, а вже потім опрацювання коментарів нотаріальної спільноти. На етапі, коли наше незалежне дослідження ще не було проведено, ми не були готові до широкого обговорення. Крім того, саме такий порядок був обраний для більш ефективної адвокації запровадження віддалених цифрових нотаріальних дій та інших найкращих практик.

6. Судова система передбачає механізми виправлення помилок, зокрема завдяки діяльності адвокатів та функціонування апеляційних та касаційних інстанцій.

Відповідь: Нам не відомі випадки помилок чи зловживання під час ідентифікації фізичної особи судами. Відтак додаткові механізми виправлення помилок, такі як можливість апеляційного та касаційного оскарження, не відігравали визначальної ролі у запобіганні шахрайству. Додаємо також, що у випадку допущення помилки або зловживання під час вчинення нотаріальних дій законодавство України передбачає судове та, в деяких випадках, і адміністративне оскарження таких дій.

7. Запити, сформовані відповідно до методології дослідження, залежать від форми заданих питань. Важливо розуміти історію цивільного права в кожній країні.

Відповідь: Ми врахували історичні та культурні відмінності систем нотаріату в країнах загального та континентального права. Більш глибоке дослідження історії правових систем кожної з країн, до яких ми направляли запити, могло б суттєво збільшити час підготовки нашого дослідження. Проте ми вважаємо, що питання історичних та культурних системи було опрацьоване на достатньому рівні для обґрунтованого формування рекомендацій.

8. Застереження щодо терміну «послуги» та особливостей використання термінів для полегшення перекладу є неприйнятними. Нотаріальні дії не можуть називатися послугами через податкові наслідки.

Відповідь: Ми використовували термінологію таким чином, щоб максимально ефективно донести інформацію до нашої аудиторії, яка охоплює й іноземних читачів. Усі терміни застосовано виключно для цілей нашого дослідження.

9. Право власності має визначатися первинними документами, які повинні мати визначальну силу, а не записамив державних реєстрах.

Відповідь: Це питання належить до української юридичної доктрини та виходить за межі порівняльного дослідження цифрового нотаріату.

10. Електронний нотаріат не повинен повністю замінювати паперові носії.

Відповідь: Ми не пропонували заміну чи скасування вчинення нотаріальних дій на паперових носіях. Водночас існування паперових носіїв не виключає можливості запровадження електронних носіїв як опції.

11. В Харкові реєстр територіальних громад з'явився раніше широкої цифровізації в Естонії.

Відповідь: В Україні вже реалізовані проекти цифровізації реєстрації місця проживання/перебування фізичної особи. Це питання виходить за межі нашого дослідження.

12. Усі нотаріальні реєстри повинні адмініструватися органами самоуправління нотаріусів для забезпечення аналітичних та методологічних матеріалів.

Відповідь: У нашому дослідженні та під час формування рекомендацій ми утрималися від пропозицій щодо визначення особи чи органу, які повинні мати повноваження на адміністрування систем електронного нотаріату.

13. Необхідно включити положення щодо електронного нотаріату до чергового проекту закону про внесення змін до Закону України «Про нотаріат».

Відповідь: Ми не фокусувались на регуляторних викликах українського законодавства та підготовці переліку нормативних актів про внесення змін, необхідних для імплементації проекту електронного нотаріату.

14. В США, з огляду на кількість штатів, функціонують різні системи ліцензування.

Відповідь: Див. відповідь на коментар 7.

15. Існують сумніви щодо безпеки дистанційних нотаріальних дій, зокрема через виклики, пов'язані з можливим шахрайством, регуляторними обмеженнями, питаннями, що стосуються тимчасово окупованих територій, та невизначеністю в юрисдикційних аспектах судового оскарження за умови вчинення нотаріальних дій за кордоном.

Відповідь: Ми детально описали можливі ситуації шахрайства та зловживань, з урахуванням наявної інформації про кіберзлочини. Відповідно до міжнародних угод про правову допомогу, а також, принципів міжнародного права юрисдикція щодо питань нерухомого майна зазвичай визначається країною, на території якої розташовано це нерухоме майно.